

De Balkanoorlog van 1912—1913.

(Vervolg van blz. 791. Jaargang 1913.)

NEVEN-OPERATIËN IN HET SANDJAK NOVI-BAZAR EN IN
NOORD-ALBANIË.

DE SERVISCHЕ OPMARSCH NAAR DE KUST DER ADRIATISCHE ZEE.

(Zie de schets: Servische operatiën in Macedonië en Albanie.

Dec.-afl. M. S.)

Reeds bij het eerste begin der vijandelikheden drong een Servische legerafdeeling, de z.g. Ibar-groep, concentratierayon Kraljewo, onder-generaal ZIVKOVITSJ, het Sandjak binnen en vermeesterde de hoofdstad Novi-Bazar en een reeks Noordelijk daarvan langs de Servische grens gelegen kleinere plaatsen, als Sjenidje en Plevlje. De zwakke Turksche bezetting, grootendeels Mustafiz, bood slechts weinig tegenstand; alles en alles telde zij 3000 man.

In het smalle Sandjak, waar aan de Oostzijde de Montenegrijnen onder Generaal VOEKOVITSJ binnenrukten en waarin weldra de steden Bjelopolje, Plava, Berane en Plevlje werden bezet, was dan ook spoedig samenwerking tusschen de bondgenooten verkregen. (18—28 Oct.)

Daarmede was deze Provincie dus geoccupeerd, doch er moest nog meer gebeuren; Servië begeerde Albanië en een uitweg voor zijn handel naar de Adriatische Zee.

Terwijl de hoofdmacht over Uskub en Prilep Zuidwaarts drong, zonderde zij, bij de reorganisatie na Koemanowo, het IIIe leger onder Generaal JANKOVITSJ voor deze operatie af.

Zoo ontstond, door samenvoeging van een klein deel van het IVe leger met het IIIe leger, een zelfstandige groep, bestaande uit drie divisiën der 2^e ban n.l. de Drina-Soemadia en Morava-divisie II, terwijl het grootste deel van het IVe leger ter occupatie van het veroverde gebied en ter bestrijding van de talrijke Arnautenbenden, achterbleef. Allengskens breidde Generaal ZIVKOVITSJ zijn machtsfeer naar het Zuiden uit en werd, terwijl het IIIe leger Mitrowitza, Pristina bezette, de occupatie tot Ipek, Djakowa, en Prisren uitgestrekt.

In voortdurenden strijd tegen Albaneesche vrijwilligers en Arnauten, achtte Generaal ZIVKOVITSJ het noodig, de Servische bevolking in zijn gebied tot een Kossowo- en Vardar-divisie te organiseeren. Op die wijze verkreeg Generaal JANKOVITSJ de vrije hand in het t. Z. daarvan gelegen gebied.

Den 27sten Oct. van Katsjanik afgemarcheerd, bereikte hij 30 Oct.

Prizrend en 6 Nov. Djakowo, welke plaats en het uitgangspunt zijner operatie naar de Adriatische Zee zouden vormen.

Te Prizrend werd aan het Oostenrijksche consulaat de vlag van den gehaten nabuur neergehaald en Consul PROHASKA beleedigd. Dit incident vormde de directe aanleiding tot een dreigend optreden van de Donau-monarchie, welke met leede oogen het veldwinnen van Servië volgde. Niettemin ging dit rijk zonder zich daaraan te storen zijn gang. Van Djakowo marcheerde op 10 November een rechtercolonne door de Drin vallei (Drina-divisie II) van Prizrend, op denzelfden datum een linkercolonne door het dal van Witten Drin en Mati (Soemadia-divisie II). Beider object was Alessio.

Ook op dezen marsch werden door het Servische leger ontzagelijke terreinmoeilijkheden overwonnen. Meer dan 100 KM. moest door een zeer bergachtige streek worden afgelegd. In de bergen geen wegen, in de dalen buiten hun oevers getreden rivieren, bijna nergens bruggen en overal dikke sneeuw. Dikwijls vroom het 15°, vaak liet hier de verpleging veel te wenschen over, zoodat de troepen tal van ontberingen moesten dragen. Toch bleven zij vol geestdrift en energie; alleen een volk, dat tot macht wil komen, dat de kluisters, die het van de bron der welvaart, van de zee scheiden, wil verbreken, is tot dergelijke opofferingen in staat.

Over Spas en Poeka werd op 18 Nov. Alessio bereikt en werden na hevige gevechten 4000 Turken en Arnauten gevangen gemaakt. Daarop werd de marsch verder langs de kust voortgezet.

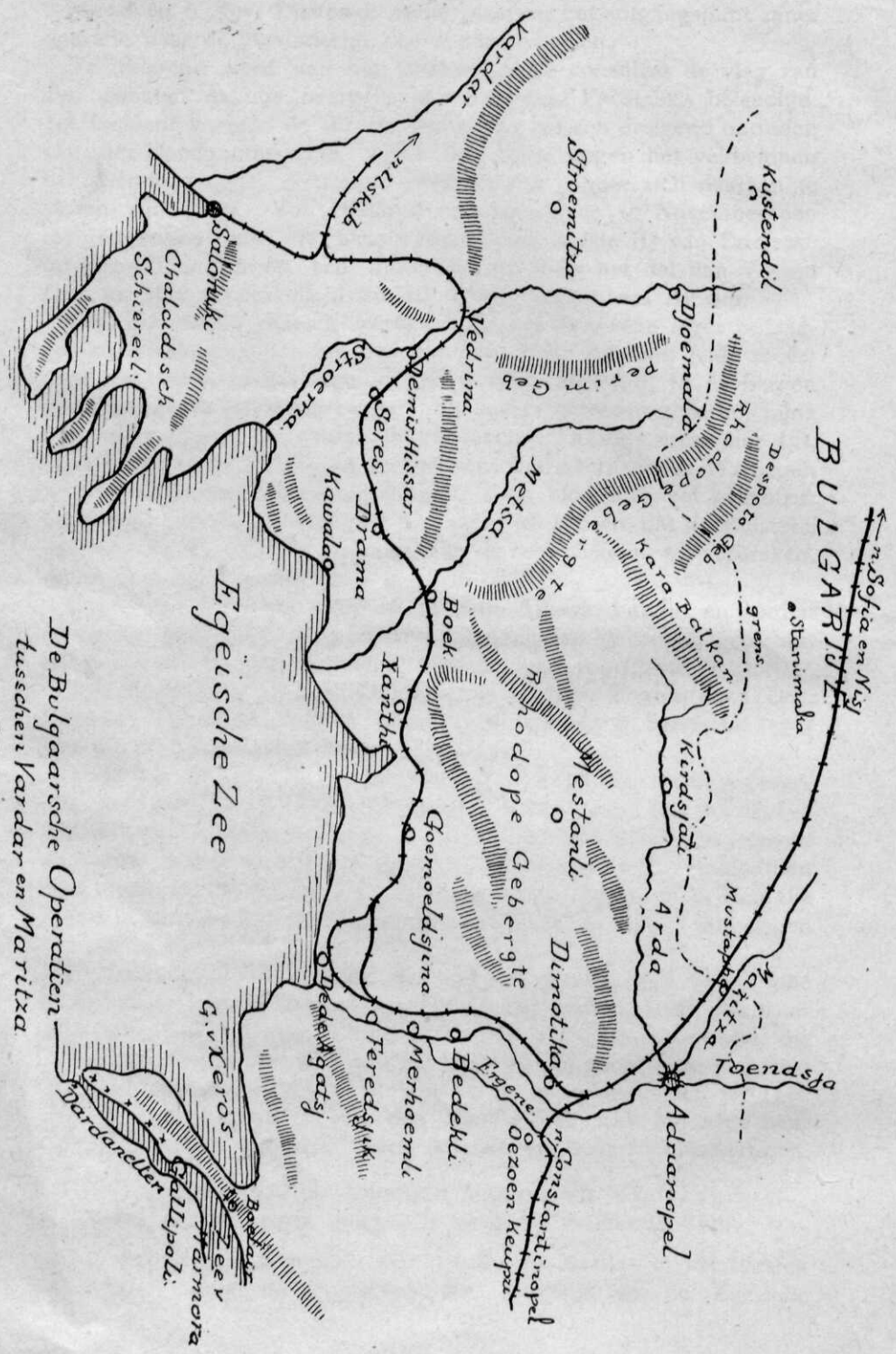
Men bezette op 28 Nov. Durazzo, op 30 Nov. Tirana, op 1 Dec. Elbasan; inmiddels hadden afdeelingen van het 1^e Servische leger van uit Monastir, Dibra bezet.

Toen op 4 Dec. de wapenstilstand met Turkije werd gesloten, was het gansche Albaneesche gebied tusschen de lijn Prizrend—Alessio en Ochrida—Durazzo door de Serviërs doorloopen; bezet kon men echter moeilijk zeggen. De Albaneezen toch, verklaarden zich onafhankelijk en stelden een voorloopige regeering in. Aan alle zijden bestookten hun benden den indringer, die er niet in kon slagen hen uit te roeien.

De houding van Oostenrijk, dat, alle vertogen ten spijt, de gansche Albaneesche kust in handen van Servië zag komen, werd ook daardoor steeds dreigender. Eindelijk volgde zelfs de mobilisatie, die Servië dwong een gedeelte van het leger uit het geoccupeerde gebied ter bescherming van het eigen land terug te trekken. Den 3^{den} Dec. werd het hoofdkwartier van den Kroonprins, van Monastir naar Uskub achteruit gebracht. Doch Alessio en Durazzo bleven bezet.

NEVENOPERATIËN TUSSEN VARDAR EN MARITZA. DE BULGAARSCH OPMARSCH NAAR DE EGËISCHE ZEE.

Ook het gebied, begrensd door Vardar en Maritza in het Oosten en Westen, door de Zuidgrens van Bulgarije en de Egëische

De Bulgaarsche Operatien
tusschen Yardar en Maritza
Schaal 1:2.250.000

Zee in het Noorden en Zuiden, was het tooneel van nevenoperatiën.

Operatiën echter belangrijk, omdat zij den schakel vormen tusschen de Hoofd-operatiën van Koewanowo, Uskub, Monastir en Saloniki in het Oosten en die van Adrianopel, Kirkkilisse en Lule Bourgas in het Westen. Zij volgden in dit berggebied natuurlijk de dalen van Stroema, Metsa en Arda, voor een gedeelte ook der Maritza en werden uitsluitend door Bulgaarsche troepen gevoerd. Volledigheidshalve mogen deze operatiën hier dus niet ontbreken, al zullen zij slechts in het kort worden behandeld.

Daar de beschrijving van het Bulgaarsche hoofdleger bij de bespreking van den veldtocht in Thracië volgt, willen wij hier alleen mededeelen, welke troepen door Bulgarije voor de verovering van Westelijk Macedonië werden bestemd.

Die verovering werd niet alleen ter vermeerdering van gebied, doch óók ter dekking van eigen en verbreking van 's vijands verbindingen ondernomen.

Liet men n.l. de Turksche troepen en benden, in dit gebied ongemoeid, dan was volstrekt niet uitgesloten, dat zij de belangrijke spoorweg-verbinding Nisj-Mustafa zouden onderbreken; drong men daarentegen in het Turksche gebied binnen, en werd de lijn Saloniki—Dimotika bereikt, dan werd hierdoor voorgoed het Oosten en het Westen van het Rijk der Porte gescheiden.

En dan, ook Bulgarije zag thans de kans schoon zich een uitweg naar de vrije zee — de Zwarte zee is dit immers niet — te banen; evenals Servië wilde Bulgarije zijn aandeel in den wereldhandel verwerven. Reden te over zoowel in strategischen- als in politieken- en economischen zin, om daarvoor, zij het noode, eenige krachten af te zonderen.

Het Bulgaarsche Westerleger ontving bij het uitbreken van den krijg voor elk der beide groepen, waarin het van meet af aan werd gesplitst, een bepaalde opdracht.

De linkergroep bestond uit 2 brigades der 2^e divisie; zij moest van Stanimaka in het Arda-dal, de rechterflank van het leger in Thracië dekken. Spoedig werd zij evenwel bij het belegeringskorps voor Adrianopel aangetrokken.

Bij Küstendil concentreerde de 7^e Bulgaarsche divisie; zij moest door het boven-Stroemadal als verbindingscolonne met het Servische leger samenwerken. Een harer brigades rukte in direct verband met het IIe Servische leger naar Kotsjana op. Het totaal dezer strijdkrachten bedroeg 30.000 man.

Hoewel ook de 2^e divisie nog van zich liet hooren, werd toch het voornaamste werk door de 7^e divisie verricht.

Samenwerkend met de Servische legers moest zij zoo spoedig mogelijk de spoorlijn Saloniki—Seres—Drama—Xauthi—Feridsjik—Dimotika bezetten. Was men eenmaal zóó ver, dan was de middenmoot Dzjoemala—Saloniki—Dede-Agatsch—Dimotika Bulgaarsch

gebied en het Oosten onherroepelijk van het Westen geïsoleerd.

De 7^e Bulgaarsche divisie opereerde in 2 colonnes.

De *linkercolonne* volgde het Metsa-dal en bezette op 1 Nov. Boek aan de spoorlijn Drama-Xanthi. De Turksche Redifs bij Boek werden verjaagd, de steden Drama, Kawala, Xanthi, Goemoeldsjina bezet.

De *rechtercolonne*, hoofdmacht der 7^e divisie onder Generaal TODOROF, marcheerde van Djoemala door het Stroemadal, bereikte 1 Nov. Vedrina, joeg de daar weerstandbiedende Turksche reserve-formaties uiteen en bezette Demir-Hissar en Seres.

Op den 9^{den} Nov. arriveerde zij voor Saloniki; echter te laat. Generaal KALARIS, commandant der 1^e Grieksche divisie, had de stad reeds in naam van zijn koning in bezit genomen; na eenig heen en weder praten mochten de Bulgaren slechts de voorsteden bezetten.

In korten tijd was dus het gansche hier besproken gebied in Bulgaarsche handen en daar alle krachten in het Westen noodig waren, werd van de 7^e divisie 13000 man op Grieksche handelschepen, geconvoieerd door de Grieksche marine, van Saloniki over zee naar Dede-Agatsj gevoerd. Van daar marcheerde zij naar de linie van Boelair, waar een sterke Turksche macht, \pm 20.000 man, den toegang door het schiereiland Gallipoli naar den rug der Europeesche Dardanellen-forten afsloot. Ernstige aanvallen werden hier niet beproefd; het was de Bulgaren trouwens voldoende deze aanzienlijke macht aan hare stelling te binden en den rug der voor de Tsjataldsjal-linie strijdende hoofdmacht tegen vijandelijke ondernemingen van de zijde van Boelair te vrijwaren. Ook het beleg van Adrianopel kon aldus ongestoord voortgang hebben.

Op den 4^{den} Dec. maakte de wapenstilstand van Tsjataldsjal tijdelijk een einde aan de vijandelikheden.

Nog een enkel woord zij aan de verrichtingen der 2^e Bulgaarsche divisie gewijd.

Hoewel, zooals reeds werd medegedeeld, aangetrokken bij de belegeringstroepen voor Adrianopel, was zij daarom nog niet tot volslagen bewegeloosheid gedoemd.

Haar voornaamste taak was den rug der insluitingstroepen tegen Turksche afdeelingen uit het Westen te dekken.

Bij Kirdsjali in het boven Arda-dal stond een Turksche divisie samengesteld uit Nizams en Redifs ter sterkte van 10.000 man en 24 stukken geschut. Zij moest de spoorlijn Dimotika—Feredsjik—Goemoeldsjina—Xauthi en de belangrijke havenstad Dede-Agatsj beschermen.

De Bulgaarsche divisie vatte haar taak zeer terecht offensief op. In samenwerking met een gedeelte der cavalerie-divisie besloot zij de Turken te verdrijven.

Op 18 Nov. bereikte de divisie, sterk 2 brigades met cavalerie en artillerie, Kirdsjali en drong den vijand over Mestanli en Goemoeldsjina naar Feredsjik.

Terzelfdertijd was de 3^e brigade der divisie met de hoofdmacht der cavalerie langs den rechter Maritza-oever voorbij Bedekli doorgedrongen, en sneed den Turken feitelijk den terugweg af. Het gevolg was dan ook, dat zij op 28 Nov. bij Merkoemli, ter sterkte van 250 officieren, 9000 man, 8 vuurmonden, 2 mitrailleurs en 1000 paarden, capituleerden.

Aldus werd geheel afdoende het terrein tusschen Vardar en Maritza van geregelde Turksche troepen gezuiverd, kwamen de spoorlijn Saloniki—Dimotika en de belangrijke havens Kawala en Dede—Agatsj in Bulgaarsch bezit.

In een volgend artikel zal een aanvang worden gemaakt met den veldtocht in Thracië. Deze operatie zal, om te beginnen tot den wapenstilstand van Tsjataldsja, in haar vollen omvang worden behandeld.

Het operatie-tooneel in Thracië ontleent zijn gewicht niet zoozeer aan groote, bloedige overwinningen na taaien weerstand behaald, dan wel aan het feit, dat hier de Bulgaarsche *hoofdmacht* het Turksche *hoofdleger* opzocht en achter de Tsjataldsjalinie terugdrong. Het Turksche leger werd evenwel niet vernietigd, noch de hoofdstad veroverd. Men kan dus niet zeggen, dat het Bulgaarsche hoofdkwartier het operatiedoel bereikte.

(Wordt vervolgd.)

Een en ander over zoeklichten in den landoorlog.

DOOR

C. W. VAN DOODEN,

Kapitein der Genie.

(Vervolg van blz. 808, jaargang 1913.)

De nabijverdedigingsverlichting.

De groote uitwerking van de moderne werktuigen der nabijverdediging kan slechts ten volle worden verkregen, wanneer de doelen behoorlijk zichtbaar zijn. Daarvoor bij duisternis te zorgen is de taak van de nabijverdedigingszoeklichten, welke daarin — zooals vroeger reeds werd opgemerkt — door de beveiligingszoeklichten worden bijgestaan.

Wel is waar, is het afgeven van goed gericht vuur op door zoeklichten verlichte doelen moeilijker dan het vuren bij dag en zal dus de uitwerking geringer zijn, doch daartegenover staat de verblindende werking van die lichten, welke op zich zelf reeds eene groote afstootende kracht heeft. Ook de moreele uitwerking is groot, daar de aanvaller, verlicht wordende, spoedig in de meening verkeert, dat hij duidelijk door den verdediger wordt gezien, hoewel zulks inderdaad wellicht veel te wenschen zal overlaten, of zelfs in het geheel niet het geval is. Slechts troepen met hoog moreel en beziel met den vasten wil om te overwinnen, zullen tegen het schijnsel van een groot aantal zoeklichten ten aanval voorwaarts gaan.

De nabijverdedigingsverlichting moet van nog meer belang geacht worden dan de beveiligingsverlichting; terwijl deze laatste tengevolge van de terreinsgesteldheid soms zeer beperkt kan of moet worden of zelfs geheel achterwege kan of moet blijven, doch in die gevallen desnoods door een behoorlijken voorpostendienst en patrouillegang in het voorterrein, gesteund door verlichting met lichtkogels en vuurpijlen, zij het ook minder afdoende, kan worden vervangen, is de nabijverdedigingsverlichting nagenoeg steeds onmisbaar; bovendien is zij bijna altijd, zelfs bij ongunstige terreinsgesteldheid, naar behooren in te richten; alleen de atmosferische toestand kan haar onmogelijk maken; alle middelen, die te harer vervanging zijn aan te wenden, zijn slechts uiterst gebrekkig.

Evenals aan de beveiligingszoeklichten kleven ook aan de nabijverdedigingszoeklichten eenige nadeelen en wel:

1. de vijandelijke artillerie, die den stormaanval ondersteunt, ziet

de verdedigingslijn zich duidelijk afteekenen en kan haar vuur daarvoor met vrij groote nauwkeurigheid regelen;

2. bij een tegenoffensief, vooral indien dit eene spontane uiting van eene kleine afdeeling is, bestaat veel gevaar op verlichting der eigen troepen en daardoor verijdeling van de onderneming.

Om de, met de zoeklichten te verkrijgen, resultaten tegen deze nadeelen op te doen wegen, is eene ernstige studie van het vraagstuk der nabijverdedigingsverlichting noodig, moeten de aanvoeders — zoowel hogere als lagere — volkomen bekend zijn met het van die zoeklichten te maken gebruik, moeten zoowel de infanterie, de mitrailleurs, als de artillerie grondig geoefend zijn in het beschieten van door zoeklichten verlichte doelen, en moet ten slotte het bedieningspersoneel volkomen vertrouwd zijn met de behandeling van het materieel.

Is dit alles het geval dan kan men in eene, overigens goed uitgeruste en bezette, vesting met gerustheid een nachtelijken aanval afwachten.

Nog meer dan bij de beveiligingszoeklichten treedt bij de nabijverdedigingszoeklichten de bewegelijkheid op den voorgrond. De eisch n.l., dat de lichten tot het laatste stadium van het beleg, den strijd van nabij, intact moeten blijven, doet de wenschelijkheid ontstaan hen zoo veilig mogelijk op te bergen en ze door de troepen, als deze de gevechtsstelling innemen, te doen medevoeren.

Men zal daarom het gewicht der zoeklichten tot een minimum trachten te beperken, door toepassing van kleine spiegelmiddellijnen en door af te zien van het gebruik van electriciteit.

Men ga hierbij echter niet te ver; zoeklichten van geringe capaciteit, welke bij helder weer voldoende zijn, zijn bij lichten nevel al spoedig vrijwel nutteloos. Overal waar gemakkelijk electriciteit te verkrijgen is, b.v. in forten, passe men daarom in elk geval elektrische lichten toe; eveneens doe men dat op alle belangrijke plaatsen, ook al moet men zich daartoe voorzien van transportabele stroombronnen.

Ten einde de bedrijfszekerheid van de lichten te verhoogen is het zeer gewenscht, dat elk electrisch zoeklicht eene afzonderlijke stroombron heeft; is dit niet het geval, zooals b.v. in een fort, waar verschillende zoeklichten alle door de fort-centrale worden bediend, dan verdient het aanbeveling hen ook voor niet-electrisch bedrijf in te richten.

Het aantal kalibers beperke men zooveel mogelijk; men volsta b.v. met electrische zoeklichten van 40 à 45 en van 60 cM. en met niet-electrische van 40 à 45 en van 25 cM.

De zoeklichten van 40 à 45 cM. vormen het hoofdtype; die van 60 cM. worden alleen op zeer belangrijke punten gebezigd; die van 25 cM. dienen hoofdzakelijk ter aanvulling van de overige.

In hoeverre ook electrische zoeklichten van 25 cM. spiegelmiddel-

lijn voorzien van Edisonbatterijen bruikbaar zijn en de voorkeur verdienen boven niet-electrische lichten van 40 à 45 cM. (welke daarbij in werkingssfeer achterstaan, doch wel goedkoper zullen zijn) kan door den schrijver, die deze zoeklichten c. a. niet uit ervaring kent, niet worden uitgemaakt.

Soms wordt ook voor de nabijverdedigingsverlichting het gebruik van groote kalibers (minstens 60 cM.) aanbevolen. Men wenscht dan die lichten ver achter de verdedigingslijn op zeer hooge punten op te stellen; hierdoor wordt verkregen eene breedere verlichte terreinstrook dan bij gebruik van kleine zoeklichten, opgesteld in de verdedigingslijn, terwijl de mate van verlichting door het betrekkelijk steil invallen van de lichtstralen voldoende blijft.

Bovendien wordt door deze wijze van opstellen het zoeklicht minder blootgesteld aan het, op de verdedigende troepen afgegeven, vuur en omgekeerd.

Toch verdient deze handelwijze m. i. geen aanbeveling; vooral in het laatste stadium van het gevecht, wanneer de beide partijen zich op korten afstand van elkaar bevinden, zal het toch onmogelijk zijn alleen den vijand te verlichten; ook de eigen troepen zullen ongetwijfeld verlicht worden, wat natuurlijk, vooral juist dan, niet toelaatbaar is.

Daar in onze vlakke terreinen bovendien opstelling op dergelijke domineerende punten uitgesloten moet worden geacht, meent men er de voorkeur aan te moeten geven de nabijverdedigingsverlichting in hoofdzaak met behulp van veel kleine lichten tot stand te brengen.

Uit den aard der zaak worden de zoeklichten voor de nabijverdediging opgesteld zoowel in als buiten de forten.

Die in de forten vinden hun gevechtsofstelling:

a. op de wallen van voor- en zijfront tot verlichting van het, door de infanterie, mitrailleurs, hefkoepel- en remise-geschut bestreken, terrein;

b. in caponnières, contrescarpkoffers en contrescarpgalerijen tot verlichting van de, vandaar uit bestreken, gracht;

c. op het keelfront.

De zoeklichten op de zijfronten neme men niet te sterk, daar dan hun bundels den verdediger in de tusschenlinie te veel hinderen; als regel zullen voor vóór- en zijfronten zoeklichten van omstreeks 45 cM. worden bestemd; eene zeer enkele maal zal men in hoofdzaak op het voorfront zoeklichten van 60 cM. kunnen toepassen.

De ad. *b.* en *c.* bedoelde zoeklichten kunnen zijn van geringe capaciteit. De eerste toch hebben een zeer beperkt arbeidsveld; zijn zij te sterk dan worden zij al heel spoedig, door tegen bekleedingsmuren teruggekaatst licht, zeer hinderlijk voor den verdediger. Acetyleen- of electriche lantaarns, als gebruikelijk op automobielen, zijn hier meestal reeds meer dan voldoende. De zoeklichten op het keelfront zijn

bestemd tot verlichting van den vijand welke, in de stelling doorgedrongen zijnde, het fort aan de keelzijde aanvalt. Meestentijds zal de aanvaller zich hier spoedig op betrekkelijk korten afstand van het fort bevinden, zoodat uit dien hoofde met zwakke zoeklichten kan worden volstaan; dit is trouwens beslist noodzakelijk, daar zij anders de, het fort ter hulpe snellende, reserves beschijnen en hinderen. Hier zijn alzoo zoeklichten van 25 cM. of desnoods sterke automobiellampen op hun plaats.

Het aantal benoodigde zoeklichten hangt geheel af van de grootte, de inrichting en de ligging van het fort. De forten van de geheele stelling moeten echter van zoeklichten worden voorzien. Zijn deze forten van een klein type, zoo ware het aantal b.v. te stellen op 4 electriche zoeklichten van 40 à 45 cM. (c. q. gedeeltelijk 60 cM.) ten behoeve van vóór- en zijfronten en op 2 à 3 niet-electrische van 25 cM. ten behoeve van het keelfront, alsmede c. q. de noodige middelen tot grachtsverlichting. Zoodra hoofd- en nevenaansvalsfronten zich voldoende beginnen te teekenen moet de zoeklichtenuitrusting van de zich aldaar bevindende forten voor zooveel noodig en mogelijk worden uitgebreid, waartoe dus eene voldoende groote reserve aanwezig moet zijn.

Als regel vinden alle zoeklichten in een fort hun afwachtingsopstelling in bomvrije ruimten, welke zoo dicht mogelijk bij hun gevechtsofstelling moeten zijn gelegen; bij het innemen van de gevechtsposities worden zij door de troepen medegevoerd. Het is daarom noodzakelijk, dat het gewicht klein is, en de lichten gemakkelijk verplaatsbaar zijn. Eene goede oplossing kan worden verkregen, indien men ten behoeve van een zoeklicht onder den wal nabij zijn gevechtsofstelling één bomvrijen koker van gewapend beton maakt, waarin het zoeklicht en zijn voetstuk — welke ter besparing van ruimte gescheiden kunnen worden — juist passen; de opening moet door eene stalen deur afgesloten worden. Voor zoeklichten van 45 cM. spiegelmiddellijn zullen dergelijke kokers uitgevoerd kunnen worden, zonder dat daardoor buitensporige bedragen worden verslonden.

Opstelling in pantserkoepels (hefkoepels) moet hooge uitzondering blijven, en mag alleen toegepast worden voor een enkel electriche zoeklicht van 45 of 60 cM., dat eene zeer belangrijke rol te vervullen heeft, dat b.v. bestemd is om een of ander terreinvoorwerp, b.v. eene sluis of brug, dat door het fort in het bijzonder beschermd en onder vuur genomen moet worden, te verlichten. In het algemeen doet men m. i. beter de, voor dergelijke koepels gevorderde, uitgaven te gebruiken voor de aanschaffing van meer zoeklichten.

In de tusschenliniën worden nabijverdedigingszoeklichten overal aangewend, waar organen van de nabijverdediging in werking komen.

De tusschenruimten, waarmede zij worden opgesteld, hangen af van de terreinsgesteldheid; als normaal kan men aannemen, dat zij liefst

zoodanig moeten worden gekozen, dat de verlichtingssectoren aan elkander sluiten in de lijn van de hindernissen, of, wanneer deze niet aanwezig zijn, op ten hoogste omstreeks 300 M. vóór de stelling.

De verlichtingssectoren stelle men wederom op omstreeks 60° ; bij niet-electrische zoeklichten, en in het algemeen bij die, welke zonder verspreidingslens werken, brenge men ze zelfs, zoo mogelijk, tot 45° terug.

Een eigenlijk paarsgewijze optreden van de zoeklichten, zooals bij de beveiligingsverlichting, is niet noodig, doch wel streve men er naar de lichten zoodanig op te stellen, dat, wanneer een zoeklicht buiten werking geraakt, zijn taak door een van beide of beide nevenstaande lichten kan worden overgenomen, opdat zoo min mogelijk terrein onverlicht blijve; zoo noodig mogen daartoe de verlichtingssectoren van die lichten dan tot 90° à 100° worden uitgebreid.

Noodzakelijk is het — althans op het aanvalsfront — eenige zoeklichten in reserve te houden, welke vernielde of beschadigde lichten ten spoedigste vervangen kunnen.

De grootte van de lichten wordt uitsluitend beheerscht door het terrein; de meerderheid (stel b.v. 60 %) bestaat, zooals vroeger reeds werd opgemerkt, uit zoeklichten van 40 à 45 cM., deels electriche, grootendeels echter niet-electrische; een klein percentage wordt gevormd door electriche zoeklichten van 60 cM. en de rest door niet-electrische van 25 cM.; c.q. zullen wellicht een deel van de niet-electrische zoeklichten van 40 à 45 cM. vervangen kunnen worden door die van 25 cM. met Edison-batterijen.

Uit de grootte van de verlichtingssectoren en de vereischte werkings-sferen valt af te leiden, dat ten behoeve van de tusschenliniën gerekend moet worden op gemiddeld minstens 4 zoeklichten per K.M. frontlengte.

In beginsel moeten de nabijverdedigingszoeklichten voor de geheele stelling, berekend volgens den evengoemden maatstaf, aanwezig zijn, terwijl bovendien nog beschikt moet kunnen worden over eene reserve om op de hoofd- en nevenaansfronten, zoodra deze zich teekenen, de uitrusting te kunnen uitbreiden.

De afwachtingsopstellingen der nabijverdedigingszoeklichten bevinden zich in, of in de onmiddellijke nabijheid van, die der troepen; zij moeten, evenals deze laatste, minstens scherfvrij, liever granaatvrij worden ingericht; bij het innemen van de gevechtsposities gedurende den nacht worden de zoeklichten door de troepen medegevoerd. De stroombronnen der electriche zoeklichten van omstreeks 45 en 60 cM. blijven zoo mogelijk in hare schuilplaatsen achter. De stroomtoevoerkabels kunnen bij het invallen van de duisternis reeds worden uitgelegd.

Indien de stelling beschoten wordt, moet herhaaldelijk onderzocht worden of zij eventueel beschadigd zijn.

Indien het transport der zoeklichten moeilijk is en het snel in stelling komen der troepen daardoor zou worden benadeeld, verdient het aanbeveling bij het invallen van de duisternis de lichten reeds

in hun gevechtsposities te plaatsen, zoo eenigszins mogelijk gedekt achter of onder eene borstwering. Met zoeklichten van 60 cM. zal men dit wel als regel moeten doen uithoofde van hun gewicht. Tijdens de morgenschemering worden zij weder weggevoerd.

In elk geval is het noodig alle zoeklichten eene groote mate van mobiliteit te verzekeren.

De gevechtsofstelling van de nabijverdedigingszoeklichten bevindt zich *in* de verdedigingslijn. Opstelling *vóór* die lijn is onmogelijk wegens het daaraan verbonden gevaar, zoowel van 's vijands zijde, als door eigen vuur; opstelling daar *achter* is eveneens niet toe te passen, daar dan de eigen troepen te veel kans loopen verlicht te worden.

Zij moeten zoo min mogelijk flankerend schijnen om den verdediger niet door hun maskeerende bundels het uitzicht te benemen en om, tot een tegenoffensief overgaande, afdeelingen niet aan verlichting bloot te stellen.

Mij komt het dan ook zeer weinig aanbevelenswaardig voor om de vuurmonden van het groot-flankement door zoeklichten te doen ondersteunen. In N°. 24 van bijlage I wordt bijv., voorgesteld achter elk fort twee zoeklichten op te stellen, die hun bundels naar links en naar rechts flankerend voor de stelling werpen, blijkbaar met de bedoeling bedoeld geschut het vuren met directe richting mogelijk te maken. De Belgische schrijver DEGUISE stelt in N°. 9 van bijlage I tot ditzelfde doel in de traditore-kazematten zoeklichten op. M. i. zijn de aan dergelijke opstellingen toegekende voordeelen illusoir; het grootflankementsgeschut toch, is bestemd om vuur te brengen tot *vóór* het nevenfort, dus op een afstand van 2 à 4 K.M. Om dit mogelijk te maken is een zoeklicht van zeer groot vermogen noodig. Daarbij komt nog, dat, wanneer het groot-flankement van een fort in actie is, zeer waarschijnlijk ook dat van het andere fort wordt gebruikt; de bundels van de zoeklichten schijnen dan tegen elkaar in, wat de waarneming in hooge mate bemoeilijkt, zoo niet vrijwel onmogelijk maakt.

Voorts stelt opstelling van de zoeklichten achter de forten, die zoeklichten zeer bloot aan vernieling, doordat zij dan komen te liggen binnen de spreiding van het, op het fort afgegeven, vuur.

Eindelijk zal, vooral bij eene opstelling als DEGUISE wenscht, door de opstelling in elkaars onmiddellijke nabijheid van zoeklicht en geschut de waarneming en het richten moeilijk zijn, terwijl de kans op verlichting van de eigen stelling zeer groot is.

Men late daarom het groot-flankement gebruik maken van het oude vuursysteem. Wellicht zal het licht van de zoeklichten uit de intervallen het daarbij van tijd tot tijd bij wijze van toevallige bate ten goede komen.

Slechts eene enkele maal zullen de plaatselijke omstandigheden de mogelijkheid, wellicht zelfs de wenschelijkheid, scheppen om het traditore-geschut door flankerend schijnende zoeklichten te ondersteunen.

De opstellingsplaatsen der zoeklichten moeten zorgvuldig worden uitgezocht en voorbereid. Voor elk zoeklicht moeten eenige opstellingsplaatsen beschikbaar zijn, om een eventueel van stelling veranderen te vergemakkelijken.

De nabijverdedigingszoeklichten zijn ter beschikking van de commandanten der troepen, welke met de nabijverdediging zijn belast. In de forten zijn dit uit den aard der zaak de fortcommandanten; buiten de forten kunnen dit de vakcommandanten zijn. Deze laatste kunnen en zullen ze echter als regel wederom onder de bevelen van lagere aanvoerders stellen, b.v. onder de compagnies-commandanten der infanterie, of de commandanten van nabijverdedigingsbatterijen.

Elk zoeklicht, c.q. zoeklichtinstallatie, heeft een onderofficier, korporaal of soldaat, tot commandant, aan wien een of meer handlangers zijn toegevoegd, een en ander afhankelijk van grootte en inrichting van het zoeklicht.

De vroeger genoemde Genie-officieren, die belast zijn met het toezicht op de zoeklichten der beveilingsverlichting, oefenen dat toezicht eveneens uit op de in hun ressort aanwezige nabijverdedigingszoeklichten.

In verband met de, van de nabijverdedigingszoeklichten te vorderen, diensten, is er van eigenlijke waarnemers geen sprake. Het zoeklicht ontvangt de noodige bevelen van den commandant der troepenaafdeeling, tot wiens beschikking het is gesteld; deze zal zich zoo mogelijk in de nabijheid van het zoeklicht ophouden of zal een hem ondergeschikt officier met die taak belasten. Als regel zal hij echter moeten volstaan met het geven van de noodige aanwijzingen nopens de te verlichten doelen, en zal hij het bewegen en afwisselend doen schijnen en verduisteren van het zoeklicht aan den zoeklichtbediende moeten overlaten.

Het overbrengen van de bevelen en aanwijzingen aan den zoeklichtbediende geschiedt het zekerst mondeling; te midden van het geraas van den slag in de voorste gevechtlijn zal van telephoneeren wel niet veel terecht komen.

Mede met het oog op de kosten meent men dan ook als regel te moeten stellen dat van telephonische verbindingen ten behoeve van de bevelvoering over het zoeklicht wordt afgezien.

Ter verhooging van het rendement moeten de noodige terreinverbeteringen worden uitgevoerd.

In de eerste plaats bestaan deze in het maken van opstellingsplaatsen, zoowel voor den gevechts- als voor den afwachtingstoestand, alsmede in het maken of verbeteren van wegen, waarlangs het vervoer van de eene naar de andere opstellingsplaats moet geschieden.

In de tweede plaats omvat de terreinverbetering de opruiming van de verlichtingssectoren. Veel zal hieraan meestal niet meer te doen vallen, daar het nabijgelegen voorterrein, ter verhooging van de stormvrijheid ook bij dag, reeds voldoende opgeruimd zal zijn; hoogstens zal het zich bepalen tot het opruimen van eene heg, van enkele lage, hinderlijke slagschaduwten veroorzakende, terreinvoorwerpen, alsmede van enkele palen of boomen, welke hinderlijk zijn door het reflecteeren van licht.

Omtrent de wijze van gebruik van de nabijverdedigingszoeklichten zij opgemerkt, dat deze lichten eerst in werking mogen komen op het oogenblik, dat men zekerheid heeft, dat er doelen te verlichten zijn; deze zekerheid wordt verschaft door de beveiligingsverlichting, hetzij deze door zoeklichten, hetzij met pyrotechnische hulpmiddelen wordt uitgevoerd, of wel, bij ontstentenis van eene beveiligingsverlichting, door de berichten van de voorposten en patrouilles.

Door deze wijze van doen wordt de aanvaller plotseling over de geheele linie hel verlicht, wat — de oorlogspractijk bij Port-Arthur heeft het bewezen — eene moreelschokkende en verwarring stichtende uitwerking heeft.

Nimmer blijve een zoeklicht voortdurend schijnen; zoowel om de beschieting ervan te bemoeilijken als om de verblindende werking te verhoogen is het noodzakelijk, dat het licht met onregelmatige, doch niet te groote, tusschenpoozen telkens gedurende eenige seconden verduisterd wordt.

Het meest wordt eene goede vuuruitwerking bevorderd, indien de verlichting met stilstaanden bundel geschieden kan, wat alleen mogelijk is wanneer de, te verlichten, frontbreedte des vijands hoogstens even groot is als de bundelbreedte.

Is dit niet het geval dan moet het zoeklicht bewogen worden, en wel sprongsgewijze, waarbij telkens zoo lang stilgehouden wordt als noodig is om het eigen vuur voldoende uitwerking te verschaffen. Men verlicht dezelfde afdeeling echter niet te lang achtereen, ten einde de tijdelijk niet beschenen afdeelingen geen gelegenheid te geven ongezien voorwaarts te dringen.

Als de bundel zeer smal is, houde men nimmer stil, doch richte men hem op een zeker punt, waarna men hem korten tijd over een hoek aan hoogstens een tiental graden langzaam heen en weer beweegt; vervolgens herhale men dit voortdurend op andere punten.

D. Zoeklichten voor bijzondere doeleinden.

Behalve voor de beveiliging van de stelling tegen overrompeling en tot het tijdig ontdekken van andere handelingen des vijands, alsmede tot verhooging van de afstootende kracht der nabijverdedigingsorganen, kunnen zoeklichten nog voor bijzondere doeleinden worden gebruikt. Zoo kan bijv. aan eene batterij voor vuur op groote af-

standen of voor het voeren van den geschutsstrijd een zoeklicht worden toegevoegd om deze batterij de waarneming der schoten te vergemakkelijken en daardoor de uitwerking te verhoogen.

Ten einde hiertoe de gelegenheid te hebben zou men op het aanvalsfront en op de nevenaansvalsfronten moeten beschikken over een aantal zoeklichten van groot vermogen (90 of 120 cM), welke niet bij de beveiligingsverlichting worden ingedeeld, doch welke worden toegevoegd aan de artillerie.

Het aantal dezer zoeklichten is geheel afhankelijk van plaatselijke omstandigheden. Aangenomen mag worden, dat paarsgewijze optreden niet noodig is, terwijl bovendien — terwille van de zuinigheid — het aantal van de voor het beoogde doel benodigde zoeklichten zoo veel mogelijk beperkt moet worden. De artillerie toch zal vermoedelijk meestal met vrucht partij kunnen trekken van de beveiligingszoeklichten. Teneinde de medewerking van die organen nog te vergrooten, zouden de hoofdwaarnemers van de daarvoor in aanmerking komende zoeklichtsectiën telephonisch met de betrokken vuurleiders te verbinden zijn. Deze zijn dan in staat desgewenscht tot den hoofdwaarnemer verzoeken te richten nopens het verlichten van doelen; deze laatste komt aan die verzoeken zoo veel en zoo spoedig mogelijk te gemoet, met dien verstande, dat hij zijn hoofdbestemming, tijdig ontdekken van den vijand, nimmer uit het oog mag verliezen.

Een, speciaal voor ondersteuning van eene batterij of eenige batterijen bestemd, zoeklicht (batterij-zoeklicht) staat rechtstreeks onder de bevelen van den betrokken vuurleider, welke het gebruik ervan regelt. Hij moet daartoe telephonisch met dat zoeklicht verbonden zijn.

Omtrent de opstellingsplaats en de wijze van gebruik van batterijzoeklichten zij verwezen naar hetgeen daaromtrent bij de beveiligingsverlichting is gezegd.

Men stelle ze bij voorkeur een paar honderd meter voorwaarts van de batterij op, om geen hinder van den rook te ondervinden.

De batterijzoeklichten geven alleen licht wanneer de batterij bevel krijgt een of ander doel onder vuur te nemen. Hun opstelling en gebruik moeten zoodanig geregeld zijn, dat de beveiligingsverlichting niet gehinderd wordt.

Is eene goed ingerichte beveiligingsverlichting aanwezig, dan zal het aantal batterijzoeklichten gering zijn, omdat de batterijen dan — zooals reeds werd opgemerkt — als regel gemakkelijk van de beveiligingszoeklichten partij kunnen trekken.

Beschikt men slechts over enkele groote zoeklichten, dan zal het veelal overweging verdienen van eene beveiligingsverlichting af te zien, omdat deze dan toch niet afdoende kan zijn en dus wellicht schadelijk zal werken; men doet dan misschien beter die zoeklichten als batterijzoeklichten in te deelen, ze aldus bestemmend tot steun van de artillerie. Zij worden dan in den regel alleen in werking ge-

bracht, wanneer men zekerheid heeft, dat er doelen te verlichten zijn, welke zekerheid men krijgt door waarnemingen bij het licht van lichtkogels en vuurpijlen, meldingen van patrouilles of waarnemingen bij dag reeds gedaan.

Men houde wel in het oog dat batterijzoeklichten in hoofdzaak alleen het vuur op doelen, gelegen binnen hun werkingsfeer, vergemakkelijken, daar zij dan zoowel directe richting als waarneming van uit de batterij mogelijk maken. Bij op grooteren afstand gelegen doelen is directe richting uitgesloten, doch kan de waarneming van de schoten nog met goed gevolg geschieden door een vooruitgeschoven waarnemer. Noodzakelijk is daarbij echter, dat geen terreinvoorwerpen aanwezig zijn, welke den bundel onderscheppen.

Onnoodig zal het zijn nog te vermelden, dat de batterijzoeklichten ook medewerken aan de nabijverdedigingsverlichting.

Eindelijk moet nog beschikt kunnen worden over kleine gemakkelijk transportabele (liefst draagbare) zoeklichten, welke bestemd zijn bij uitvallen te worden medegevoerd. Aangezien gevaar bestaat, dat deze lichten bij het mislukken van de onderneming verloren gaan mogen hiervoor als regel geen zoeklichten der nabijverdedigingsverlichting worden gebruikt. Eene uitzondering hierop kan worden toegelaten voor het geval tijdens den slag tot een tegenoffensief ter vervolging van den teruggeslagen vijand mocht worden overgegaan. In dit geval zal veelal de tijd ontbreken tot het aanvoeren van de reserve-lichten en zullen de lichtste van de in de voorste linie aanwezige zoeklichten medegevoerd kunnen worden.

Voor het beoogde doel komen, behalve c.q. de 25 cM. zoeklichten met Edisonbatterijen, alleen niet-electrische zoeklichten in aanmerking, en wel in de eerste plaats de kleinste, n.l. die van 25 cM. spiegelmiddellijn.

Het gebruik van zoeklichten bij een uitval of een tegenoffensief komt overeen met het gebruik, dat een aanvaller van zoeklichten maakt, op welk gebruik straks teruggekomen wordt.

E. Verdere toepassingen van zoeklichten.

Is op de voorgaande bladzijden een uitvoerig betoog gewijd aan de hoofdbestemming der zoeklichten, tijdig ontdekken van de handelingen des vijands en verhoogen van de eigen vuuruitwerking thans moeten nog enkele woorden worden gewijd van de overige toepassingen, die van zoeklichten kunnen worden gemaakt, en die in de inleiding van deze § sub c, d, e, f, g en h zijn genoemd.

Op het nut der verblindende werking werd reeds meermalen de aandacht gevestigd. Is het enkele beschijnen reeds zeer verblindend voor de verlichte personen, sterk vergroot wordt deze werking wanneer men licht en duisternis elkaar voortdurend doet afwisselen, terwijl eene maximale uitwerking bereikt wordt, wanneer de licht- en

duisternisperioden zoo groot genomen worden, dat het oog aan den eenen toestand is gewend als de andere intreedt.

De verblindende werking is van zeer grooten invloed op de aanvallende troepen, vooral wanneer de verlichting op de zoeven besproken wijze wordt uitgevoerd; zij werkt vernietigend op hun moreel en doet verband en richting gemakkelijk verloren gaan; het gebruik van pioniergereedschap wordt gevaarlijk; bereden troepen en bespanningen komen zeer zeker in de grootste verwarring.

Voor het maskeeren van de eigen bewegingen en opstellingen is men gebonden aan groote zoeklichten. Deze moeten dan zoodanig worden opgesteld, dat zij hun licht werpen tusschen de te maskeeren troepen en den vijand, zoodat hun bundels het licht van diens zoeklichten onderscheppen.

Een groot nadeel aan een dusdanig gebruik van de zoeklichten verbonden is daarin gelegen, dat het zoeklicht ook alle bewegingen des vijands onzichtbaar maakt.

Men zorgte er voor ten behoeve van deze toepassing nimmer een zoeklicht aan zijn eigenlijke bestemming te onttrekken, en het gebruik zoodanig te regelen, dat noch de eigen troepen gehinderd worden, noch door het leggen van het masker juist de aandacht des vijands op de beweging wordt gevestigd.

Van de maskeerende werking van zoeklichtbundels zal als regel minder door den verdediger dan wel door den aanvaller gebruik worden gemaakt. Op een en ander wordt later alsnog teruggekomen.

Opgemerkt zij nog, dat het gebruik van zoeklichtbundels als maskers alleen zin heeft, wanneer de tegenpartij over zoeklichten beschikt of wel een heldere maneschijn waarneming toelaat.

Ook bij het aangeven van de marschrichting, wat wel geen nadere toelichting zal behoeven, is voorzichtigheid geboden, om de beweging niet aan den vijand te verraden.

Men zorgte er daarom voor het niet te opvallend te doen, door het zoeklicht van tijd tot tijd af te wenden en vooral ook door er op te letten, dat de eigen troepen niet worden verlicht.

Optisch seinen kan met zoeklichten over zeer groote afstanden geschieden, terwijl het, bij zoeklichten van 60 cM. en grooter, niet noodig is, dat men bij het eene zoeklicht staande het andere kan zien.

Onder gunstige omstandigheden kunnen de lichtflikkeringen tot op 100 K. M. worden waargenomen.

De zoeklichten worden ten behoeve van dit seinen onder de grootst toelaatbare elevatie gesteld, terwijl zoo mogelijk wolken met den bundel worden beschenen.

Het seinen geschiedt met lange en korte flikkeringen, b.v. met gebruikmaking van het morse-schrift. Ook kan men het doen door

het geven van slagen rechts en slagen links, op de zelfde wijze als bij het seinen met eene vlag.

Zoeklichten zullen met vrucht kunnen worden aangewend bij het wisselen van berichten tusschen kustversterkingen en de op zee ageerende vloot of wel tusschen eene belegerde vesting en zich daarbuiten bevindende troepen.

Men denke er evenwel aan, dat voor het optisch seinen in beginsel nimmer een zoeklicht aan zijne bestemming mag worden onttrokken, terwijl eveneens voorkomen moet worden dat van verduisterd opgestelde zoeklichten, door gebruik tot dit doel, de opstelling ver-raden wordt.

Ter misleiding van den vijand kunnen zoeklichten veelal met succes aangewend worden o.a. door eene, met eene demonstratie belaste, afdeeling rijkelijk van zoeklichten te voorzien en daarvan ook een ruim gebruik te doen maken, terwijl de eigelijke aanval (uitval) bij duisternis geschiedt.

Het gebruik van zoeklichten voor het verlichten van werkterreinen mag alleen plaats hebben buiten het bereik des vijands, dus bijv. bij het in staat van verdediging brengen van eene vesting.

Men stelde daarbij het zoeklicht zoodanig op, dat de arbeiders geen last van de verblindende werking hebben; men late het daartoe onder eene kleine elevatie schijnen, zoodat in het diffuse licht gewerkt wordt.

Men denke eraan, dat bij het arbeiden bij het schijnsel van zoeklichten, door eventueel aanwezige vijandelijke luchtschepen of vliegtuigen, geconstateerd kan worden, dat er werkzaamheden worden uitgevoerd; de aard van deze werkzaamheden zal hun echter meestal, dank zij de maskeerende werking der bundels, verborgen blijven.

Ook voor het verlichten van slagvelden tot het opsporen van gewonden zullen zoeklichten, op de vorenstaande wijze aangewend, nuttig kunnen zijn, doch zal nog beter gebruik kunnen worden gemaakt van kleine draagbare zoeklichten, zooals bijv. automobiel-lampen.

(Wordt vervolgd.) *Blz. 101*

Het Reservekader.

In het Novembernummer 1913 van dit tijdschrift bepleit de heer TILANUS de opheffing van het reservekader. Wij zijn het met den Schrijver absoluut niet eens en willen hieronder daarvan de redenen nader uiteen zetten, al kunnen wij hier reeds onmiddellijk verklaren, dat ook wij wel wijzigingen in den bestaanden toestand gebracht zouden willen zien.

Om te beginnen zien wij in het geheel niet in, waarom de verlofsofficier uit de militie moet voorkomen. De vrijwillige aanmelding achten wij veel meer waard, al is deze, door de nieuwe Militiewet, ook in beteekenis beperkt geworden. Wij zouden dan ook de vrijwillige aanmelding niet alleen willen behouden, doch deze als hoofdvoorwaarde willen stellen en dan natuurlijk de toelagen en nog andere voordeelen daaraan verbonden willen laten.

Van verschillende zijden wordt geklaagd, dat het peil der verlofsofficieren, zoowel wetenschappelijk als maatschappelijk er niet beter op wordt. Laat men dan toch in het korps verlofsofficieren bij voorkeur die opnemen, waarvan te verwachten is, dat zij in de burgermaatschappij een gelijkwaardige positie zullen bekleeden, terwijl dan toch uit de vrijwillige aanmelding blijkt, dat zij hart voor de zaak hebben, iets voelen voor het vak; zij zouden immers kunnen wachten op de loting.

Algemeen is onder de oudere verlofsofficieren zelf, de meening gevestigd, dat de intermitterende opleiding beter is, dan de onafgebroken opleiding aan een school. Dit slaat natuurlijk niet op de school als zoodanig, doch op het systeem. En waar men in de toekomst ook verlofsofficieren den kapiteinsrang en hoogere rangen zal zien bekleeden, lijkt het ons toch zoo vreemd niet, dat aan het oordeel dier ouderen ook eenige aandacht wordt geschonken, waar het gaat om een keuze te doen tusschen de opleiding, die zij zelve genoten, en die van thans, aan de school.

De reservist, die van meet af in den troep is opgeleid, leert de practijk van het vak kennen vanaf de onderste sport der hiërarchie ladder. Men onderschatte dit niet. De eerste indrukken, in den troep opgedaan, blijven het langst hangen. En nu weten wij wel, dat dit voor de enthousiasten wel eens op teleurstelling uitloopt, doch daartegenover staat de opgedane ervaring betreffende de psyche van den troep. Men bedenke, wij spreken van a. s. medici, advocaten, rechters, leeraren, aan wie toch wel een klein beetje opmerkingsgave mag worden toegekend.

De leerling van de school komt als burger in de kazerne, waar de school gevestigd is en hij gaat er, wat zijn kennis van het wezen en het innerlijk van den troep betreft, als dezelfde man weder uit. Hij is in dien tijd klaargestoomd en volgestopt met theorie en toegepaste theorie. Maar wat hij allereerst moet hebben geleerd, om niet teveel ten achter te staan bij het vrijwillige kader, dat is: de noodige routine en handigheid met den troep. Ondanks alle verdere kundigheden wordt een kaderlid, door den troep, en m. i. terecht, beoordeeld naar zijn optreden. Jongelieden afkomstig van de school hebben nooit moeielijkheden door te maken gehad bij een troep, die speelsch of onwillig was. En als zij dan voor zoo'n geval komen te staan, is het te laat. Dan hindert hen den rang van vaandrig, waarvan zij zich zooveel hadden voorgesteld. Dan is hun prestige bij dien troep reddeloos verloren.

Aan de school is altijd wel een officier-leeraar in de buurt om de reddende hand uit te steken, doch bij den troep niet altijd. En overkomt ditzelfde nu eens een reserve korporaal, welnu dat komt terecht, die wapent zich voor een volgend maal en later als sergeant en als vaandrig is hij erop voorbereid. Men moet het reservekader in al zijn vormen en hoedanigheden kennen, om te weten, welke waarde men moet hechten aan deze schijnbare kleinigheden.

De vaandrig, die in de kazerne komt, waar hij drie jaar geweest is, in de hem bekende omgeving, is een niet in te halen stuk voor op den pas aangestelden vaandrig van de school.

De geschiktheid van een officier zit toch zeker niet alleen in de wetenschappelijke kennis, doch voor de helft of meer, in zijn ervaring, zijn optreden, zijn kijk op den troep, zijn routine, menschenkennis en zelfs in zijn toon van commando.

Wij onderschrijven uit het artikel overigens die gedeelten, waarin enkele bezwaren worden geopperd, verbonden aan de intermitterende opleiding. Doch dan moeten die verholpen worden, zonder daarom het geheele instituut deswege te verwerpen.

Men late de opleiding tot korporaal en sergeant bij den troep, breide de eerste twee jaren den dienstdienst tot vier maanden uit en late den sergeant aan de scholen een wetenschappelijken vaandriscursus doorloopen van $5\frac{1}{2}$ maand.

Na afloop dient de vaandrig onmiddellijk een maand in den troep. Op die wijze worden dan de scholen op nuttiger wijze gebruikt, dan voor opleiding tot korporaal en sergeant en tevens worden de korpsen ontlast van het moeilijkste gedeelte der opleiding. Tevens wordt de dienstdienst verlengd, overeenkomstig het voor den militie-officier in de wet bepaalde.

De onafgebroken opleiding zouden wij zeker geheel willen doen vervallen en de opleiding drie jaren willen laten duren. Men verkrijgt daardoor het voordeel van oudere verlofsofficieren. Tevens is daarmede, voor het toetreden tot het reservekader van studenten,

een ruime gelegenheid opengesteld, omdat de intermitterende opleiding voor hen bij uitstek geschikt is. Men kan dan bovendien hogere wetenschappelijke eischen stellen, terwijl het aantal studeerende jongelui aan onze zes Hoogescholen jaarlijks voldoende stof kan opleveren. Men kan dan zelfs kieskeurig zijn in de keuze, wat heusch wel noodig is.

Wij zouden zelfs veel gevoelen voor de keuze door de officieren van het regiment, als in Duitschland, doch daarvan zal in ons land wel nooit iets komen.

* Kortelings is weer een aantal van 209 verlofsluitenants bij het leger ingedeeld. Het grootste deel komt als wildvreemde bij het regiment en bij den troep aan, ongerekend den korten tijd, als vaandrig bij den troep doorgebracht. Nog overweldigender indruk maakt de jaarlijksche toevloed van vaandrighs. Men zou ze zoo gaarne goed leeren kennen om ze voor officier te beoordeelen, doch daarvoor is weinig gelegenheid. Bovendien biedt en hun groot aantal en hun hoogen rang te weinig gelegenheid. We willen hopen dat, na de aanvulling in massa als thans geschiedt, een andere regeling tot stand zal komen.

Ten slotte wordt uit het oog verloren, dat door afschaffing van de toelage, aan de verlofsofficieren (ook al zijn zij allen student) wel wat al te hooge eischen worden gesteld op finantieel gebied. Met de f 200.— toelage voor eerste uitrusting komen zij niet toe. Eventueele verdere kosten dienen te worden bestreden uit de jaarlijksche toelage. Evenzoo de noodzakelijke lidmaatschappen van een militair leesgezelschap, aankoop van reglementen, bijdrage aan de kosten der winterbijeekomsten, die zoozeer den samenhang der kameraden bevorderen. Er zal dan bovendien toch ook een prikkel moeten blijven voor het langer doordienen in verband met het bereiken van een hooger rang. Wanneer een reserve officier eenmaal een gevestigde positie heeft, zal het hem moeilijker vallen zich nu en dan voor zijn dienstdadigheid daaruit los te maken. Vaak zal dit geld kosten (medici). In de toelage zal dan een compensatie moeten worden gezocht.

Zooeven spraken wij van een cursus, van $5\frac{1}{2}$ maand, tot opleiding voor vaandrig. Houdt men aan de scholen twee cursussen per jaar, dan kunnen de adspiranten een keuze doen in verband met hun studie.

De meening, dat de keuze van het tijdperk van opkomst niet geheel aan de verlofsofficieren moet worden gelaten, deelen wij geheel. Wel zouden wij hen uit eenige tijdperken de keus willen laten. Naar wij hoorden verluiden zijn nopens deze aangelegenheid en nopens de bevordering tot hooger rang ontwerpen in bewerking.

Ook de wintercursussen zijn belangrijker dan Schrijver meent, mits... ze goed worden geleid. Niet langer moet als leider worden genomen een kapitein, die toevallig niets anders te doen heeft, doch de meest geschikte, en dan nog iemand, die er wat voor gevoelt.

Als voorbeeld van uitstekende leiding, noemen wij hier de wintercursussen te *Rotterdam* geleid door den toenmaligen Kapitein der Grenadiers Jhr. ALTING VON GEUSAU. Trouwens alle ondernemingen, uit vrijen wil begonnen staan of vallen met de leidende persoonlijkheid.

Wat wij bij brigade-oefeningen gezien hebben van het verlofskader, afkomstig van de scholen, was niet erg bemoedigend. Wij vestigen er hierbij nadrukkelijk de aandacht op, dat dit niet aan de scholen ligt. Daar doet men uitermate zijn best en het werk daar staat boven onzen lof. De betrokkenen kenden hun theorie en hun reglementen op hun duimpje, doch zij konden den hun vreemden troep niet baas, er niet mee overweg en hadden er te veel werk mee om op hun opdracht te letten of zelfs maar het verband te bewaren. Daarentegen bleek het reservekader uit den troep meer vertrouwd met hun omgeving en daardoor handiger en vrijer.

Zooals reeds betoogd, wij zouden de scholen geenszins willen afschaffen, doch willen bezigen om de derde jaars militaire studenten klaar te maken voor hun eindexamen. Er zou dan na een maand dienst bij den troep aanleiding zijn, den geschikt bevonden vaandrig voor te dragen voor een benoeming tot officier. Wij gelooven niet, dat de reservist, na $\frac{3}{4}$ jaar afwezigheid uit den troep, zooveel vergeten is. Behalve dat de wintercursussen dienen tot onderhouden van het geleerde, meenen wij, dat de routine, die men zich vroeg heeft eigen gemaakt, niet wordt verleerd.

Laten wij eens eerlijk zijn en erkennen, dat, het beoordeelen of iemand nog „bij” is, niet mag bestaan in het overhooren van reglementen, doch wel, door na te gaan of de beoordeelde zich „het durven en het doen” heeft eigen gemaakt. En *dat*, het voornaamste van het vak, eenmaal eigendom geworden, verleert men evenmin als schaatsenrijden en zwemmen.

Tegen het kiezen van de besten uit de militie, wanneer deze „niet afgeroomd” is, zooals in het artikel wordt gezegd, bestaat het groote en onoverkomenlijke bezwaar, dat de onwillige zich onvindbaar tracht te maken en de gedwongene een officier zal worden, die wij liever niet als collega zouden begroeten.

Daarom zouden wij de vrijwillige aanmelding boven alles willen verkiezen en aantrekkelijk maken.

Wij zouden de aldus verkregen vrijwilligers nog aan selectie naar kennis en toekomstig beroep willen onderwerpen.

Men zal ons het geliefkoosde democratische verwijt tegenwerpen, dat door selectie een bevoorrechtiging van de hoogere standen en van gefortuneerden in het leven wordt geroepen. Integendeel, wij willen hen niet bevoorrechten, doch zwaarder belasten in den vorm van langeren en meerderen dienst en zouden dit willen beschouwen als een tegenprestatie tegenover het staatsgeld, dat aan studenten ten koste wordt gelegd. Een ieder weet toch, dat hetgeen door of voor een student wordt betaald aan het Rijk, in geen verhouding

staat tot hetgeen ieder student aan het Rijk kost. Ieder student moest, vanzelf sprekend, verlofsofficier worden. Het is dan in het geheel geen bevoorrechting meer.

Ten slotte zijn er dan altijd nog wel liefhebbers, die zonder onwillig te zijn, het met het oog op de loting eens hebben willen aanzien. Evenwel zouden dezen dan geene voorrechten moeten genieten.

Nog dienen wij de aandacht te vestigen op de gelegenheid tot vooroefening tot Kaderopleiding. Reeds gedurende een vijftal jaren wordt deze vooroefening gesteund door de opvolgende Ministers van Oorlog.

Zij heeft plaats bij enkele Weerbaarheidskorpsen. Nog afgezien van de moreele waarde, die het lid zijn van zulk een weerbaarheidskorps heeft, is metterdaad aangetoond, dat het mogelijk is, door een opleiding bij die korpsen, voldoende theoretisch ontwikkelde en praktisch geoefende korporals af te leveren. Waarom deze categorie niet gebezigd om in den beschikbaren, voorgeschreven diensttijd, de opleiding voor den rang van sergeant en vaardig des te grondiger te doen zijn?

Het liefst zouden wij zien dat de reservist, als korporaal in dienst gekomen, na een maand dienst als zoodanig werd opgeleid voor sergeant, en dat, gedurende den winter in het volgende jaar deze opleiding gedurende twee maanden werd voortgezet. De sergeant zou dan gedurende twee maanden als zoodanig kunnen blijven dienen en naar keuze het daarop volgende of in het zelfde jaar den vaandragscursus kunnen volgen. Het is maar een denkbeeld. Als alle bergen van vooroordeelen tegenover een opleiding bij een weerbaarheidskorps tot korporaal overwonnen zijn, is het nog tijd genoeg om een goede regeling te ontwerpen. Wij meenden evenwel goed te doen, althans het denkbeeld ter sprake te brengen.

Het vorenstaande is geen geregelde weerlegging van het artikel van den heer TILANUS. Het is als zoodanig ook niet bedoeld. Het zou te veel ruimte vereischen al zijn argumenten te bespreken en vele ervan te weerleggen. Voornamelijk was mijn doel voor de steeds meer in het nauw gebrachte intermitterende opleiding een lans te breken en, kon het zijn, de aandacht te vestigen op het nut der weerbaarheidsbeweging.

Leiden.

W. J. M. LINDEN.
*Eerste-Luitenant bij de IVe
Infanterie-brigade.*

Zelfstandigheid en Commandovoering.

Den aandachtigen waarnemer in het leger kan het niet ontgaan zijn, dat er zeker in de allerlaatste jaren in het officiers-korps op zoo velerlei gebied groote vooruitgang is te bespeuren geweest, maar evenzeer, dat wij er nog niet zijn en het dus geboden is, met kracht door te werken. Vele factoren hebben vooral bij het Wapen der Infanterie — waarop het volgende betrekking heeft — remmend gewerkt en zeer ten onrechte is dit wel eens door beoordeelaars vergeten geworden.

Evenzeer als de jonge mensch in huis en op school opgevoed moet worden en alles moet leeren, eene richting aan hem moet worden gegeven, zoo is dit ook het geval voor den militair, voor den officier.

Geenszins is het mijne bedoeling iets ten nadeele te zeggen van de thans van 't militaire tooneel verdwenen chefs. Velen van hen hebben met waarlijk niet genoeg te prijzen opoffering zich aan hun beroep gewijd en wat zij volbrachten werd dikwerf slecht begrepen en kwam soms eerst tot zijn recht na hunne pensionneering. Maar ook zij, ik zou haast zeggen als gevolg van militair atavisme, als uitvloeisel van het op zichzelf gelukkig verschijnsel van lange vredesjaren, stuurden onbewust te veel aan op centralisatie. Hoe dikwerf ging men, met zoo loffelijke bedoeling, niet uit, van den stelregel: „laat ik het maar niet overlaten en het zelf doen, dan is het zeker „volgens mijne bedoeling.” Voor het oogenblik werd de zaak er wellicht beter door gediend, maar de opvoedende kracht, het vooruitbrengen van het geheel in de toekomst, het aanmoedigen van eigen denken en handelen werd er niet mede verkregen. Alles werd in details omschreven, te veel gecentraliseerd en de afschrikwekkende hoeveelheid papier nam steeds toe, zoodat men dikwerf er over ging denken of men al die orders eigenlijk nog wel zou lezen, daar men het nog wel eens zou hooren. Ik wil, als klein voorbeeld, aanhalen de vellen papier die men te verwerken had als men een 8-tal dagen naar de Harskamp ging schieten. Over de geringste administratieve vergissing „uitvoerige toelichting” en in deze richting sturende, dachten velen: laat ik alles zelf maar tot in de kleinste details regelen, dan krijg ik er zeker 't minste geschrijf over. Het is duidelijk, dat niet allen zich daaraan konden ontworstelen en het juiste begrip konden vasthouden, dat het volmaakte wel nooit zal worden bereikt, dat iedereen niet hetzelfde verricht om een gelijksoortig doel te bereiken, en dat iemand, die niet handelt, zeker geen fouten zal begaan. Maar evenzeer worden, bij eigen handelen, denken en doen ont-

wikkeld; fouten geven leering, zullen op den duur wel verminderen en in den regel geen tweede maal voorkomen.

Ongetwijfeld brachten ook de vooruitgang in de burgermaatschappij, de wrijving daarmede, in den goeden zin des woords, zoowel als de verjongingskuur van het officiers-korps hierin verbetering; maar wij meenen het toch niet overbodig, op deze materie nog eens de aandacht te vestigen. Er zijn toch nog steeds overblijfselen blijven hangen.

Zoo wil mij voorkomen, dat er tijd zou worden gewonnen, meer ambitieus gewerkt, beter grondslag gelegd voor zelfstandig denkend handelen, wanneer ten aanzien van oefeningen het gebied der decentralisatie werd betreden. De hoogere militaire bureelen worden in deze materie overkropt met voorbereidend werk, ten koste van hun eigenlijke werkkring en de onderhebbenden krijgen nog te veel alles kant en klaar voor zich.

Wat kan er tegen zijn, dat van de gelden, op Hoofdstuk VIII voor oefeningen uitgetrokken, hierarchisch voor elke divisie, voor elke brigade, voor elk regiment — rekening houdende met de oefengelegenheid in het garnizoen — eene zekere som wordt vastgesteld; desnoods met aanwijzing van het te betrekken kamp en nu wijders — ons hier bepalende tot het regiment —, aan den R.-Ct. wordt overgelaten het verdere in zijn geheel te verrichten. Dan kan nagegaan worden welk traject marcheerende zal worden afgelegd, of het vervoer per trein of te water zal geschieden, voor hoeveel dagen verblijf die bedragen toereikend zijn, of er veel dan weinig geld hiervan zal besteed worden aan meerdaagsche oefeningen van bataljons en compagnieën. Hetzelfde geldt in zijn geheel dan weder voor een bataljon en de compagnieën voor de meerdaagsche en andere oefeningen. Men dient niet te vergeten, dat men thans na invoering van de keukenwagens, zoo veel vrijer in de beweging is.

Zeker, de regiments-, bataljons- en compagnies-commandanten zouden ieder voor zich daardoor meer werk krijgen, maar ik ben overtuigd, dat dit hun aangenaam zou zijn, wijl zij zelf de taak, die zij moeten uitvoeren, in haar geheel konden overdenken, berekenen en voorbereiden. Zulk werk wordt in het leger steeds met groote liefde vervuld. Ook de kennis en de toepassing van de veelal ingewikkelde administratieve voorschriften komt dit ten goede en het geeft misschien aanleiding deze te vereenvoudigen.

Ongetwijfeld zullen zich daarbij in den beginne wel eenige bezwaren voordoen. Geleidelijk worden deze wel overwonnen en degenen die in deze onvoldoende zelfstandigheid ontwikkelen, zullen van zelf wel verdwijnen en zal dit alles der commando-voering, in den breedten zin van het woord, ten voordeel komen.

Sinds jaren worden, zij het dan ook onder gewijzigde benaming, tactische oefeningen op de kaart gehouden, waarvan het nut onbe-

twistbaar is. Mede voor een groot deel, als gevolg van het te korte verblijf onder de wapenen van een behoorlijk effectief aan manschappen, nam gemelde soort van oefeningen geleidelijk in aantal en uitbreiding toe. Hieraan was geenszins vreemd dat de chefs, die toch hun ondergeschikten moesten beoordeelen, bij gemis aan gelegenheid manoeuvres met troepen te houden, noodgedwongen wel hun toevlucht moesten nemen tot kaderoefeningen op de kaart. Van zelf, het is duidelijk, namen nu die tactische oefeningen langzamerhand eene belangrijke plaats in en gingen enkelen zich zelf voorstellen dat dit een *hoofdzaak* was. Zoo werd wel eens vergeten, dat het slechts een surrogaat was voor aanvoering van werkelijke troepen, die toch 't meest den oorlogstoestand met zijne velerlei wrijving nabij kwam. Immers, de volgorde, het nuttig effect weer gevende, is:

- 1°. oefening met troepen op het terrein,
- 2°. kaderoefeningen op het terrein,
- 3°. idem op de kaart.

Teneinde destijds als het ware ieder voor zich eene opleiding te geven, zoomede tot practische kamerstudie, werd sterk de nadruk gelegd op de z.g. Applicatorische methode, die in dat stadium ongetwijfeld groot nut heeft gesticht. Maar ook hier trad vaak overdrijving in en dient de aandacht gevestigd te worden op hare nadeelen in de practijk en dient zij vergeleken te worden met de andere oefeningswijzen.

Vooraf zij gezegd, dat ik hier niet spreek over deze oefeningen bij de hogere staven, maar over die, bij de korpsen gehouden.

Bij die z.g. Applicatorische oefeningen, waarbij de bevelen door den leider zoo dikwerf tot in de kleinste details werden uitgewerkt, verliep de oefening als het ware volgens een vast schema, waarbij, behalve dan over een enkel detail, geen ruimte overbleef voor eenig initiatief of ontwikkeling van eigen denkbeelden.

Men streefde er naar in den gedachtengang van den leider te komen. Uit dit kamerwerk sproot, om zoo volledig mogelijk te zijn, weer groote papieren-bredsprakigheid voort. Van actie meestal geen sprake. Te vaak werd het: voorlezen van den reusachtigen papiervoorraad, die ik eens voor eene dagoefening heb zien aangroeien tot 53 bladzijden. Het geheel werd soms haast de Chineesche straf om, door omstandigheden tot slaap gebracht, toch wakker te blijven. Ook namen hierbij de overwegingen te veel ruimte in tegenover de bevelen, waarover later meer. Ik wil nu nog niet spreken van gevallen, die zich ook voordeden, dat mogelijk door gebrek aan tijd als anderszins, enkele applicatorische opdrachten met volledige uitwerking meerdere garnizoenen bezochten. Het gevolg was, dat enkele „zwakke broeders” daarom heil in deze methode zagen, wjl zij op hun gemak thuis alles konden uitwerken, de deelnemers toch op het geheel moesten doorwerken en de leiders dus niet zelf kwamen te staan voor bevelen en beslissingen binnen korte spanne tijds.

Maar over 't geheel verlangden de deelnemers, en m. i. terecht, naar de methode met twee partijen, waarbij zij tot méer actie kwamen en waarvan het verloop vlotter was. En deze oefeningen konden toch ook met een gering aantal deelnemers worden gehouden, wanneer de leider, of een ander, een der partijen op zich nam.

Ik kom nog even terug op het vragen naar de bevelen en de overwegingen.

§ 166 Manoeuvre-Voorschrift zegt terecht: „dat bij het geven van bevelen de verhaaltrant (moet worden) vermeden” enz. Wij weten allen hoe moeilijk het is, zoowel op het terrein als bij tactische oefeningen, van een ieder juiste, korte bevelen te verkrijgen. Daarom is het m. i. gewenscht, in 't algemeen alleen bevelen te vragen en slechts somwijlen, als toelichting, de overwegingen.

Op het eerste komt het toch aan en zoowel het schriftelijk als het mondeling geven van toelichtingen, leidt te dikwerf tot breed-sprakigheid. Overwegingen, moeten en wel in geleidelijk sneller tempo leiden tot het resumé, het *bevel*. Intusschen kan ik mij wel voorstellen, dat, wanneer de gehuldigde gedachtengang verduidelijking vereischt, men nader eene korte toelichting wenscht; dit blijve uitzondering.

Doorgaande over de oefeningen op de kaart is er nog eene zaak, die in afwijking van de oorspronkelijke bedoeling, tot groote overdrijving heeft geleid. Ik heb hier het oog op de oefeningen op de kaart, waarbij de *verpleging* en de *geneeskundige dienst* te velde moeten worden beoefend. De „Urheber” daarvan, had zoo terecht ingezien, dat deze beide onderdeelen veeltijds verwaarloosd waren. Maar toen eenmaal deze „nouveau-té” hare intrede had gedaan, ging het met het aantal malen, waarop deze soort van oefeningen jaarlijks werd gehouden, als met het balletje, dat ook van boven, maar van een sneeuwberg, werd afgegooid. De verplegingsoefeningen behooren m. i. ook meer thuis bij kaderoefeningen op het terrein en kunnen dan animeerend en praktisch worden gemaakt en zelfs stof leveren voor nuttige statistische gegevens, die door de Intendance worden verzameld.

Eene andere vraag is ook bij mij wel gerezen, n. m.: of een ieder er wel van doordrongen is, dat de tijd, van het z. g. puzzle's leggen in de tactische oefeningen, voorbij is, al is dit puzzelen mogelijk nog wel in eene oer-aanschrijving te vinden. Hoe klaarder de opzet en de bedoeling van den vrager, hoe beter. Dat sluit geenszins uit, dat men omtrent de tegenpartij, den vijand, in 't onzekere kan zijn, ja — de werkelijkheid meer nabij komende — vaak moet zijn. En juist van den vijand — wat uit het standpunt van de deelnemers begrijpelijk is — wordt steeds naar meer positiefs gevraagd en hieraan wordt te dikwerf toegegeven.

Stipten wij hiervoren reeds aan, dat kaderoefeningen op het terrein

de voorkeur verdienen boven die binnenskamers, wijl bij de eerste de invloed van het terrein tot zijn recht kan komen, wij willen er echter op wijzen dat het daarbij zaak is het papier tot een minimum te reduceeren. Wie onzer herinnert zich niet, dat men op nog geen twee KM. van het garnizoen bereids onder papier was bedolven en een of ander gebouw of café al spoedig tafels bood om in waarheid de „Vereenigingszaal der Officieren” in de kazerne te vervangen.

Het gebruik van fietsen is daarbij zoo dikwerf beter dan van paarden; men schiet beter op en is bevrijd van veel rompslomp, van paarden vasthouden, enz. Wil men de officieren op hippisch gebied beoordeelen, men neme daarvoor dan uitsluitend een afstandsrit, desgewenscht gedeeltelijk over moeilijk terrein, al dan niet gepaard gaande met eene verkenning.

Bij de kaderoefeningen is de opzet wel eens te hoog, te ingewikkeld, ik zou haast zeggen te geleerd. Een opzet voor één rang hooger dan de leider zelf inneemt, lijkt mij voldoende.

Het is werkelijk noodig dat de officieren lezen en studeeren en men dient dit niet alleen aan te moedigen, doch te eischen, en zoo noodig te controleeren. Het te vaak bij de genoemde oefeningen aanhalen van buitenlandsche- of binnenlandsche schrijvers of tactische beroemdheden — dikwerf zelfs niet in het juiste verband — werkt echter ongunstig. En dit geschiedde zelfs wel bij oefeningen met manschappen, ten koste, in plaats van ten goede van de zaak. De vage algemeene beschouwingen, de theoretische tactiek, verdrongen aldus de situatie van het oogenblik, waarom het toch ging; de praktijk, waaruit het nut toch eigenlijk moest worden getrokken, raakte op deze wijze op den achtergrond. En de praktijk met troepen moet ons toch eigenlijk onzen werkkring, de commandovoering, in hoofdzaak leeren.

Nu zijn er wel stemmen — ik hoop geen militaire — die de kosten van kampeeren en van legeroefeningen onevenredig gelieven te achten aan het nut daarvan, maar dit te weerspreken is toch onnoodig, reeds om het feit, dat zulke oefeningen het dichtst de werkelijkheid van het militaire bedrijf naderen.

Bij genoemde oefeningen met troepen komt tot zijn recht: het al of niet bezit van een goed fysiek, het werken en doordacht woekeren met de krachten van den man, het zoo mogelijk bezielen van den troep, het steeds, trots vermoeienis, kalm en rustig blijven, het geven van orders in den kortsten, duidelijksten vorm, in één woord dat, wat men samen kan vatten onder Commando-voering.

Hoemeer men zulke oefeningen mede maakt, hoe meer men tot de overtuiging komt, — vooral wanneer men zelf daarbij een troepen-commando voert — dat dit soort oefeningen niet alleen wenschelijk, maar noodig is. Niet alleen voor zich zelf, maar ook om eene zuiverder beoordeeling te kunnen vastleggen van zijne onderhebbenden.

Is het bijwonen van oefeningen als toeschouwer, in staven, als

scheidsrechter, interessant, de leering daarbij verkregen, haalt niet bij het zelf doen, daar men dan de bezwaren, de wrijving, zelf ondervangen moet. Hoe sterker de effectieven, hoe moeilijker de taak, maar ook hoe nuttiger. Dan blijkt o. a. zichtbaar en praktisch, dat de commandanten wel op hunne reglementaire plaatsen moeten blijven — bij gevechtsoefeningen zoo dikwerf verwaarloosd — en gedwongen zijn, veel aan hunne onderbevelvoerenden over te laten, niet meer kunnen ingrijpen, wanneer het niet naar hunne inzichten verloopt. Dan leert men de practische commando-voering.

Het behoeft dan ook geen nader betoog, dat, bijv. het houden van een 3 à 4-tal dagen manoeuvres eens in de vier jaar door de divisien, veel te weinig is.

Door verplaatsingen, door het vervullen van bijzondere betrekkingen als anderszins, gaan er soms jaren en jaren heen, dat vele hoofd- en subalterne officieren nooit in de gelegenheid zijn daarbij een troepencommando te vervullen. Wanneer dan echter jaarlijks wel dagen en dagen aan tactische oefeningen en studiën worden gewijd, maar de voeling met den troep gemist wordt, kan het dan bevreemding wekken, dat dit bij enkelen tot „evenwichts”-verstoring zal voeren; dat zij het zwaartepunt te veel op de tactiek leggen? Zou het dan zoo vreemd zijn, dat eindelijk voor den troep gezeten, de geest zich zóó sterk op het tactisch gedeelte richtte, dat niet tot volle recht kwam het feit, dat soms uren en uren honderden zwaarbepakte mannen achter hen in rij en gelid marcheerden die op bepaalde tijden reglementaire rusten noodig hebben, die dan niet, dan wel in staat zijn tot de uiterste krachtsinspanning! Dan zijn het geen blokjes van het krijgsspel meer, die men verschuift; dan zijn orders alleen, hoe mooi in den vorm gesteld, dikwijls niet meer voldoende. Dan is het zaak ook te weten of zij practisch uitvoerbaar zijn. Als factor doet zich dan gelden: de toestand van den troep. Wanneer kan men redelijker wijs weer ten volle over de krachten van den man beschikken om het voornaamste te bereiken, den troep frisch, met goeden geest, gevechtsvaardig, op het gewilde oogenblik, op het verlangde punt te brengen? En dat alles eischt leering..... en is zoo vaak onderschat. Slechts door samen zóó te oefenen, leert men elkander kennen, snel begrijpen en samenwerken.

Veeltijds, mede wegens te weinig beschikbare dagen en dagtijd, treedt door geringe ervaring, overhaasting in. Soms wordt in enkele uren, bij den opmarsch en bij het gevecht, verricht, wat in werkelijkheid dagen zou duren. Bijwijlen gaan dan door die overhaasting bevelen te snel uit, eene winst van enkele minuten, die zich later ernstig wreekt door 't niet begrijpen, door onvolledigheid der bevelen, door 't verwekken van onrust in den troep. Al is hij die een commando voert misschien zelf niet zonder zenuwen — zeker geen vreemd verschijnsel in den tijd, waarin wij leven — laat

hij tenminste er 't uiterlijk beeld van geven. Niets werkt zoo weldadig op officieren en den troep als een aanvoerder van wien kalnte uitgaat.

Kan het bevreemden — na hetgeen ik in het vorenstaande over het nut, het noodige van oefeningen vermeldde — dat het mij zoo dikwijls trof, dat, als weer op de begrooting van het D. v. O. bezuinigd moest worden, dit op de oefeningen moest worden gevonden. Dit deed mij steeds denken aan den huisvader, die zijne uitgaven wil beperken en die dit dan verkrijgt door vermindering van de opvoedings- en onderwijskosten en van de benoedigde leermiddelen zijner kinderen. Een der posten op het credit van de z.g. Bezuinigings-commissie is dan ook m. i. geweest het herhaaldelijk constateeren van het nut der oefeningen met troepen en ik geef zeker een veel gedeeld gevoelen weer, als ik zeg dat bovenvermelde economie eene zuinigheid is, die de wijsheid bedriegt.

Nieuwere begrippen, de jongste organisatie b.v. de Brigade schakel, moeten zich in onze commando-voering nog inleven. Reeds vroeger merkte ik op, dat vele verouderde orders zijn blijven hangen en de Chefs, in het laatste jaar pas benoemd, kunnen deze niet in eens schrappen. Voor deze orders was zeker eenmaal reden. Het wijzigen of doen vervallen kan alleen geleidelijk geschieden en daarnaar dient gestreefd. Ik wil hier slechts een voorbeeld noemen, zonder de gevolgen uit te werken.

Welk nut heeft het, dat van alle kaderoefeningen, onderstellingen, enz. in triplo of in viervoud naar hoogerhand worden gezonden? De hooger geplaatsten toch zijn waarlijk wel zóó aangelegd, dat zij, die oefeningen bijwonende, in enkele minuten „au fait” daarvan zijn.

Een paar jaar geleden heb ik mij eens de moeite gegeven na te gaan van verschillende Kapiteins der Infanterie, en van andere Wapens, het verschil in aantal malen, dat door hen kaderoefeningen waren geleid en bijgewoond en toen troffen mij de groote verschillen. Om een voorbeeld te noemen, de eene was in één jaar leider van of deelnemer aan 26 oefeningen, een ander had een bijna blanco register in deze, en dit, onafhankelijk van hunne tactische kennis.

Nu is er sinds dien wel bij de Infanterie eene groote kentering in deze materie merkbaar, maar toch lijkt mij de vroegere regeling nog voor wijzigingen vatbaar, waardoor decentralisatie en minder schrijverij zouden worden verkregen en het verantwoordelijkheidsgevoel der betrokken Chefs zou worden verhoogd. Zou het niet beter zijn aan de bataljons-, regiments- en brigade-commandanten de tactische ontwikkeling hunner o.h. Officiieren over te laten en door hen te laten vastleggen, ieder voor zijn eigen onderdeel, het aantal en den duur van kaderoefeningen en eene opgave aan de Hoogere Chefs eventueel in te dienen. Wenschen enkele Chefs oefeningen van bepaalde personen of functionnarissen bij te wonen, dan dient hiermede rekening

gehouden. Men zou hier tegen kunnen aanvoeren, dat niet iedere Chef deze materie even vruchtdragend verwerkt, maar dan kan altijd nog de onmiddellijk bovenstaande ingrijpen en zorgen, dat die oefeningen zoo worden verdeeld, enz. dat zij het meest nuttige rendement opleveren.

Intusschen dient toch iedere Chef in algemeenen zin zijne onderhebbende officieren in tactischen zin te leiden en op te voeden, en mocht het blijken, dat de kennis daartoe afwezig of geleidelijk onder peil geraakte, dan dient hij te worden uitgeschakeld. En dit laatste geldt niet speciaal voor het vorenstaande, maar in 't algemeen wanneer een Chef zijn Commando niet in de vereischte mate voert, zonder reeds onder de stramme bepaling van Art. 2, sub 5a van de Pensioenwet 1902 te vallen.

Nu kan de delinquent wel, al of niet ernstig, op „dit of dat” worden gewezen, maar dit heeft zijn grenzen voor mannen om en boven de 50 jaren.

Van bovenvermelde categorie, komen wij zoo tot hen, die niet voor bevordering in aanmerking kwamen, waarvan toch waarlijk niet veel meer kan uitgaan en die zoo vaak om finantieele redenen nog blijven doordienen.

Er moet m. i. eene oplossing worden gevonden om beide laatstgenoemde categoriën te kunnen uitschakelen en te vervangen door jongere, frissche krachten.

Voor al bij de Infanterie zal zich dit vermoedelijk op den duur sterk doen gevoelen daar waar bij het hoofdwapen — in tegenstelling met de andere wapens — de Luitenant-Kolonel een ander Commando voert dan de Majoor. De Infanterie-Majoor moet wéér opnieuw beoordeeld worden voor het regiments-commando en bij niet voldoen wordt hij èn in traktement èn in pensioen getroffen. Het doordienen als gepasseerde in het leger is zeker voor den hoofdofficier ongewenscht, dit behoeft toch geen nader betoog. De voor de betrokken personen meest welwillende oplossing ware, hen bij de Provinciale of Plaatselijke Staven onder te brengen. Hierbij is het aantal plaatsen echter gering; rest, hen met een bataljons-commando bij de Landweer, waaraan ook de Luitenant-Kolonelsrang kan zijn verbonden, te belasten, altijd na gebleken geschiktheid, want daarbij dienen ook zekere eischen te worden gesteld.

Het beginsel, het algemeen belang gaat voor het persoonlijke, volgende, ware het afdoende indien de leeftijds-grenzen, waarop vol pensioen werd verkregen werden verlaagd en b.v. op 50 jaar werden gesteld.

Wel hoorde ik zoo vaak van burgers en van „outsiders,” die adviezen gaven in legerzaken, dat reeds thans de leeftijden, waarop militaire pensioenen verkregen kunnen worden, zoo laag zijn.

Hierbij wordt m. i. te veel het oog gevestigd op de diensten in vreedestijd, wat men ziet en hoort van 't garnizoensleven. Maar laat

men zich eens rekenschap geven en eens vragen wat de fysieke en geestelijke vermoeienissen zijn, die te velde van den officier gevorderd worden! De geschiedenis leert anders. Nauwkeurig bijhouden dagboeken van hen die meemaakten. „La guerre, telle qu'elle est”, geven het ware beeld.

En als dan vlotte jagers of flinke voetreizigers soms verhalen wat zij verrichtten, laten zij dan bedenken dat zij desgewenscht jacht en reis konden beëindigen. Laten de beoordeelaars zich indenken: dagen en dagen, soms maanden en maanden in weer en wind, in regen en sneeuw, met half gevulde magen en dorstige kelen, bedreigd door een vijandelijken kogel, steeds hun lichaam te moeten voort slepen en als rustplaats 's nachts het open veld, eene schuur, als van rust sprake is. Eene manoeuvre, onder de meest ongunstige omstandigheden, geeft nog een sterk geflatteerd beeld van den waren toestand, zij het alleen reeds omdat het eind te overzien is, 't veege lijf niet door 't vijandelijk lood bedreigd wordt en men niet die bittere ellende ziet.

De daling van het fysiek van den mensch, in kracht, in durf, in het „never mind”, treedt veel eerder in dan dat wij ons, in onze zeer natuurlijke ijdelheid, wel willen toegeven, al zijn er zeker als uitzonderingsgevallen krachtfiguren op ouderen leeftijd.

Kan men wellicht een uitnemend professor, een prima advocaat, een kundig bankier zijn, al is het fysiek reeds zeer gedaald, die afname moet op den militair te velde ook te sterk op den geest inwerken. Zeker! plichtsbefef, hoog moreel, energie vermogen veel, maar ook hieraan worden eerder grenzen gelegd, wanneer de natuurlijke veerkracht van de jongere jaren aan 't afnemen is.

Resumeerende kom ik tot het volgende:

Eene krachtige vrucht dragende commando-voering vereischt:

- 1°. Veel oefening met troepen, — aangevuld door kader oefeningen, — onder den betrokken commandant zelf.
- 2°. Krachtig fysiek en tactische ontwikkeling der aanvoerders.
- 3°. Uitschakeling van hen, die niet meer voor bevordering in aanmerking komen.
- 4°. Meerdere decentralisatie, leidende tot zelfstandigheid en initiatief.
- 5°. Wisselwerking tusschen het aanvoeren van troepen en het bekleeden van bijzondere betrekkingen.

Kwam ik bij het vorenstaande onwillekeurig van het een tot het ander, en maakte ik eenige opmerkingen, terwijl ik voor mij zelf eens wat recapituleerde, ik verbeeld mij geenszins veel nieuws te hebben medegedeeld aan de officieren, die over ons beroep nadachten.

Ik zou het zeer op prijs stellen, wanneer enkelen hunne gedachten eens lieten gaan over de behandelde materie. Misschien konden wij zoo weer een pas verder komen.

Leeuwarden.

Luitenant-Kolonel DE BLOCK.

Verpleging van het Veldleger.

DOOR

L. J. H. HEYMAN,

Kapitein-Intendant.

(Vervolg van Bladz. 843, jaargang 1913).

Als gevolg van de gewijzigde omstandigheden heeft zich een ander verplegingsstelsel ontwikkeld. Insteede van het „leven van het land”, zoonoodig aangevuld door in treinen medegevoerde levensmiddelen, is een stelsel in de plaats getreden, waarbij de bemoeienis van den troep bij het bijeenbrengen van voorraden tot een minimum is beperkt, doch waarbij de zorg voor het voltallig houden van de voorraden voor het grootste gedeelte wordt overgebracht op den Legerintendant en den etappendienst.

De vraag is nu, of dit stelsel ook voor ons leger het meest geschikt zou zijn. Klakkeloos overnemen van regelingen, welke in het buitenland worden ingevoerd, is niet aan te bevelen, daar bij ons de toestanden geheel anders zouden kunnen zijn. Gaat men evenwel de hiervoren genoemde invloeden na, welke tot eene wijziging in het stelsel hebben medegewerkt, dan blijkt, dat deze zich ook te onzent doen gelden.

De economische toestanden bij ons zijn, gevolg van de uitbreiding van het verkeersnet, totaal gewijzigd. Wel worden hier en daar ook op het platte land soms vrij belangrijke voorraden aangetroffen, doch dan van slechts enkele artikelen. Wat aanwezig is wordt door eene divisie van 23000 man en ruim 3000 paarden verbazend vlug verbruikt, te meer, daar, zooals gezegd is, niet *alle* levensmiddelen ten volle geschikt zijn om als voedsel voor den soldaat te dienen. Ook zal in den weinigen tijd, welke veelal beschikbaar zal zijn, van eene exploitatie van de hulpbronnen, anders dan door de bataljons, welke ter plaatse aanwezig zijn, weinig terecht komen.

Dat het slachten van vee en het bakken van brood bij en door de zorg van den troep slechts zal kunnen geschieden, als zoowel de omstandigheden, waaronder de troep verkeert (bijv. toestand van rust), als de plaatselijke omstandigheden (bijv. aanwezigheid van abattoir en broodfabrieken) zich hiertoe bij uitstek leenen, doch dat overigens vleesch en brood verstrekt worden door de zorg van de intendance, is een standpunt, dat reeds sedert eenige jaren niet meer bestreden wordt.

Vleesch en brood zullen dus als regel, de overige levensmiddelen en de haver veelal, moeten worden aangevoerd.

Ten einde de vraag te kunnen beantwoorden of onze aanvoermiddelen en de af te leggen afstanden zullen toelaten, dat ook te onzent het aanvoersysteem wordt toegepast, is het noodig ons voor oogen te stellen, in welke omstandigheden ons Veldleger in tijd van oorlog zal kunnen komen.

Op den voorgrond wordt gesteld, dat het Veldleger niet behoeft te worden uitgerust voor een oorlog, welke op honderden kilometers buiten onze grenzen wordt gevoerd, doch dat het voldoende is, indien het Veldleger kan optreden binnen onze grenzen, c.q. een 50 KM. daarbuiten.

Zoowel bij eene concentratie in het Oosten, als in het Zuid-Oosten en Zuiden van ons land, blijft het leger door tal van spoor- en waterwegen met het hart des lands verbonden. Rekent men verder de vele stoomtrams en de talloze goede, harde wegen, dan moet erkend worden, dat tegen aanvoer uit het achterland bij ons in het geheel geene bezwaren kunnen bestaan.

Behalve van de aanvoermiddelen, welke aan vaste banen gebonden zijn, kan een ruim gebruik gemaakt worden van automobielen. Wel is het aantal vrachtautomobielen, dat in ons land aanwezig is, niet zoo groot (\pm 80 stuks met een totaal laadvermogen van 300 ton), doch waar het voornemen bestaat aan koopers van vrachtautomobielen eene subsidie toe te kennen, mag verwacht worden, dat het aantal van deze voertuigen zich vrij snel zal uitbreiden; ook de motorbussen, welke in ons land aanwezig zijn en welke op een vrachtwagenchassis zijn gemonteerd, zijn door eene kleine wijziging voor goederenvervoer in te richten. Zoolang evenwel het aantal aanwezige vrachtautomobielen niet voldoende is voor de behoefte, zal gebruik gemaakt moeten worden van voor goederenvervoer ingerichte personenautomobielen, tegen welken maatregel geen ander bezwaar bestaat, dan dat de inrichting in vreedetijd moet zijn voorbereid door het opleggen van een bepaald aantal lichte, houten laadbakken, welke zoodanig geconstrueerd kunnen zijn, dat zij in korten tijd op nagenoeg elk willekeurig chassis van een personenautomobil kunnen worden bevestigd.

Waar tegen den aanvoer uit het hart des lands naar het Veldleger dus geene bezwaren bestaan, zal moeten worden nagegaan, over welke voorraden en transportmiddelen de troep moet beschikken, teneinde *verzekerd* te zijn, dat nimmer gebrek aan verplegingsmiddelen zal ontstaan.

Eene divisie beschikt thans over keuken-, proviand- en haverwagens en over eene Verplegingsafdeeling, waardoor de verplegingstoestand wordt als volgt:

a. levensmiddelen:

bij den man: 1 noodration en het nog niet verbruikte gedeelte van het ration voor het loopende etmaal;

in en op den keukenwagen: 1 ration levensmiddelen en 1 reserve-noodration (gedeeltelijk);

op de proviandwagens: 1 ration levensmiddelen en brood;
 op de voertuigen van de Verplegingsafdeeling: 1 ration levensmiddelen, doch geen brood;

b. haver:

op de paarden en de voertuigen: 1 noodration;

„ „ haverwagens, c.q. andere voertuigen: 1 ration;

„ „ voertuigen van de Verplegingsafdeeling: 1 ration.

In het geheel wordt dus beschikt over $3\frac{1}{2}$ ration en 2 noodrations levensmiddelen en 2 rations en 1 noodration haver.

Meermalen is de vraag ter sprake gekomen, of op den proviandwagen versch vleesch, dan wel spek, ham, gerookt vleesch, enz. moeten worden medegevoerd. Waar dagelijks aanvoer van versch vleesch plaats heeft, verdient het, naar onze meening, aanbeveling, dit vleesch niet te bestemmen voor de proviandwagens, doch rechtstreeks voor de keukenwagens en op eerstbedoelde voertuigen spek, enz. te laden, dat dan ook om een bepaald aantal dagen zou kunnen worden uitgedeeld en door ander vervangen, op welke dagen dan geen vleesch, doch spek, enz. wordt aangevoerd. De proviandwagen zal evenwel moeten zijn voorzien van eene inrichting om versch vleesch te kunnen vervoeren, ten einde dit van het eindstation, c.q. de hoofddistributieplaats te kunnen afhalen.

Verder worden op den proviandwagen geladen peulvruchten, rijst of gort, daar aardappelen niet worden medegevoerd. Is het nu mogelijk, in een toestand van rust, aardappelen te doen schillen en in den keukenwagen te doen bereiden, dan kunnen de peulvruchten, enz., zonder eenig bezwaar in den proviandwagen blijven, daar deze artikelen weinig aan bederf onderhevig zijn.

Op de voertuigen van de Verplegingsafdeeling zijn geladen peulvruchten, rijst of gort en spek, ham, gerookt vleesch, in het algemeen artikelen, welke weinig aan bederf onderhevig zijn. Daar dagelijks een ration brood kan worden aangevoerd, wordt het niet noodzakelijk geacht op deze voertuigen brood of meel mede te voeren.

Had nu geen aankoop, vordering of aanvoer plaats, dan zou de verplegingstoestand, bijv. op den 1^{en} 'smorgens, na het nuttigen van den morgenmaaltijd, dus zijn als volgt:

bij den man: een deel van het ration brood voor den 1^{en} en het gedeelte van het morgenration, dat bestemd is om te worden medegenomen; voorts het noodration;

in en op den keukenwagen: het middagation voor den 1^{en}, in bereiding, het morgenration voor den 2^{en} en een deel van de reserve-noodrations;

op den proviandwagen: het brood en het middagation voor den 2^{en} en het morgenration voor den 3^{en};

op de voertuigen van de Verplegingsafdeeling: het middagation voor den 3^{en} en het morgenration voor den 4^{en}.

Zonder verdere aankoop, vordering en aanvoer beschikt de troep

dus, ongerekend de noodrations, over brood tot den morgen van den 3^{en} en andere levensmiddelen tot den middag van den 4^{en}.

Wat de haver betreft is de toestand minder gunstig. In den morgen van den 1^{en} wordt een deel van het ration gevoerd en een deel, stel 2 KG., medegenomen. Verder zijn aanwezig 1 noodration op de paarden, c. q. voertuigen en voorts op de haverwagens, c. q. andere voertuigen, het ration voor den 1^{en} 's avonds en den 2^{en} 's morgens, op de voertuigen van de Verplegingsafdeeling voor den 2^{en} 's middags en den 3^{en} 's morgens.

Het is evenwel niet de bedoeling, alle rations te doen verbruiken, alvorens deze aan te vullen, doch tijdig voor die aanvulling maatregelen te nemen. Daar aankoop of vordering van het benodigde ter plaatse, waar de troep zich bevindt, niet verzekerd is, zal dagelijks een volledig ration moeten worden aangevoerd. Wij stellen ons voor, dat de verplegingsdienst als volgt zou kunnen worden geregeld:

In een toestand van rust is het mogelijk, dat de Divisie-Intendant, door het aantreffen van voorraden, van broodfabrieken of van een abattoir in het legeringsgebied, zelf voor een deel in de verpleging zal kunnen voorzien. In dit geval doet hij hiervan mededeeling aan den Legerintendant, voor zooveel deze niet reeds — als bekend met de aanwezigheid van broodfabrieken en abattoir — in de verplegingsbevelen heeft doen opnemen, dat de Divisie-Intendant hierover beschikken *moet*.

Overigens neemt de Legerintendant, namens den Commandant van het Veldleger, de regeling van de verpleging op zich en beschikt bij de uitvoering, over de diensten van den Etappen-Intendant. Zooals uit het volgende zal blijken, zal een geregeld overleg tusschen Legerintendant, Etappen-Inspecteur en Etappen-Intendant noodig zijn, hetgeen zeer goed mogelijk is, daar het Hoofdkwartier van het Veldleger uit den aard der zaak steeds telegraphisch, veelal ook telephonisch, met den Etappen-Inspecteur verbonden zal zijn.

Behoudens de uitzondering, dat *bekend* is, dat de Divisie-Intendant in een deel der verpleging zelf kan voorzien, doet de Legerintendant op de vastgestelde eindstations dagelijks een *volledig* ration levensmiddelen en haver beschikbaar stellen. In verband met de regeling van den etappen-treindienst zullen de spoortreinen, c. q. stoombooten, welke de artikelen aanvoeren, slechts enkele uren op het eindstation kunnen verblijven en in dien tijd moeten worden ontladen. Daar het eindstation wordt gekozen in of nabij het legeringsgebied der divisie, zal het grootste gedeelte van de proviand- en haverwagens rechtstreeks op dit station kunnen worden gedirigeerd om opnieuw beladen te worden. Hiertoe zullen de proviandwagens hunne voorraden, behalve het spek, moeten hebben afgeladen bij de keukenwagens, de haverwagens in de kantonnementen.

De proviand- en haverwagens, welke een te grooten afstand zouden moeten afleggen om naar het eindstation en terug naar de kanton-

nementen te gaan, moeten worden gedirigeerd naar één of meer hoofddistributieplaatsen, waarheen, door de zorg van den Divisie-Intendant, het aangevoerde van het eindstation moet worden overgebracht. Zoolang er geen sprake is van een in beweging stellen van het Veldleger, zullen voor het vervoer van vleesch en brood voertuigen van de Verplegingsafdeeling kunnen worden ontladen, om deze artikelen naar de hoofddistributieplaatsen te brengen; de overige artikelen, welke worden aangevoerd, als koffie, peulvruchten, rijst of gort, haver, enz., bevinden zich ook op de voertuigen van de Verplegingsafdeeling. Eene welkome verwisseling van laatstbedoelde artikelen kan dus plaats hebben door deze op de hoofddistributieplaatsen af te laden en de aan het eindstation aangevoerde artikelen te bestemmen voor de voertuigen van de Verplegingsafdeeling, waardoor dagelijks een deel van den voorraad (n.l. zooveel als noodig is voor de onderdeelen, waarvan de voertuigen niet aan het eindstation kunnen komen) wordt vernieuwd. In stede van voertuigen van de Verplegingsafdeeling voor het vervoer van het eindstation naar de hoofddistributieplaatsen kan ook gebruik gemaakt worden van gehuurde of gevorderde voertuigen of wel van enkele *tijdelijk* ter beschikking van den Divisie-Intendant gestelde auto's van den etappendienst. Dit aantal behoeft niet zoo groot te zijn, daar, in verband met de voor automobielen geringe afstanden tusschen eindstation en hoofddistributieplaats, deze voertuigen meerdere tochten na elkander kunnen maken.

Naar onze meening kunnen deze auto's gevoegelijk bij den etappendienst worden gemist, daar er toch een voldoende aantal overblijft om het etappengebied te exploiteeren. Vermoed wordt dat, nadat door het buitenland reeds vóór de mobilisatie — evenals in 1911 — groote voorraden in ons land zullen zijn opgekocht en weggevoerd, daarna door het Legerbestuur voorraden zullen worden bijeengebracht en naar het hart des lands vervoerd, voor den Etappen-Intendant niet veel meer te exploiteeren zal overblijven.

Is eene ontmoeting met den vijand te verwachten of stelt het Veldleger zich in beweging, dan verandert de toestand geheel.

Van exploitatie der plaatselijke hulpbronnen is geen sprake meer; misschien dat een enkel bataljon, dat vroeg ter plaatse aankomt, nog iets zal vinden, doch een troep, welke na een langen marsch of zelfs zonder een grooten afstand te hebben afgelegd, in het donker aankomt, gaat niet meer over tot het exploiteeren van de plaatselijke hulpbronnen.

Dagelijks zal dus een volledig ration naar het eindstation moeten worden aangevoerd, doch dit eindstation zal nu niet meer in of zoo dicht mogelijk bij het legeringsgebied der divisie liggen. Blijft, bij het verwachten van een gevecht, het Veldleger in de streek, waar het in een toestand van rust was, dan zullen, uit een oogpunt van veiligheid, de eindstations meer naar achteren worden verlegd. Stelt

het Veldleger zich in beweging, dan is het niet doenlijk de eindstations dagelijks in de richting van beweging te verleggen, daar men niet weet, waar de troep op een bepaald uur van den dag zal zijn en de treinenloop niet elk oogenblik gewijzigd kan worden, doch hiervoor een vrij geruimen tijd van voorbereiding noodig is.

Er zal dus een schakel moeten worden gevormd tusschen het eindstation en de troepenvoertuigen. De schakel te doen vormen door de voertuigen van de Verplegingsafdeeling, vermindert het aantal rations bij de divisie, daar deze voertuigen dan een groot deel van den dag ledig of niet binnen het bereik der divisie zouden zijn. Wel is hieraan te gemoet te komen door het toevoegen van twee dergelijke treinen per divisie, welke beurtelings naar het eindstation gaan, doch hierdoor zou het aantal treinen bij de divisie weder worden uitgebreid, terwijl juist in alle legers het streven bestaat het aantal treinen zooveel mogelijk te verminderen. Verder zouden, zoodra het Veldleger zich op meer dan één dagmarsch van het eindstation verwijderde, zelfs twee treinen per divisie niet meer voldoende zijn.

Moest men zich vroeger over dit bezwaar heenzetten, door gebruik te maken van automobielen behoeft dit niet meer. Zoodra de eindstations terug gelegd worden, kunnen de autotreinen in werking worden gesteld en deze treinen kunnen over groote afstanden de verbinding blijven vormen tusschen eindstation en troep. Is, zooals hiervoren reeds gezegd is, het aantal vrachtautomobielen in ons land nog niet groot, het aantal aanwezige personenautomobielen bedroeg op 1 Januari 1913 ruim 3900, waarvan slechts een betrekkelijk klein gedeelte voor het Veldleger noodig is. Door het groote aantal verschillende merken en typen is ook de aanwezige voorraad banden en verwisselstukken grooter, dan deze behoefde te zijn, als alle voertuigen van één type waren; brandstof voor de voertuigen, benzine, is steeds in bijna onbepaalde hoeveelheid aanwezig, eene groote tegenstelling met het voeder voor de paarden, de haver, welke gewoonlijk vrij schaars aangetroffen wordt.

De autotreinen kunnen nu worden beladen aan het eindstation, naar een aan de divisie bekend te maken plaats vertrekken en aldaar gedurende een bepaald aantal uren ter beschikking blijven van den Divisie-Intendant, die den trein in zooveel deelen zal kunnen splitsen, als overeen komt met het aantal in te richten hoofddistributieplaatsen, dat wordt noodig geacht, en de deelen van den trein op die hoofddistributieplaatsen kan dirigeren. Terstond na ontlading keert de autotrein naar het eindstation terug of volgt de nieuwe, aangegeven bestemming.

Ten slotte nog eenige opmerkingen over den etappendienst.

In het voorgaande is steeds gesproken over aanvoer uit het hart des lands, terwijl feitelijk bedoeld werd de regelings-etappenplaats

(R. E. P.). Deze plaats nu moet, volgens het Ontwerp-Voorschrift op den etappendienst, liggen in het etappengebied, doch deze bepaling zal wijziging behoeven. Gaat men toch na, wat alles in de R. E. P. zal moeten geschieden, dan zegt een blik op de kaart, dat — buiten de Vesting Holland — hiervoor alleen in aanmerking komen Amersfoort voor eene opstelling naar het Oosten en 's Hertogenbosch voor eene opstelling naar het Zuid-Oosten en Zuiden.

Nu is Amersfoort wel door spoorlijnen verbonden met het Oosten van ons land, doch uit een verplegingsoogpunt biedt het weinig voordeelen; er is slechts één broodfabriek en geen abattoir. Trekt het Veldleger op de Nieuwe Hollandsche Waterlinie terug, dan moet Amersfoort al spoedig ontruimd worden en de ontruiming van een R. E. P., met alles wat daaraan vastzit, moet zooveel mogelijk vermeden worden. Bovendien ligt Amersfoort niet aan het water, daar de Eem vaak onbevaarbaar is en dus niet in aanmerking komt. 's Hertogenbosch heeft betere verbindingen met het Zuid-Oosten en met het hart des lands, ook goede waterwegen, doch ligt te veel blootgesteld, om als R. E. P. te kunnen dienen.

Men zal dus moeten zoeken naar eene meer achterwaarts gelegen plaats. Amsterdam en Utrecht komen niet in aanmerking, daar de stations en de inrichtingen aldaar ten volle beschikbaar moeten blijven voor de troepen in de Stelling van Amsterdam en in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Gaat men nog meer achterwaarts, dan komt men in het hart des lands en hier zijn verschillende plaatsen te vinden, welke zich eigenen voor R. E. P. De meest geschikte plaats lijkt ons Rotterdam, dat door tal van spoor- en waterwegen met alle deelen van ons land is verbonden, waar over een groot stations-emplacement kan worden beschikt, waar groote broodfabrieken zijn, enz. Alleen zou het slachten van het vee niet te Rotterdam, doch bijv. te Dordrecht moeten geschieden, daar het abattoir in eerstgenoemde plaats niet bijzonder geschikt is, het bezit bijv. geen koelinrichting. Het abattoir te Dordrecht bezit wel eene dergelijke inrichting en heeft voldoende capaciteit om het vee voor het geheele Veldleger aldaar te doen slachten en het vleesch in het koelhuis te doen bewaren.

Werd gesproken van aanvoer van verplegingsmiddelen, dan werd stilzwijgend ondersteld, dat de Etappen-Intendant over voldoende voorraden beschikt. Van eene exploitatie van het etappengebied door den Etappen-Intendant wordt door ons niet veel verwacht, zoodat deze voorraden door het Legerbestuur beschikbaar gesteld zullen moeten worden. Welke maatregelen genomen zijn, om zich het bezit van die voorraden te verzekeren, is ons niet bekend; gelet echter op de geringe voorraden, welke in sommige tijden van het jaar in ons land aanwezig zijn en de pogingen, welke door het buitenland — en niet alleen door onze oostelijke naburen — in het werk zullen worden gesteld om, vóór het verbod van uitvoer gegeven

wordt, ons van het nog aanwezige te ontlasten, wordt vermeend, dat op het bijeenbrengen van voorraden niet te veel mag worden gerekend. Wil men dus, dat ons Veldleger in staat zal zijn, het veld te houden, dan zal gezorgd moeten worden, dat steeds een voorraad aanwezig is, om althans gedurende een bepaald tijdperk in de behoefte te voorzien en zullen dus reeds in tijd van vrede door het Rijk voorraden moeten worden gehouden.

Een ander belangrijk punt is het tijdstip, waarop de etappendienst in werking wordt gesteld. De werkkring van dezen dienst, niet alleen wat de verpleging betreft, is zoo omvangrijk, dat de voorbereiding veel tijd in beslag neemt. Nu schrijft punt 8 der „Algemeene Bepalingen” van de „Oorlogsorganisatiën 1913” wel voor, dat de instelling en de organisatie van den etappendienst door den Opperbevelhebber zullen worden bevolen, naar gelang van de behoefte in verband met de eventueele opstelling of concentratie en de operatiën der mobiele macht, doch dit voorschrift kan nooit de bedoeling hebben met die instelling te wachten tot het tijdstip, waarop de etappendienst zal moeten optreden. Immers zou men in dat geval denzelfden toestand krijgen, als in het begin van den Fransch-Duitschen oorlog bij het Deutsche leger, waaromtrent CARDINAL VON WIDDERN o. m. zegt:

„Es stellte sich bald heraus, dasz diese Maszregel, wonach die „General-Etappeninspektionen erst nach Beëndigung der Haupttruppentransporte zur Beförderung nach dem Aufmarschgebiet der Armee gelangen sollten, für letztere sehr nachteilig wirkte. Wir sehen zwar „die Generalinspektoren in Person mit Hilfskräften, speziell der „Intendantur, in das Aufmarschgebiet vorauseilen, um den „Oberkommandos noch während der groszen Truppentransporte „namentlich in Bezug auf Anlage von Magazinen, Bäckereien und „die Ansammlung von Fuhrparks an sie gestellten Anforderungen „zu entsprechen, allein da der ganze Personal- und Bureauapparat „erst wesentlich später anlangte, so blieb ihre Leistungsfähigkeit „bis dahin eine beschränkte”.

De organisatie van den etappendienst zal dus reeds in tijd van vrede moeten worden vastgesteld, terwijl alle organen van dezen dienst zich zullen moeten formeeren, zoodra het leger gemobiliseerd wordt.

Dekking van artillerie.

Hoewel de infanterie de beslissing brengt in het gevecht, moet de artillerie haar onafgebroken steunen, door die doelen onder vuur te nemen, welke het hoofdwapen het meest belemmeren, haar taak te vervullen. Hiertegenover staat dat de infanterie op haar beurt, gedurende het op- en afleggen, of het in stelling staan, de artillerie zal beschermen, wanneer daaraan behoefte bestaat. De infanterie is echter niet uitsluitend de aangewezen wapensoort om de artillerie te dekken, want ook cavalerie kan, als artillerie dekking, dienst doen. De gevallen, waarin men de keuze heeft tusschen de beide wapensoorten zullen niet talrijk zijn, want men zal altijd veel cavalerie noodig hebben tot het verrichten van ophelderings- en verkenningendiensten.

In het algemeen moet de dekking beletten, dat vijandelijke afdelingen infanterie of wielrijders naderen tot den afstand van het werkzame geweer- of karabijnvuur, daar anders de artillerie niet naar behooren, zooals haar plicht is, de infanterie kan steunen. Ook is de artillerie niet het wapen bij uitnemendheid, tot het voeren van een gevecht tegen infanterie op korten afstand en zeker niet op de flank of in den rug, waartoe eene geheele verplaatsing der vuurmonden bovendien noodzakelijk zou zijn.

Ten tweede zal de dekking, het doordringen van cavalerie, (die als regel zal chargeeren, daar een verrassend optreden een gebiedende eisch is en dus het gevecht te voet minder raadzaam) moeten verhinderen.

Het kan dikwijls noodig zijn, dat de dekking, de artillerie in een zeer snel tempo kan volgen — vooral bij den aanvaller, zal zich dit geval veelvuldig kunnen voordoen — wanneer van stelling veranderd moet worden en de batterij in draf of galop naar de nieuwe stelling rijdt. Bestaat de dekking uit infanterie, dan zal ze niet zoo spoedig kunnen volgen, waardoor de artillerie tijdelijk onbeschermd is. Nu kunnen de infanterie-afdeelingen zich over eenige honderden meters wel met den looppas verplaatsen, en behoeft de artillerie niet heel lang van hare dekking ontbloot te zijn, maar toch is ze eenigen tijd onbeschermd, tenzij andere afdeelingen hare diensten kunnen aanbieden. Bestaat eene dekking uit cavalerie, dan zal zich dit bezwaar niet voordoen.

De dekking moet verdedigend optreden om bescherming aan de artillerie te verleen, waartoe cavalerie minder geschikt is dan infanterie. Om van de nadering des vijands tijdig onderricht te zijn,

zullen in alle bedreigde richtingen (dus veelal op de flank en in den rug) verkenningspatrouilles uitgezonden moeten worden, waartoe zich de cavalerie weer meer eigent. De sterkte van een eskadron is belangrijk geringer, dan die van eene compagnie infanterie, terwijl bij het gevecht te voet dat meer aan te bevelen is dan het zoo wisselvallige cavaleriegevecht, de paardenhouders nog in mindering komen van het aantal beschikbare schutters. Men kan dus in het algemeen zeggen, dat de infanterie beter geschikt is, dan de cavalerie om de bescherming van artillerie op zich te nemen, hoewel voor het maken van verkenningspatrouilles en het beschermen van artillerie, welke van stelling verandert, de cavalerie beter bruikbaar is.

In R. I. II p. 345-351 vinden wij eene zeer korte verhandeling over de wijze, waarop eene compagnie infanterie eene opdracht tot het beschermen van artillerie moet uitvoeren. Nu geeft p. 348 een soort schema, dat natuurlijk niet altijd zal zijn toe te passen, al blijkt er voldoende uit, volgens welke beginselen eene dekking haar taak zal moeten opvatten. Punt 345 schrijft voor, dat de infanterie, aangewezen, om in stelling staande artillerie te dekken, voorziet in den veiligheidsdienst op de blootgestelde flank en, *zoo noodig*, in de nabijverdediging, waaraan men, achter „flank” zou kunnen toevoegen: „en in den rug”. De bedoeling is dus, dat de dekking altijd in den veiligheidsdienst voorziet, terwijl het „zoo noodig” zal moeten opgevat worden, als te beteekenen, bij een vijandelijken aanval. Men kan niet aannemen, dat de artillerie zelf in hare nabij verdediging zou moeten voorzien, wat geen aanbeveling zou verdienen zooals reeds hierboven is betoogd, en bovendien hierdoor de dekking vrijwel overbodig zou worden.

De commandant van de artillerie heeft het recht, een recht, waarvan hij stellig, indien noodzakelijk, gebruik zal maken, om aan de naastbijzijnde infanterie eene dekking te vragen, welke vraag niet anders dan bevestigend beantwoord mag worden. De bevoegdheid van den commandant der artillerie gaat echter nog verder, want hij geeft de aanwijzingen aan den commandant van de dekking, die zich daarnaar moet gedragen. (Zie punt 40. „Gevechtshandleiding”).

Eigenaardig is het zeker, dat de artilleriecommandant, zich op infanteristisch terrein moet begeven, terwijl het bovendien niet onmogelijk is, dat de commandant van de dekking ouder is en toch ondergeschikt wordt aan de bevelen van den artillerist, want de bescherming van eene batterij, kan aan eene compagnie infanterie worden opgedragen. Al is de ancienniteitsquaestie wel niet van overwegend belang en voorziet de laatste alinea van § 1. V.V. in dergelijke gevallen, toch is deze betrekkelijke ondergeschiktheid overbodig. Er staat toch voorgeschreven, p. 40 Gev.handl., dat de commandant van de dekking zich gedraagt naar de aanwijzingen van den artilleriecommandant, wat in dit geval niet heel veel verschilt met het uitvoeren van ontvangen bevelen, terwijl het voldoende zou zijn, als de

artillerie inlichtingen gaf omtrent plaats van de in stellingstaande batterij en plaats van den gevechtstrein, welke gegevens voor den infanteriecommandant voldoende zijn, in verband met de algemeene opdracht, om zijne juiste maatregelen te treffen.

Ter voorziening in den veiligheidsdienst zijn volgens het reglement meestal korporaalsposten voldoende, terwijl het plaatsen van eene staande patrouille in den rug aanbevolen wordt. Hebben deze korporaalsposten ongeveer dezelfde verplichtingen als bij den voorpostendienst, dan zal men, vooral in bedekt terrein, niet spoedig bericht ontvangen van de nadering des vijands en dus niet veel tijd beschikbaar hebben voor het nemen van verdere maatregelen, al heeft de in p. 348 genoemde tirailleurlinie reeds stelling genomen.

Het uitzenden van verschillende patrouilles of desnoods het plaatsen van staande patrouilles op tamelijk grooten afstand is stellig niet overbodig. Wil men niet aan eene verrassing blootstaan, dan moeten in bedekt terrein verkenningspatrouilles uitgezonden worden. Laat het terrein, het wisselen van optische seinen toe, dan kan deze wijze van berichten overbrengen met succes toegepast worden.

In het reglement wordt, als uiterste afstand van de tirailleurlinie tot de artillerie, 600 M. genoemd. Meestal zal het echter wenschelijk zijn, den vijand op nog grooteren afstand te houden, want al slaagt de tirailleurlinie erin op \pm 600 M. stand te houden en den vijand verder doordringen te beletten, toch zal ze niet kunnen voorkomen, dat een gedeelte der vijandelijke afdeelingen zal trachten vuur te brengen op de artillerie zelf. In beginsel moet men den vijand op een zoo groot mogelijken afstand van de artillerie houden, waarbij dan tevens het voordeel verkregen wordt, dat deze bij stellingverandering minder lang ongedekt behoeft te zijn, als de dekking niet in hetzelfde tempo kan volgen.

De sterkte van de tirailleurlinie wordt in het midden gelaten, het aantal te ontwikkelen sectiën zal afhankelijk zijn van de meerdere of mindere bedektheid van het terrein. Op \pm 200 M. stelt zich dan het overige gedeelte (behalve een ondersteuningstroep, achter de tirailleurlinie) zoodanig op, dat niet van stelling veranderd zal behoeven te worden bij een cavalerieaanval, (laatste alinea van p. 348). Men zal dus trachten eene opstelling in te nemen, in terrein, dat voor cavalerie ontoegankelijk is en met een schootsveld van niet minder dan 600 M.

Men kan echter niet met zekerheid bepalen uit welke richting de vijand zal aanvallen, en daarom schijnt het ons beter toe, de toegangswegen, zoowel tot de batterij als tot den gevechtstrein, op \pm 1 KM. af te sluiten in front en op de flank, en in den rug eene of meer staande patrouilles te plaatsen. De uitgeschoven afdeelingen of zwakke veldwachten, zooals men ze noemen wil, kunnen zich dan beveiligen door het uitstellen van dubbelposten en korporaalsposten, terwijl eene groote reserve in de hand wordt gehouden opdat vol-

doende weerstand geboden kan worden, wanneer een vijandelijke aanval plaats grijpt.

Het vroegtijdig melden van de nadering des vijands is van groot gewicht, daar men in den regel geene stelling vooraf kan inrichten. Bij den aanvaller, waar het stellingveranderen niet tot de uitzonderingen behoort, moet men echter de verkenningspatrouilles, niet te ver vooruit zenden, omdat ze anders allicht niet bekend kunnen zijn met eene verplaatsing der dekking, en dus eventueele berichten kans hebben den commandant niet te bereiken.

De commandant van de dekking moet zorgen in verbinding te blijven met den commandant van de artillerie, wat door middel van het optische seinen kan geschieden, hetgeen verkieslijker is dan het gebruik van ordonnansen.

Cavalerie, voor bescherming van artillerie aangewezen, zal naar de zelfde beginselen handelen en dus voor het gevecht te voet afzitten, omdat dan de vijand op een flinken afstand gehouden kan worden, en de artillerie bijgevolg het best beschermd wordt.

E. SNOEK,

*Eerste-Luitenant bij het 16e Regiment
Infanterie.*

**Het handgemeen eene legende?
Hoe maakt men het moreel van den troep rijp voor het handgemeen?**

DOOR

H. CH. G. BARON VAN LAWICK,
Eerste-Luitenant bij het 4e Regiment Husaren.

(Vervolg van blz. 853, jaargang 1913.)

II. WAT LEERT ONS DE KRIJGSGESCHIEDENIS?

Om na te gaan wat de Krijgsgeschiedenis ons leert, zullen wij een blik werpen zoowel in de oorlogen der Oudheid als in die van de Middeleeuwen en van de Nieuwe Geschiedenis.

Bij de Ouden raadplege men slechts HERODOTUS, TITUS LIVIUS en PLUTARCHUS, allen geschiedschrijvers van den eersten rang, en men zal materiaal te over vinden, dat van het handgemeen in de Oudheid overtuigt. Maar men heeft nog beter: Zij toch beschreven de krijgsbedrijven slechts naar overleveringen en herinneringen van anderen, welke ongetwijfeld eerst nauwkeurig door hen werden onderzocht en aan elkaar getoetst, doch . . . zij zelf waren geene krijgslieden; dus is het mogelijk, dat zij zich van vele oorlogshandelingen een verkeerd beeld vormden. Het is daarom voor ons onderzoek van de hoogste waarde, in staat te zijn bovendien geschiedschrijvers te raadplegen, die tevens krijgsman, en krijgslieden, die tevens geschiedschrijver waren.

Tot de eersten behoort de Griek POLYBIUS ¹⁾, die door den beroemden Griekschen veldheer Philopœmen in de krijgskunst werd gevormd. Toen hij later als gijzelaar in Italie verblijf hield, maakte hij eene grondige studie van de politiek en het krijgswezen der Romeinen en vergezelde den tweeden Scipio Africanus bij de belegering van Carthago.

„Polybe fut élève de Philopœmen et assista à toutes ses guerres, comme à autant de leçons où il s'instruisait en le voyant faire. *L'Anecdote et la légende n'ont pas de place chez lui.*” ²⁾ — (BOUCHOT.)

. . . „Il se distingue entre tous par l'exactitude, le jugement et l'impartialité: *historien philosophe* ³⁾, il scrute les causes et les ressorts des évènements; il fait comprendre les opérations diplomatiques ou

1) Pl.m. 206—124 v. Chr.

2) Cursiveering van mij.

3) Cursiveering van mij.

militaires; . . . c'est l'historien des hommes d'Etat, *des hommes de guerre et des penseurs*"¹⁾ — (BOUILLET.)

Ook in zijne geschriften vindt het handgemeen eene plaats.

Tot de krijgslieden-geschiedschrijver behooren JULIUS CAESAR en XENOPHON.

De bevoegdheid van CAESAR om in krijgszaken te oordeelen, zal wel door niemand in twijfel worden getrokken. Welnu, in de Commentariën, waarin hij zijne krijgsbedrijven tegen de Galliërs en zijn aandeel in den burgeroorlog tegen Pompejus beschrijft, treffen we wel degelijk het handgemeen aan. Al moge hij hier en daar, speciaal waar het den burgeroorlog betreft, een subjectief standpunt innemen, reden te veronderstellen, dat het handgemeen door hem werd verzonnen, bestaat niet. De gevechten, waarin het voorkwam, waren voor CAESAR overwinningen en ook zonder handgemeen was de vijand een geduchte tegenstander. Ook voor zijne waarheidsliefde in dezen pleit, dat de gevechten, waar de Galliërs de overhand behielden en waar dus aanleiding zou hebben bestaan, om den Romeinschen tegenstand in een flateerend licht te plaatsen, CAESAR niet van een handgemeen gewaagt. Bovendien zou een man als hij, zoo doorkneed in krijgszaken, en die in de critiekste oogenblikken zijne koelbloedigheid niet verloor, in zijne geschriften geen daden hebben neergelegd, die krijgskundig onbestaanbaar waren.

Een ander veldheer-geschiedschrijver, tevens filosoof van betekenissen, was de Griek XENOPHON, de groote leider van den beroemden Terugtocht der Tienduizend in 401 en 400 v. Chr. Hij heeft een volkomen objectief dagboek bijgehouden van den veldtocht, waarin hij een der aanvoerders, en van de krijgsbedrijven, waarvan hij ooggetuige was. In dit uitvoerig, doch onopgesmukt krijgsgeschiedkundig geschrift, de Anabasis, is men in staat, hem voet voor voet te volgen en zich van de juistheid zijner mededeelingen te overtuigen.²⁾

Zijne verklaringen zijn voor ons dan ook van 't meeste gewicht. En hij heeft op den terugtocht gevallen van handgemeen bijgewoond, al kwamen deze weliswaar bij uitzondering voor.

Het valt dus niet te loochenen, dat het handgemeen in de oorlogen der Oudheid heeft bestaan.

Wel dient opgemerkt, dat we het niet als regel, maar als uitzondering aantreffen. Gewoonlijk was de aanval met het wapen voor

1) Cursiveering van mij.

2) Dit krijgsgeschiedkundig werk is van groote waarde voor de militaire psychologie. Geen ander kan bovendien als betrouwbaarder worden geraadpleegd:

„Dans l'Anabase, XENOPHON a relaté soigneusement ce qu'il a vu et entendu. Dans la Retraite, de témoin, il passe acteur. Ce qu'il a vu et entendu, c'est surtout ce qu'il a fait personnellement.”

En zooals BOUCHER ook zegt: „l'Anabase est un livre de guerre, écrit par un homme de guerre, principalement pour les hommes de guerre”.

(Zie de vertaling van A. BOUCHER, 1913.)

den korten afstand reeds voldoende, om de moreel zwakste partij nog vóór 't treffen te doen wijken.

Het is ook geen legende, dat men in de Middeleeuwen man tegen man vocht. Dit leeren ons o. a. de slagen van Crécy (1346) en Formigny (1450).¹⁾

In den lateren tijd treft men het handgemeen wederom aan, bijv. in de slagen bij Pavia (1525), Seneffe (1672), Steenkerke (1692), Oudenaarde (1708), Dettingen (1743), het beleg van Ostende (1601—1604).

Ook hier voldoende voorbeelden, om 't blanke wapen in eere te herstellen.

Waar echter in de oorlogen der Oudheid het handgemeen reeds vrij zelden voorkwam, wordt het nadien eene hooge uitzondering. Terwijl men toenmaals de hoofdphase van den strijd in 't handgemeen zocht en dit voorbereidde met slinger, pijl en boog en speer, werd na de uitvinding der vuurwapenen het zwaartepunt steeds meer naar deze voorbereiding verplaatst en geraakte het blanke wapen op den achtergrond.

De uitwerking van het vuur werd allengs zoo groot, dat het alléén vaak voldoende was, om den vijand tot wijken te brengen. Bij den langen duur van het vuurgevecht verdween de tijd die het handgemeen eischte in 't niet, terwijl de verliezen, door het laatste berokkend in vergelijking met die, door het vuur teweeggebracht, niet in aanmerking kwamen. Waar bij de Ouden het handgemeen soms vrij lang duurde en zich daarbij tooneelen van den hardnekkigsten strijd, op groote schaal voordeden, waarvan eene uitvoerige beschrijving mogelijk was, vormde het handgemeen uit latere perioden slechts korte episoden in een langdurigen vuurstrijd. Het bleef, in verband met de grootere uitgestrektheid en de mindere overzichtelijkheid van het gevechtveld zeer plaatselijk, zoodat het aan betrekkelijk weinigen was gegeven, er getuige van te zijn. Geen wonder ook, dat er in de beschrijvingen van latere veldslagen minder uitvoerig over wordt gesproken en men gewoonlijk slechts leest, dat het hier of daar tot „een handgemeen” kwam. Slechts „Mémoires” zijn soms uitvoeriger.

In de oorlogen van FREDERIK DEN GROOTEN was het handgemeen — indien voorgekomen — uiterst zeldzaam.

Ook de Napoleontische oorlogen waren niet zoo rijk aan gevechten met de blanke wapens als velen meenen. In de bekende werken van HENRI HOUSSAYE vindt men er eenige beschreven²⁾.

1) Men bedenke echter, dat de strijdwijze der Ridders eene geheel bijzondere was. Zij toch wierpen zich afzonderlijk of tot kleine groepen verenigd, op den vijand, om den strijd man tegen man of één tegen velen aan te binden. Een aanval in gesloten orde, in eene samenhangende tactische eenheid dus, bestond niet.

2) Zoo bijv. in „1815. Waterloo”, over de laatste carrés van de Oude Garde:

NAPOLEON zelf noemt in zijne Mémoires ¹⁾ een paar gevallen van handgemeen. Volgens den Grooten Keizer vond het o. a. plaats in de gevechten van La Favorite, Marengo en Moesskirch. Hij wijdt er niet over uit, geeft ze enkel aan, maar de waarde van de mededeeling wordt hier alweer bepaald door den persoon, die ze doet.

Balaklara, Solferino, Plewna, leveren nieuwe voorbeelden.

Doch eerst bij de voornamere plaats, die de gevechten om versterkte stellingen gaan innemen, dringt het handgemeen weer met kracht op den voorgrond, zooals in den strijd om Plewna maar vooral later, in den Russisch-Japanschen oorlog, zeer duidelijk is gebleken. Het vuur toch, is nooit anders dan de voorbereiding tot het handgemeen geweest.

Doordat zijne werking echter zoo krachtig bleek, is de beslissing vaak zonder de hulp van het blanke wapen of zelfs zonder bedreiging daarmede verkregen. Hierdoor verloor men langzamerhand uit het oog, dat eigenlijk het blanke wapen die beslissing moet brengen. Waar dus in de veldslagen en gevechten in den Russisch-Japanschen oorlog het vuur niet in staat bleek, den vijand te doen wijken of zelfs maar te schokken, daar kwam men terug tot de oorspronkelijke strijdswijze: „het handgemeen.”

Deze oorlog levert er dan ook talloze voorbeelden van. Men leze slechts „Niku-Dan, Menschenopher. Tagebuch eines japanischen offizieren, von Sakurai.” Men bestudeere den slag van Liaoyan en die aan de Schaho.

Ongetwijfeld moet men met voorzichtigheid de mededeelingen omtrent gevechtshandelingen aanvaarden. Doch bevooroordeeld en bekrompen zou het zijn, haar alle waarde te ontzeggen en als fantasie te beschouwen, eenvoudig omdat ze niet passen in eene vooropgestelde theorie. We kunnen veilig aan die mededeelingen geloof slaan, welke van verschillende bevoegde zijden worden bevestigd en niet ontkend. En wil 't gelukkig toeval, dat een betrouwbaar en tot oordeelen bevoegd persoon, door de omstandigheden in staat is, om zekere feiten objectief bij te wonen en te volgen, welnu, zoo kan men niet anders, dan deze feiten als vaststaand aannemen. ²⁾

Zulke personen waren voor de Krijgsgeschiedenis der Ouden XENOPHON en CAESAR; voor den Russisch-Japanschen oorlog de Luit.-Generaal SIR JAN HAMILTON.

.... „Gneisenau ranime ses soldats; ils se vuent de nouveau à l'assaut, pénètrent dans le village. On se fusille à bout portant, on s'étreint corps à corps, on se tue à coups de baïonnette, à coups de crosse. Le tambour-major STUBERT, du 2e grenadiers, un géant, assomme les Prussiens avec la pomme de sa canne.” — (het zijn de gevechten in Plancenot.)

1) Mémoires de Napoléon, par Désiré Lacroix.

2) „Ce n'est pas dans Victoires et conquêtes, ni dans les Rapports officiels qu'il faut aller chercher des exemples. C'est dans le témoignage sincère des hommes qui ont agi eux-mêmes et qui en agissant ont vu, chose difficile”. — ARDANT DU PICQ, Etudes sur le Combat.

En voorwaar, laatstgenoemde is de eerste de beste niet, maar een hooggeplaatst, bekwaam officier, verrijkt met de ondervinding van meerdere veldtochten; die dus tot oordeelen alleszins bevoegd mag heeten. Hij behoort verder tot eene neutrale mogendheid, hetgeen de objectiviteit zijner mededeelingen ten goede komt, en verkeert niet meer onder den indruk van het nieuwe, dat ons zoo vaak verblindt.

Uit vele voorbeelden, die zijn werk: *A Staff officer's Scrap-book*", ons biedt, zullen we hier zijne beschrijving citeeren van de bestorming der Okasaki-Yama:

The Assault of the Tall Hill (Okasaki Yamà):

... „I saw these things as clearly as if I were a part of them, and the sight of these little struggling figures silhouetted against the sky will never be effaced from my mind. For now the Russians rose in a line and, holding their sharp bayonets before them, charged down like mountain bulls. At their head was a gallant officer in a white coat, and his sword flashed as he waved it round his head. Down and back went the Japanese; the Headquarters Staff had to turn their heads away from the longdrawn-out agony of this struggle with bayonet and sword; but I could not, for I was lost in amazement. The foes had drawn apart and stood facing one another at then yards' distance. It seemed an eternity, and actually it must have been a minute. *Then they closed again,*¹⁾ and seemed to wrestle body to body, and parted again and threw rocks and thrust with bayonets and clubbed their rifles... There were only some seventy Japanese, and perhaps fifty or sixty Russians. The crisis lasted full five minutes”.

Let wel! HAMILTON neemt geen deel aan 't gevecht, maar beschouwt dit van uit een rustig punt, buiten alle strijdgewoel en toch dicht genoeg erbij, om de worsteling duidelijk te kunnen volgen. Duidelijk en kalm! ²⁾

Welnu, wij vragen ons af, kan men nog meer waarborgen verlangen, om aan de juistheid der psychische waarneming niet meer te twijfelen? Kan men dit, zonder zich verdacht te maken van eene sterk ontwikkelde subjectiviteit?

Mocht men aan 'schrijvers goede trouw twijfelen, zoo vergelijk men slechts de mededeelingen der andere oorlogscorrespondenten en van ooggetuigen. Men leze, wat mannen van beteekenis zooals VON LÜTTWITZ en BALCK, maar vooral de bekende Russische krijgskundigen SOLOVIEV en SERGE NIDVINE over den Oost-Aziatischen oorlog schreven.

1) Cursiveering van mij.

2) Als HAMILTON dit gevecht heeft bijgewoond, zegt hij:

„War brings with it many surprises, but I must say I never expected to see in a modern battle a long-drawn-out struggle with the cold steel carried on in broad daylight between men armed with modern weapons”.

In de Revue militaire des armées étrangères van Jan. 1906, zegt SOLOVIEV o. a.:

... „Il s'agit de l'assaut et du choc à la baïonnette.

Il est étrange d'entendre maintenant des officiers qui ravalent la baïonnette à rien ou lui concèdent seulement une valeur de circonstance, celle d'un accessoire sans importance du fusil. Un fait est pourtant incontestable. C'est que dans cette guerre-ci, la baïonnette a travaillé tout le temps et régulièrement; il n'y a pas eu de combat tant soit peu important sans travail à la baïonnette.

Faut-il rappeler les actions des 12, 14 et 16 octobre, où le combat à la baïonnette faisait rage sur tout le front de notre armée? Personnellement, comme témoin et comme auteur dans des assauts à la baïonnette, j'ai vu l'arme blanche enlever en quelques minutes des tranchées sur lesquelles nous avions, pendant trois journées, fait pleuvoir des milliers de balles. J'ai vu l'état moral du soldat victorieux après un assaut à la baïonnette. J'ai vu ce que ce choc a d'implacable et de décisif; après lui, le partage est fait, il n'y a plus que des vivants vainqueurs et des morts vaincus”.

En:

„A plusieurs reprises, avant d'arriver à 300—400 pas, ils ont fait demi-tour dans un désordre complet. Mais, d'autre part, dans le même combat, ils sont arrivés plusieurs fois jusqu'au choc à la baïonnette, et il y a eu des mêlées acharnées”.

De kapitein SERGE NIDVINE schrijft in de Journal des Sciences militaires van Nov. 1906 onder den titel „La baïonnette”:

„La guerre russo-japonaise a réhabilité la baïonnette qui avait été, si je puis m'exprimer ainsi, déclarée en faillite lors de l'adoption des armes à répétition. Certes, le feu conserve toujours son rôle prépondérant, mais il n'est qu'un moyen; il prépare l'exécution final, c'est-à-dire l'action à la baïonnette qui marque la victoire.

Or, d'après un rapport établi par le médecin-chef de l'armée japonaise, le pour cent réel des blessures produites par la baïonnette du côté nippon a été de 7 p. 100.

Comment peut-on s'expliquer ce pour cent? Evidemment par l'intervention de différents facteurs, tels que mépris de la mort des deux côtés; combats de nuit fréquents; mise en pratique par les Russes de la vieille maxime de SOUVOROV: „La balle est folle, la baïonnette est sage”...

En France comme d'ailleurs dans plusieurs autres grandes puissances, la baïonnette était tellement tombée dans le discrédit que, lorsqu'on fabriqua le fusil modèle 1886 à répétition, il fut sérieusement question de supprimer cette arme que l'on considérait comme désormais inutile. L'escrime à la baïonnette fut également négligée et considérée surtout comme un exercice d'assouplissement... On pensait bien qu'il y aurait encore des *menaces de charges à la baïonnette*, mais en tout cas, plus de combats corps à corps, plus

de mêlée . . . Or Russes et Japonais nous ont prouvé que nous étions dans l'erreur et que, tant qu'il existera sur terre des hommes ayant le mépris le plus complet de la mort, la décision sera forcément amenée par la baïonnette".

Dus, zoowel aan Russische als aan Japansche en neutrale zijde vindt men de vereischte overeenstemming. Het valt dan ook niet langer te ontkennen, dat in de moderne oorlogen het handgemeen nog steeds practisch en psychisch bestaanbaar is. 1). Weliswaar moet men het beschouwen als een moreelen krachttoer, maar een psychisch wonder kan het zelfs niet heeten, hetgeen naar wij hopen, uit de hier volgende psychologische verklaring zal blijken.

(Wordt vervolgd.)

1) Ook uit den Balkankrijg zijn reeds vele berichten doorgedrongen, die van een ernstig handgemeen gewagen.

Het Verslag der Legercommissie.

I. INFANTERIE.

„Een knap stuk arbeid” dat is zeker de eindindruk, welke ieder zal krijgen, die dit verslag ernstig heeft doorgelezen; „eene handleiding voor compagnies- en bataljonscommandanten” zouden wij dit verslag willen noemen. Wij kennen geen geschrift, waarin de opleiding der Infanterie zoo keurig is uiteengezet, met een onbevangen ruimen blik. Toch bevat het verslag eigenlijk niets nieuws voor officieren, die zich, door studie op allerlei gebied, behoorlijk op de hoogte houden van hun taak. Het doet ons echter goed, dat de legercommissie, die toch voor een groot deel uit burgers bestaat, eens goed heeft gezegd wat er aan onze infanterie ontbreekt, hoe het eigenlijk met bescheiden eischen zou moeten worden. De Nederlandsche burgerij en de volksvertegenwoordiging kunnen dan eens zien, dat wij, officieren, nog niet eens veel van den soldaat vergen, dat wij langzamerhand door de klachten over het vele, dat gevorderd wordt, onze eischen te laag hebben gesteld.

Vooraf voor de jongere officieren, die kinderen van hun tijd zijn, moge dit verslag een raadgever zijn, wat men van den troep moet vergen.

Wanneer wij het verslag, na het gelezen te hebben, nog eens doorbladeren, dan valt onze aandacht in de eerste plaats weer op de eischen, die men aan den infanterist moet stellen.

Deze eischen zijn lang niet malsch. Het dragen van ontberingen met een opgewekt gemoed, het verdragen van honger en dorst, als men eten en drinken bij zich heeft, het doorbrengen van nachten achtereen onder den blooten hemel, zeker! dit alles is noodzakelijk; maar . . . als wij dat alles eens gaan beoefenen, dan moet men eens hooren hoe vele dagbladen zich uitlaten over die officieren, welke zooveel durven eischen. Gelukkig dus, dat de *legercommissie* het nu eens gezegd heeft, het is voor ons een moreele steun. Vooral C.C.ⁿ. mogen deze eischen, met hetgeen er in het verslag op volgt, wel eens degelijk ter harte nemen; niet, dat wij hen van tekortkomingen zouden willen beschuldigen, neen, maar om hen in een kort bestek nog eens de wenken voor oogen te stellen, omtrent hetgeen bereikt moet worden met de opleiding. Het voorbeeld van den C.C., zijn belangstelling, zijn „zich geven” aan de compagnie, zijn handigheid in het in elkaar zetten van oefeningen, zal de krachten van onderwijzers en soldaten verdubbelen.

Wat de *regeling der opleiding* betreft, vestigen wij de aandacht op de aldaar genoemde autobiografie. De miliciens kan men deze gemakkelijk doen vervaardigen, door, tusschen de verschillende diensten in, hen onder toezicht van een officier in een cahier te laten opschrijven, bijv.: Ik ben geboren te X, den zooveelsten van het jaar zooveel, mijn vader is (beroep), ik ben (beroep). Ik heb schoolgegaan bij (naam van den hoofdonderwijzer) van mijn zooveelste tot mijn zooveelste jaar.

Men kan hieruit verschillende zaken beoordeelen, die een indruk vestigen omtrent ontwikkeling en positie. Daaronder laat men hen eene eenvoudige optelling, aftrekking, vermenigvuldiging en deeling verrichten; kennen zij meer, dan late men nog proeven van bekwaamheid in het metrieke stelsel afleggen. Een en ander heeft men later noodig voor de beoordeeling van verschillende specialiteitsopleidingen. (Kader, ziekdruager, hospitaal-soldaat, hulptreinsoldaat, ordonnans, seiner, hulpgeweer maker, enz.) Ten slotte late de officier den man lezen en teekene zijn vaardigheid in dit vak bij het gemaakte werk aan. Deze cahiers beware men een paar jaar. Zij geven tevens de stof voor de statistische gegevens, die men op bepaalde tijden moet indienen. Wij weten, dat het zoo bij verschillende compagnieën geschiedt. Er is werkelijk geen bijzondere tijd voor noodig. Het gaat tusschen de druppeltjes door.

Verder treft ons de zinsnede, waar bij de opleiding op *vrijheid* gezezen wordt. Wij hebben het wel eens medegemaakt, dat een B Ct, een van week tot week geregeld oefeningsprogramma wenschte. Dit is o. i. verkeerd. Wij hebben ons nog nooit aan zoo'n programma kunnen houden.

De C.Ct. moet bij het onderwijs zelf een gedeelte persoonlijk leiden, hetgeen ook in het verslag wordt aangeprezen. Opleiding in den velddienst, het gevecht en het schieten, benevens de moreele opvoeding van de compagnie zijn o. i. zaken, waarin de C.Ct. zelf de leiding moet nemen, en waarbij allen, officieren, kader en manschappen moeten aanwezig zijn.

Gedurende den tijd, dat er geen manschappen voor eerste-oefening zijn, moet de C.Ct. zijn kader en officieren opleiden in deze zaken, waartoe vele practische en enkele theoretische lessen noodig zijn. Voor het gevecht en den velddienst is het buitengewoon nuttig kader-oefeningen op het terrein en op de kaart te houden. De C.Ct. leze als voorbereiding VON MOSER, „*die Ausbildung und Führung des Bataillons und des Regiments im Gefecht*” en IMMANUEL, „*die Ausbildung der Kompagnie*”.

Dat de recruit reeds vroeg, bijv. de 2^e week, naar buiten wordt gebracht en dat reeds oefeningen zonder geweer in het terrein (V. V. en tirailleurvoorbereiding) worden gehouden, zal zeker ieder C.Ct. wel goedkeuren.

Voor dit onderwerp bevelen wij o.a. aan de studie van circulaires,

uitgevaardigd door den toenmaligen Majoor PRINS van het 7^e den kolonel PRINS van het 3^e en 8^e R. I., alle gebaseerd op een leid-draad, die indertijd samengesteld is hoofdzakelijk door den toenmaligen luitenant C. C. DE GELDER, thans directeur van de Eerste School voor verlofsofficieren te Amersfoort.

Hierin vinden wij de leerstof verdeeld in bepaalde oefeningen.

Wat de *gymnastiek* betreft, is het onze ondervinding als luitenant en als C.Ct., dat veel gymnastiek, dagelijks in de eerste vier maanden, een uitnemend middel is om flinke soldaten te vormen, mits men een ervaren leider heeft. De oefeningen op tel en tusschen-tel door eene groote klasse uitgevoerd, zooals wij die op gymnastiekfeesten wel zien, prikkelen zeer de ambitie, de oplettheid wordt grooter, de tucht verscherpt.

Ook het vormen van klassen, naar gelang van den aanleg en van de spierontwikkeling, geeft soms prachtige resultaten, waardoor men veel minder soldatenschool behoeft te exerceeren en men veel meer ambitie kweekt. Uit eene lichter boerenjongens van de Veluwe hebben wij eens in 4 maanden tijds eene keurklasse van toestelwerkers zien vormen, die door iedereen gezien mocht worden. Later neemt het aanta uren gymnastiek geleidelijk af, doch nooit worde het onderwijs hierin geheel verlaten. Onder de gymnastiek nemen natuurlijk ook een deel der voorbereidingen voor het schieten en de hindernisbaan eene belangrijke plaats in.

Dat nog vele manschappen door *huishoudelijke diensten* aan de practische opleiding worden onttrokken, is zeer te betreuren. Het bewijst o.i. dat het aantal administratietroepen nog te gering is.

Wat te denken van de ervaring der commissie betreffende den *angst voor ongelukken* (blz. 13)? Och, mochten er toch spoedig geen officieren meer worden gevonden, die niets op hun horens durven te nemen, zooals FREDERIK DE GROOTE het uitdrukte. Moed om verantwoording te durven dragen, is een der eerste eischen, die het Fransche Inf. Reglt. aan een officier stelt. Wanneer men alles gedaan heeft om ongelukken zooveel mogelijk te voorkomen, wanneer men voor zijn eer en geweten hieromtrent verantwoord is, wat deert ons dan het geven van opheldering. *Doch dan is het ook noodig, dat wij door allen, door de 2e Kamer en door de pers in-cluis, gesteund worden.*

Met genoegen lazen wij het voorbeeld van Lt. X bij het springen over natte slooten. Wij kunnen U niet genoeg aanbevelen, jongere officieren, in wier hand de opleiding voor een groot deel ligt, het voorbeeld van dien officier te volgen. Liefde voor Uw vak, geeft U van zelf de liefde van Uwe soldaten. Bereidt Uwe oefeningen goed voor, werkt zelf mede, geeft het voorbeeld, spreekt met Uwe mannen, doet hen beseffen het gewicht van de opleiding, het nut der weerbaarheid voor het vaderland, en het nut voor elk man in het bijzonder, loopt niet dadelijk na den dienst de kazerne uit, wekt Uwe soldaten op tot het

vormen van sportclubs, gaat hen daarbij voor, helpt hen, geeft er leiding aan, en Gij zult eens zien, hoeveel nut Gij sticht, hoeveel plezier Gij ervan hebt en welk een flink luitenant Gij zelf daardoor wordt. Doch nog eens, daartoe is noodig, liefde voor Uw vak, toewijding, eene ideale opvatting en een weinig vrije tijd.

Aan hetgeen onder *schieten* is vermeld, behoeven wij niets toe te voegen, tenzij dit eene nog, dat men de schietoefeningen aangenaam moet maken. Dit behoeft niet te gebeuren door de niet aan de beurt zijnden te laten slapen en rusten. Men kan ook wel oefenen in dien tijd, doch niet overdreven, en geen saaie oefeningen, geen soldatenschool gedurende meerdere uren. Verder organiseere men huishoudelijke compagniesschietwedstrijden en dan niet om een prijs van enkele centen, maar om eenige hoogere prijzen bijv. van 5, 4, 3, 2, 1 gulden en een aardigen poedelprijs. De gelden, voor schietoefeningen toegestaan, zijn ruim genoeg, mits ze er voor gebruikt worden.

En zoo komen wij aan het *tirailleeren*. Wij zouden dit liever willen noemen de opleiding voor het gevecht. Men kan er al dadelijk mede beginnen, zonder geweer, en houde daarbij in het oog, dat het einddoel van het verspreiden moet zijn: het snel ontwikkelen eener tirailleur-linie naar elke gewenschte richting, op elke gewilde plaats en uit elke formatie. (Zie o. a. I R.-I. punt 116.) Men kan dit reeds leeren zonder geweer, evenzeer het zich dekken en het opmerken, wat men, bij bewegingen, stelling nemen, enz., van den tegenstander kan zien.

Dat de commissie niet altijd juist van dekkingen zag gebruik maken, heeft voor een deel zijn reden ook wel hierin, dat de soldaat, die zich wel weet te dekken, het niet de moeite waard acht, om zich hierover druk te maken waar het losse patronen geldt. Dit is wel niet goed, maar toch minder erg, dan de commissie zich voorstelt, n.l. dat de soldaat er niet in geoefend is, dat hij zich niet kan dekken. Natuurlijk zullen er ook wel onderdeelen zijn, waar, ten gevolge van gebrek aan goede terreinen, een en ander gebrekkig kan worden geleerd.

Verder is onze indruk altijd geweest, dat het werktuigelijk tirailleeren bijna geheel met het gebruik van het terrein kan samengaan, zoodra de man een geweer in handen heeft. Slechte oefeningsterreinen spreken hier echter een krachtig woord mede.

Een gebrek achten wij het ook, dat vele onzer vlakke oefeningsterreinen, in de poldergarnizoenen vooral, nog te veel als oude exercervelden worden beschouwd, die mooie „lawns” moeten blijven in plaats van oefeningsvelden, vooral voor het struikelen van eventueele paarden en omdat er anders geen soldatenschool op *geëxerceerd* kan worden, geen parade kan worden gehouden, enz.

Juist, waar niet veel terrein is, moet men van deze weilanden een terrein maken, doch . . . dan kan het gras niet meer verpacht worden.

Wat het *bajonetvechten* betreft. merken wij op, dat men bij den

soldaat het verlangen moet opwekken den vijand met de bajonet te lijf te gaan. Alle jongste oorlogen hebben de waarde van de bajonet weer bewezen. Doch dan moet de soldaat zich ookeen meester weten in het gebruik van zijn stootwapen. Dit kan hij, na eenige *vóóroefening*, het beste worden, door hem te leeren geweerschermen, door hem veel tegenover zijn kameraden en tegenover zijn onderwijzer te doen optreden met schermgeweer, masker, borstlap en handschoen. Natuurlijk, dat de verlangde resultaten niet in eens komen, maar langzamerhand zal de man toch een hoog moreel krijgen, door het vertrouwen, dat hij in zijn kunst heeft, èn, niet te vergeten, de soldaten vinden het prettig om te schermen.

Dat de *stormaanvallen* niet imponeeren ligt voor een groot deel weer in het nuchtere van het Nederlandsche karakter. Men vindt het kinderachtig om in vreedstijd met veel *élan*, zich te storten op een onderstelden vijand, of op eene tegenpartij.

Wij zijn overtuigd, dat luitenant X in oorlogstijd wel met *élan* zijn mannen zal laten *attaqueeren*. Groote afstanden looppas zijn o.i. voor den bajonetaanval niet noodig, al is voor andere doeleinden de loop-pas over 300 M. wel nuttig. Een stormaanval tegen eene bezette stelling zal meestal op kleine afstanden b.v. 50 à 60 M. geschieden en tegen eene verlaten stelling behoeft men zoo hard niet te loopen.

Het meer beoefenen van het *kruipend terrein winnen* wil ons niet erg doelmatig voorkomen, het kruipen duurt veel te lang. Bovendien biedt men bij het kruipen een zeer groot doel, tenzij de robbengang wordt toegepast, welke zeer moeilijk is. Onzer inziens zijn korte en zeer snelle sprongen beter. Het kruipen zal uitzondering blijven en verhoogt het *élan* zeker niet.

Ten slotte blijkt uit dit onderdeel van het verslag, dat er niet voldoende met de soldaten gesproken wordt over de *waarde van den aanval*, over het hoge moreel, dat er in aanvallen zit. Dit kan op zeer eenvoudige wijze, zonder geleerde termen zeer goed geschieden. Het behoort o.i. bij de moreele opvoeding van de compagnie om hierover voorbeelden te geven uit de krijgsgeschiedenis, b.v. uit onze Indische oorlogen, waarin men voorbeelden te over heeft.

Wat het *pionieren* betreft, moet meer aandacht worden geschonken aan de eischen der tactiek, welke ook in ons voorschrift voorkomen, zooals: geen scherpe kanten, geen mooie lijnen, voldoende maskeering, enz. Ieder officier heeft dit toch geleerd, waarom denkt men daar niet om? Het is gewenscht, dat aan de pionieroefening eene onderstelling van eenvoudigen aard worde vastgeknoopt, en dat ieder soldaat begint met het maken van eene dekking voor een liggenden schutter, welke echter in het voorschrift niet voorkomt. Wat het vroeger thuis-komen betreft, zou men, als de oefening beëindigd is, daarvoor niet de verantwoording kunnen dragen? Welke chef zou daarvoor een officier eene opmerking maken, als de oefening

goed is geweest, Zouden wij niet wat meer vertrouwen moeten schenken? Eene goede oefening is hoofdzaak, een kwartier eerder of later thuis is bijzaak.

Het slaan van polsbruggen is gewichtig, doch wij zouden meenen, dat het maken van planken schraagbruggen nog gewichtiger is. De polsbrug heeft men niet altijd bij zich. Planken vindt men in Nederland overal.

Het vermelde omtrent het *dragen der uitrusting* is zeer belangrijk te achten en, met hetgeen onder *marcheeren* is vermeld, als een stel prachtregels voor den C.Ct. te beschouwen.

De bevoegdheid tot: het afzetten van hoofddeksels, het geheel of ten deele losknoopen van jassen, het dragen van het geweer met den kolf omhoog aan den geweerriem, komt zeer in het belang van de marschvaardigheid. Een en ander moet binnen de bevoegdheid van den C.Ct. vallen; zou daardoor nu de marschdiscipline geschaad worden? moet een colonne-commandant zich nu met dergelijke futiliteiten bemoeien? Neen, de marschdiscipline wordt er door verhoogd! Bovendien vergeet de colonne-c. het gewoonlijk, en moet hij er op attent gemaakt worden. Wat het *marcheeren* betreft, moet men zijn eischen hoog stellen. De C.Ct. beginne met kleine marschen in volledig veldtenue voor ieder, ook de officieren, hij wijze daarbij de manschappen op het gevaar van achterblijven in oorlogstijd, op het feit, dat alleen bij de compagnie voeding, soldij en verzorging te vinden is, dat in vijandelijk land achterblijvers veelal door vijandige boeren worden vermoord, dat in de geschiedenis der oorlogen voorbeelden aanwezig zijn van reusachtige marschprestaties na een vermoeienden veldslag, die verloren werd, omdat de angst de soldaten beenen doet maken. Hij toone den soldaat aan, dat het lichaam bij een vermoeienden marsch nog wel verder kan, maar *de wil* niet; dat de man niet moet mopperen, maar begrijpen, dat niemand hem laat marcheeren om hem te plagen; dat in den oorlog veel gemarcheerd en betrekkelijk weinig gevochten wordt. Eindelijk werke de C.Ct. op het moreel door zijn compagnie zóó op te leiden, dat de soldaten zeggen: bij onze compagnie blijft niemand achter. Desnoods namen wij indertijd zelf een tijdlang een geweer van een zwakken broeder, om hem eens wat te verlichten. Gewoonlijk komt er dan al spoedig een sterker soldaat, die vraagt om het geweer te mogen dragen, hij kan er wel twee meedragen. Ook verzuime de C.Ct. niet, goed voor schoeisel, sokken en voeten te zorgen.

Krijgt een man onderweg last van zijn voeten, help hem persoonlijk, laat de compagnie de schoenen en kousen eens uittrekken, de schoenen van binnen eens reinigen van ingestoven zand, de sokken eens uitslaan en eens omkeeren, de voeten zich eens verfrisschen in gras of water; het zijn kleine, maar beste hulpmiddelen. Ten einde zweetvoeten te voorkomen, hadden wij indertijd een flesch formaline op het bureel (achter slot). Maandagsavonds waschten allen

de voeten. Een officier deed onder zijn toezicht de op de bedden liggende soldaten de voeten flink met formaline insmeren (alle ramen open wegens de benauwde lucht der formaline). Zoodra deze opgedroogd was, werden de sokken weer aangedaan, en werd gelast: geen voeten meer wasschen voor volgende week Maandag. Tot drie malen toe werd de bewerking herhaald, dus tot en met Woensdag. Gewoonlijk hielp dit middel wel een week of vier lang, zelfs bij lijdens aan zweetvoeten. En heeft de soldaat het nut er van gezien, dan komt hijzelf bij U, om weer hulp te vragen. Hij marcheert liever pijnloos, dan pijnlijk.

Ook op het ziekenrapport, dat op marschdagen nog wel eens sterk overvoerd is met ziekgemelden, zij de C.Ct. of een der officieren zoo nu en dan eens tegenwoordig en lichte den dokter in omtrent de zieken zijner compagnie, of vrage hem naar den aard van het geval. Daarna spreke de C.Ct. zijn compagnie eens toe naar aanleiding van degenen, die zich voor futiliteiten ziek melden. Ten slotte late men degenen, die te zwak (?) zijn om mede te marcheren, doch aan wie de dokter niets kan bespeuren, vooral 's avonds en Zondags uitrusten op hun bed in overleg met den officier van gezondheid, in plaats van hun permissie te geven, natuurlijk geheel in het belang van den soldaat zelve. Ge behoeft dan niet eens tot het middel over te gaan om op Zaterdag den marsch te houden; en geloof ons, de geheele compagnie zal er een eer in stellen, dat niemand achter blijft. Het goed marcheren is geheel de zaak van de officieren en vooral van den C.Ct. En daar het marcheren alleen zonder meer, te geestdoodend wordt, verbinde men er eene oefening aan, zoo mogelijk tegen een nabijzijnd garnizoen, tegen cavalerie, wielrijders, enz. Vermeerder de moeite door dwars door het terrein te gaan, de afstand kan dan wat minder worden. Wijs den man onderweg op het schoone van de natuur, ook dat boeit en doet weer beter marcheren. Kortom, grijp alles aan, want marschvaardigheid is voor de infanterie eene levenskwestie.

Velddienst. Maak de velddienstoefeningen interessant en begin zoodra mogelijk in het terrein met eene tegenpartij. Leer den man, als het ware, roovertje spelen, kruipen, sluipen, loeren en luisteren. De jonge soldaten zijn nog jongens, zij doen dit graag, doch dan moet men hen zelf laten handelen, en niet altijd een korporaal of onderofficier medegeven. Geef steeds eene eenvoudige opdracht, die allen moeten kennen en begrijpen, houdt na afloop eene korte bespreking, de C.Ct. in het midden, de compagnie om hem heen zittend, op haar gemak met pijp, sigaar of sigaret in den mond. Bouw daarbij eerst op, en critiseer daarna. Leg alles uit, wat er gebeurd is, en Ge zult eens zien, welke snelle vorderingen Uwe manschappen maken. Vooral niet steeds bij den voorpostendienst eene veldwacht bij Tol N°. 1 en bij marschveiligheidsdienst eene spits met voortroep, slungelende in een slenterpas langs den kunstweg.

Neem de 100 onderstellingen van den toenmaligen Kapt. P. D. BUIJZE ter hand, uitgegeven bij ROELANTS te Schiedam, als Gij zelf geen onderstellingen kunt maken. Gij zult eens zien, wat een plezier de troep in den velddienst krijgt. Van ziek melden op die dagen geen sprake. Blijf een geheelen dag uit, verbindt aan Uw oefening het koken van koffie, het graven van eene keuken, richt een bivak in, en laat U alarmeeren door eene zustercompagnie, werk samen met Uwe collega's C.C^t. en neem ieder op Uw beurt de algemeene leiding. Geloof ons, dan maakt Ge soldaten, zooals wij ze hebben moeten, „fanatiekelingen” noemen de onderofficieren hen, „fanaten” zeggen cadetten en hoofdcursianen. Het kost eenige voorbereiding, doch als Gij het meer en meer doet, slechts eene geringe en dan gaat het van een leien dakje. Wellicht is het eene enkele maal mogelijk aan dergelijke oefeningen het bereiden van het eten en eene nachtelijke oefening te verbinden, soms ook wel een nachtelijk bivakkeeren. In garnizoenen, waar niet veel terrein is, kunt Ge toch nog wel iets doen, als Ge met de boeren op goeden voet zijt. En dat kunt Ge zijn, als Ge met hen spreekt en zorgt, dat de soldaten niet ongevraagd op hun terrein komen, onverbiddelijk straft, wie na bekomen vergunning om verboden terreinen te betreden, de hekken niet wederom sluit, het land plat trapt, schiet waar niet geschoten mag worden, enz. Wij hebben er de ondervinding van, dat eene compagnie soms een terrein mag betreden, waar anders iedereen zonder verwijderd wordt.

Ook wat de *nachtelijke oefeningen* betreft, kan men niet anders dan volkomen instemmen met het verslag. Er worden soms nog wel avondvelddiensten gehouden, als de zon nog aan den hemel staat. Blijf een geheelen nacht uit, als het aller elementairste gekend wordt. Laat oefeningen, die overdag gehouden zijn, eens bij nacht herhalen, marcheer dwars door zeer moeilijke terreinen. Zoo hebben wij 's nachts met ongeveer 300 man in marschcolonne met vieren, arm in arm, elk dubbelrot als een geëngageerd dubbelpaar door een allermoeilijkst terrein gemarcheerd met veiligheidsmaatregelen, zonder dat eene derde compagnie, die op voorposten stond, er iets van vernomen had in den stikdonkeren nacht. Wanneer Uw compagnie bij dag goed geoefend is in den velddienst zal zij weldra ook bij nacht handig optreden.

En nu het *gesloten excerceeren*. Het wil ons voorkomen, dat de waarheid hier in het midden ligt tusschen het in G. O. I. vermelde en het oordeel der commissie. In beide ligt veel waars. Wanneer echter de commissie zegt: „Zij begrijpt volkomen, dat tot ordelijke „verplaatsing van den troep in den oorlog zoowel van de kantonnementen naar den marschweg, als op het gevechtveld . . . gesloten „vormen, die snel uitgevoerd en dus goed gekend moeten worden, „onontbeerlijk zijn”, dan zouden wij daarop willen antwoorden, dat moet dus goed beoefend worden, men moet dus wel degelijk ge-

sloten exerceeren, doch natuurlijk de vormelijke beoefening als inleiding, het oefenen met een tactisch denkbeeld als doel. Ons I. R. II, punt 128, geeft o. i. het juiste standpunt weer, waarop men zich in deze stellen moet.

Natuurlijk zijn wij het met de commissie volkomen eens, dat er nog wel eens te veel geëxerceerd wordt. Toch kunnen wij niet instemmen met het denkbeeld, dat gesloten, stram, exerceeren, gedurende een half uur à drie kwartier, niet opvoedend werkt. De soldaat in het gelid moet zich daar beheerschen, bedwingen, hij moet stilstaan, moet enkele bewegingen goed en netjes uitvoeren, dit kweekt toch zeker tucht en ordegevoel. Maar het moet geen hoofdzaak worden, want ook in de wanorde van het gevechtsveld moet de soldaat zich thuis gevoelen, en ook wanneer het oog van den meerdere niet op hem gevestigd is, moet de soldaat zijn plicht doen. In die schijnbare wanorde ligt zelfs de *hoogste* plichtsbetrachting.

Wat de *theoriën* betreft, kunnen wij ons haast niet begrijpen, dat er nog zulke antieke opvattingen in den tegenwoordig tijd heerschen.

Enkele theoriën zijn natuurlijk noodig, hoogstens eens een $\frac{3}{4}$ uur, doch waar men kan, houde men deze buiten, en waar het maar eenigzins mogelijk is, geve men aanschouwelijk onderwijs door theorie en practijk met elkaar te vereenigen, zooals wij bijv. reeds zeiden bij het houden van besprekingen over eene gehouden oefening, door een verhaaltje te vertellen uit de krijgsgeschiedenis, en dan houde men die theorie zelf, of laat dit door daarvoor zeer geschikt personeel doen. Voor de moreele opvoeding zorge men als C.C^t. zelf. De gelegenheid daartoe doet zich onder alle omstandigheden voor, bovendien spreke men b.v. gedurende $\frac{3}{4}$ uur per week zelf met de geheele compagnie over plichtbesef, vaderlandsliefde, moed, vrees, kameraadschap, Koningin, vaandel naar aanleiding van voorbeelden uit de geschiedenis, krijgsgeschiedenis, bijbel, enz. Eene mooie handleiding daarvoor vinden wij in v. OERTZEN's, *Die moralische Portenzen in der Armee*; in MONTAIGNE's *Etudes sur la guerre*; in de werken van VON FREYTAG-LORINGHOVEN, van REISSNER FRH. VON LICHTENSTERN; in vele moderne tijdschriftartikelen; in v. EVERDINGEN's, *Gedachten over militaire opvoeding*, uitgave van de K. M. A. Wij weten het allen, het spreken over deze onderwerpen is moeilijk, doch bedenk wel, al doende leert men, en het gehoor bestaat meestal uit eenvoudige menschen. Bovendien als Gij eens wat leert op dit gebied, zult Ge er veel ambitie in krijgen, en dan gaat het spreken van zelf. Spreek vooral veel met hen, die zich aan overtredingen schuldig maken, wijs hen op het noodzakelijke van tucht in elke groote organisatie, spreek de pas in dienst getreden miliciens vaderlijk toe en wijs hen op de voordeelen van het dienen, op het in alle landen verrichten van dienstplicht, leer hen bovenal, dat Gij niet hun natuurlijken vijand zijt, maar dat Gij hun vriend wilt zijn. Toon dit door al uwe daden, doch wees gestreng,

maar rechtvaardig, en vooral houdt er geen vriendjes, geen sympathiën en antipathiën op na.

Wat het *onderhouden der uitrusting* betreft, meer speciaal het sokkenstoppen en het verrichten van kleine reparatiën, hierin zijn wij achteruitgegaan, doordat dergelijke kleine herstellingen te veel door daarvoor aangewezen personen worden verricht.

De soldaat moet dit zelf leeren, men late er les in geven. Tegen eene kleine vergoeding is daar desnoods wel personeel voor te vinden.

Herhalingsoefeningen. Er is geen dienst, die meer impopulariteit bezit dan het opkomen voor herhalingsoefeningen, wijs de opkomenden er dus op, dat deze oefeningen werkelijk noodzakelijk zijn, bewijs het hun, zeg hen, dat zulks in alle landen geschiedt. En vooral houdt die mannen, want dat zijn ze langzamerhand geworden, niet bezig met allerlei detailoefeningen, maar met gevechtsoefeningen, met de hun van ouds bekende interessante oefeningen in het terrein.

Wanneer Gij eenigen tijd op deze wijze geoefend hebt en daarbij enkele detailzaken te gelijker tijd hebt behandeld, zult Ge weldra ontwaren, dat de oudere milicien het eigenlijk wint van den jongere in de hoofdzaken, maar dat hij in details minder bedreven is, dat hij zijn verstand beter gebruikt, dat het geleerde bezonken is, en na eenige oprissing spoedig weer in het geheugen terug gekomen is. Zelfs vermoënis en ontbering wordt, bij eene goede opleiding in den eersten-oefeningstijd, beter gedragen door de ouderen. Zij zijn wel niet getraind in de doodsverachting, maar hun moreel, hun wil is geoefend, zij hebben alles reeds vroeger medegemaakt.

De eerste oefeningstijd. Het wil bij ons nog maar niet uit de gedachte niettegenstaande alles wat wij lezen en zien, dat onze eerste oefentijd te kort is; het is eene sneldressuur. Wanneer wij een leerprogram van eene school bekijken en wij zien, dat er geen uurtje gemist kan worden, dat er in het geheel geen post voor onvoorziene gebeurtenissen op staat, dan is ons dat programma te gehaast, te zenuwachtig, te inspannend voor leiders en leerlingen. Wij denken dan te veel aan eene stoomrichting, aan eene drillschool, die voor het oog op een examen prachresultaten oplevert, maar waar de degelijke kennis ontbreekt. Zoo zouden wij ook onze korte oefeningstijd willen qualificeeren. Sommigen zeggen, kunt gij in $8\frac{1}{2}$ maand geen soldaat opleiden? Wij zouden hun willen antwoorden, zeker er zijn er die dat kunnen, maar wat bewijst dit? Verder moet men niet vergeten, er moet meer gebeuren, er moeten niet alleen sectiën, maar ook compagnieën, bataljons, regimenten, brigades, divisiën geoefend worden, er moeten kaders en officieren opgeleid worden in de practijk, stafofficieren, intendanten, hogere bevelhebbers moeten practisch oefenen, verschillende wapens en diensten moeten leeren samenwerken. Dat gaat toch niet allemaal van zelf, als men de theorie slechts kent. Moet men geen kennis maken met dien geweldigen factor „*de wrijving*”, om bruikbaar te worden voor den krijg. Voor dit alles is ook veel

tijd noodig. Zeker wij weten wel, dat men veel meer nog kan bereiken, maar men moet toch niet te veel rekenen op ideale officieren en ideale onderofficieren, op ideale toestanden. Het is practisch, te streven naar het ideale, doch daarbij is rekening te houden met de middelmatigheid van het grootste deel van het menschdom.

Bij het bepalen van den oefeningstijd moet men niet telkens gaan inkorten, dat is verbazend gevaarlijk en tevens zeer aanlokkelijk; men vergete niet, dat men dan op den duur van al die inkortingen eene lange termijn heeft gemaakt. De tactiek der tegenstanders bestaat juist in het: *petit à petit, l'oiseau fait son nid*.

Wij zullen ons verder geen oordeel aanmatigen over de resultaten, met de opleiding bereikt, aangezien wij eenige jaren uit den troep zijn, al kijken wij nu en dan wel eens hier en daar. Doch wij hechten veel aan het oordeel van een Duitsch Stafofficier indertijd in de *Vierteljahreshefte* geuit, naar aanleiding van onze manoeuvres, (1910, blz. 437: *Fortschritte in der Organisation und Ausbildung des niederländischen Heeres*). Dit stuk bevat volstrekt geen afbrekende kritiek; integendeel, wij zijn nog nooit zoo mooi beoordeeld in een buitenlandsch tijdschrift, doch over de infanterie, het hoofdwapen, zegt de schrijver: „Die Infanterie hielt gute Marschordnung und „verstand es, im Gefecht das Gelände auszunützen. Trotz ihrer aner- „kennenswerten Leistungen im letzten Manöver wird man sich jedoch „ein abschliessendes Urteil über den Wert der holländischen Infan- „terie vorbehalten müssen, bis sie durch Manöver in grösserem „Rahmen vor die Notwendigkeit gestellt worden ist, erhebliche An- „strengungen zu ertragen. Nur unter dem Ernstfall nahe kommenden „Verhältnissen wird sich nämlich beurteilen lassen, in wie weit es „einer gründlichen und nach richtigen Grundsätzen erfolgenden „Ausbildung möglich ist, den Nachteil der kurzen Dienstzeit der „holländischen Infanterie wettzumachen”.

Wij zijn nieuwsgierig, of wij over de manoeuvres 1913 ook iets zullen vernemen. Als ambteloos burger hebben wij de legermanoeuvres op een rijwiel aan alle kanten bij dag en nacht bekeken, en wij gelooven waarlijk, dat ons leger niet is achteruitgegaan sedert 1909, toch waren op den marsch naar Deventer en Zutphen hier en daar nog al eenige achterblijvers. Bij deze manoeuvres trof het ons, dat er bij den stormaanval op de schijnstelling bij Rijssen toch wel élan in de troepen zat, na afloop van twee zware marschdagen en één gevecht.

Wat de conclusiën van het Verslag betreft, wij gelooven, dat deze zeer juist zijn. Doch het zal niet gemakkelijk zijn alle verbeteringen tot stand te brengen, dat kost wederom veel geld en de begroting blijft weer stijgen, zooals Minister COLIJN dat ook voorspeld heeft.

Wat conclusie 10 betreft, wijzen wij er nog eens op, dat het seinen veel te moeilijk is om constant door ieder gekend te worden, hoeveel hoofd- en opperofficieren kunnen seinen, hoeveel kapiteins?

Dat is ook niet noodig, men kan ook te veel gebruik maken van het seinen. Het is nu zoo'n modeartikel, later luwt het wel weer en krijgt het de plaats, die het innemen moet.

De balans komt, slingerende van boven naar beneden, langzamerhand in evenwicht. Evenals wij specialiteiten op elk gebied hebben, moeten wij ook afzonderlijke seinen hebben.

De zeer juiste conclusiën, door de commissie getrokken, vormen als het ware een leidraad in het oefenen der recruten voor den C.C. Het doet ons aangenaam aan onder de onderteekenaars alle partijen aan te treffen en vooral ook niet-militairen.

Wij officieren zijn het in veel met de commissie eens, moge het verslag regeering en Kamers aansporen ons dat te geven, wat wij reeds lang gevraagd hebben als noodig om eene weerbare, goede infanterie te krijgen.

J. N. BRUIJN,
Kapitein der Infanterie.

Inlichtings- (oriënteerings-)organen bij de Staven van Bereden Artillerie, gemengde troepenafdeelingen en Infanterie.

DOOR

JHR. W. RÖELL,
Kapitein der Artillerie.

De „Officier-oriënteur” maakte bij de Nederlandsche Bereden Artillerie zijne intrede, en wel als „inlichtingsofficier”.

Voor de officieren van genoemd wapendeel is zulks geen nieuws, terwijl voor degenen, die, hoewel daartoe niet behoorende, zich in de laatste jaren hebben toegelegd op de ontwikkeling van de Artillerietaktiek, de Nederlandsche militaire litteratuur voldoende stof tot overdenking in die richting heeft gegeven. ¹⁾

Waren de bovenaangehaalde verschijnselen als voorboden te beschouwen, van hetgeen zich langzamerhand als eene *noodzakelijkheid* deed gevoelen, de jongste Reglementen en Voorschriften gaven hieraan de ambtelijke bekrachtiging ²⁾, zoodat met reden verwacht kan worden, dat de beginselen van den inlichtingendienst binnen niet te ruim tijdsverloop gemeengoed zullen zijn van de hoogere en lagere aanvoerders bij de B. A.

De Ontwerp-Oorlogsorganisatie van Veld- en Rijdende Artillerie — sedert geheel doorgevoerd — stelde dan ook personeel voor de uitvoering van deze gewichtige taak beschikbaar, door — hoewel helaas in te bescheiden aantal — de indeeling van verkenningsofficieren en kader bij de Afdeulings- (Korps-)staven, en door den Batterijcommandanten, behalve een tweeden ondercommandant ook nog een tweetal verkenners-ordonnans toe te voegen.

Het is ons volkomen bekend, dat het laatstgenoemde personeel voor allerlei verkenningwerk zal moeten worden gebezigd, en geenszins onze bedoeling het belang en de noodzakelijkheid van andere daaraan op te dragen functiën ³⁾ ook slechts in het minst te ver-

1) Zie o.m. Orgaan B.A. 1909, blz. 131 en 194, 1910, blz. 37, 51, 144, 199. Orgaan Krijgswetenschap 1912-13, 5e aflevering en het Militär Wochenblatt 1913, No. 59 voor wat betreft eene buitenlandsche uittaling van recenten datum.

2) Zie o.m. Ontwerp-Reglement Bereden Artillerie 1912 (O. R. B. A.) punt 312 en 321.

Handboek B.A. III punt 20 van Hoofdstuk XII. (Hb. III H XII).

3) als: *voorloopige beveiliging* van in stelling komende batterijen (O. R. B. A. punt 300 en Hb. III, H. XII punt 34).

doelverkenning (Hb. III en H. XII punten 23-25.)

hulpwaarneming (idem id. 31-33)

verbindingsdienst (O. R. B. A. punt 362.)

korten, evenwel wij wenschen in het volgende nogmaals den nadruk te leggen op het bijzondere belang van den inlichtingsdienst voor de Nederlandsche B.A. en de instelling van eenen analogen dienst bij de Staven van gemengde troepenafdeelingen¹⁾ en, onder sommige omstandigheden, ook bij die van de hoogere Infanterie eenheden, te bepleiten.

Ten einde tot dit laatste te geraken verdient het wellicht aanbeveling, en zulks voor niet-artilleristen, lezers van dit tijdschrift, eerst nog eens het recht van bestaan en den gang van zaken bij den *Artillerie*-inlichtingsdienst te bespreken, welke bespreking ons mede de gelegenheid zal verschaffen enkele, te dien opzichte, onvervulde wenschen te berde te brengen.

De Artillerie te velde is, meer dan eenig ander wapen, in de uitvoering van haar taak afhankelijk van het terrein.

Ten tijde van het gladde voorlaadgeschut, dat kogels, granaten en kartetsen, alle tot op slechts korten afstand, verschoot, diende het kanon in hoofdzaak niet anders, dan tot eene onmiddellijke versterking van het Infanterievuur, het bataljonsgeschut alzoo, sedert in zijn werking vervangen door de *Infanterie-mitrailleurs*. *juist*

Het juiste schot en de groote trefkans op aanzienlijke afstanden van de moderne veldvuurmonden doen den hedendaagschen artillerist echter verlangend uitzien naar terreinen, waarop deze voortreffelijke eigenschappen tot uiting kunnen komen. Dat daarbij, meer nog dan vroeger, de directe of indirecte ondersteuning van het hoofdwapen op den voorgrond staat, zal wel geen nader betoog behoeven.

Heeft nu ten onzent de hedendaagsche B. A., ten gevolge van de groote bedektheid van het terrein buiten het alluvium, in dit opzicht haar taak onder moeilijke omstandigheden te vervullen²⁾, ook de vlakke, open terreinen leggen hinderpalen aan het gebruik van de hedendaagsche artillerie in den weg, groote doorsnedenheid en gevaar voor vuurovervallen van af groote afstanden gebieden ook dáár omzichtigheid bij den inzet.

Dwingen aldus eenerzijds de schaarschte aan bruikbare stellingen en het gevaar voor vuurovervallen tot het uitvoeren van nauwkeurige en tijdroovende artilleristische verkenningen, aan den anderen kant treedt meer dan ooit de daaraan tegenstrijdige eisch van spoedige ondersteuning van de infanterie met het kanon op den voorgrond. Evenwel er is meer.

De in massa optredende moderne legers, veelal in meerdere evenwijdige colonnes marcheerend, hebben de detachementstaktiek met haar gevechtsvoorhoeden, rijkelijk van artillerie voorzien, van aanzienlijke sterkte als normaal-schema het veld doen ruimen.

1) Divisiën, gemengde brigades, detachementen.

2) Door ons is deze aangelegenheid in dit tijdschrift nader uitgewerkt in Jaargang 1911, blz. 825 en Jaargang 1913, blz. 525 e. v.

waarneming!

golders?

Wanneer men
van de oude
stelling begrip
per afstand
dekt, is het
aantal stellingen
juist laag.

namen, vooral
ook door de m.

groote waarde

gehoort aan

van "mitrailleurs, die het schuutsveld voor een battery onoverdagmaken

ja de keuze is grooter dan vroeger.

Zwakke *veiligheids*-voorhoeden met weinig of geen artillerie treden als logisch gevolg meer naar voren ¹⁾, terwijl om reeds vermelde redenen eene ver naar achter geplaatste indeeling van artillerie in de hoofdmachten regel schijnt te worden.

Doet eene dergelijke strooming zich in de militaire litteratuur van de ons omringende legers gevoelen, met hoeveel te meer aandacht zal een en ander ten onzent dienen te worden beschouwd, waar in vele gevallen de terreinsomstandigheden van dien aard zullen zijn, dat het inzetten van slechts één enkele voorhoede-batterij, op de wellicht eenige, voor het te bereiken doel geschikte, artilleriestelling, het algeheele optreden van de artillerie uit de hoofdmacht in de waagschaal kan stellen.

En naast al deze overwegingen blijft het beginsel „spoedig gegeven steun is dubbele steun” voor de B.A. van imperatieve beteekenis.

De beantwoording van de vraag, op welke wijze aan beide tegenstrijdige eischen — achterwaartsche plaatsing in de colonne(s) en spoedige gereedheid tot het gevecht — voldaan zal kunnen worden, hangt nauw te zamen met ons onderwerp.

De nieuwere beginselen toch omtrent gebruik van artillerie in den bewegingsoorlog, staan onmiskenbaar in het teeken van de „Opdrachten”, door den A(lgemeenen) B(evelhebber) te verstrekken op het oogenblik, dat deze zulks ter bereiking van het gevechtsdoel noodig acht. Zoodra eene dergelijke opdracht verstrekt is, dient de uitvoering na zoo klein mogelijk tijdsverloop aan te vangen.

Aan den Art(illerie) C(ommandant) deze taak!

Ten tijde van de beginselen, welke de Artillerie-taktiek van de 70er jaren beheerschten, leverde deze aangelegenheid geen ernstige bezwaren op; *alle* vuurmonden reden op, en hadden als voorloopig eenig gevechtsdoel de vernietiging van *alle* vijandelijke geschut. Van vergissing of andere opvatting was geen sprake, de verkenning van den Art.C. had tegelijk met die van den A.B. plaats . . . en alle andere actie op het gevechtveld wachtte op dit eerste bedrijf, het artillerie-duel.

En toch nam men toen ter tijde een streven waar, zij het dan ook op initiatief van de artillerie-aanvoerders, om tot bekorting van den tijd te komen, verloopende tusschen de opdracht aan den Art.C. en het eerste schot.

Wellicht voelde men er iets van, hetgeen later de taktiek zou beheerschen en vroeg zich af wat er te doen ware, ingeval de tegenpartij niet verkoos te wachten op den uitslag van het kanonnen-tweegevecht, doch hare infanterie *allén* ten aanval voorwaarts deed schrijden — vandaar het verschijnsel, dat herhaaldelijk geheele regimenten V.A. voorkwamen nog vóór de bevelen daartoe waren verstrekt.

Thans echter is gebroken met de afzonderlijke „bedrijven”; de infanterie heeft voortdurend, en overal, waar zulks in verband met

1) Zie o.a. Von Falkenhausen, „Vortruppen”, Vierteljahreshefte 1905, No. 4.

het terrein eenigszins mogelijk is, recht op steun van de artillerie. Evenwel, zij kan daar niet op wachten, wil zij niet of haar goede aanvalskansen voorbij zien gaan, of, trachtende het werk alleen te doen, onevenredig groote verliezen lijden.

Bekorting van het fatale tijdsverloop tusschen ontvangst van de opdracht door den Art.C. en het eerste schot is een *eisch* geworden.

Zullen de Art.C. of wel de bevelhebber over de batterij(en) of afdeeling(en) met de opdracht te belasten, zulks kunnen vinden in bekorting van den tijd, noodig om de stelling te verkennen, of wel zal, evenals hierboven over 1870/71 is vermeld, een prematuur vóórkomen van de artillerie op eigen initiatief raad moeten brengen?

Het laatste zeker niet, waartoe anders toch dan om geldige overwegingen is der artillerie de voor haar gekozen plaats gegeven in de marschcolonne, zeker niet om haar buiten den wil van den A.B. in gevaar te brengen, dan wel haar zonder opdracht — dus buiten den leidenden gedachtengang van dien bevelhebber — in te zetten.

Dus de eerste factor, de tijd beschikbaar om de noodige verkenningen uit te voeren dient te worden bekort... indien zulks mogelijk is.

Wel is waar geeft het betere kaartenmateriaal juistere gegevens, doch een ieder die practisch veel verkenningen heeft uitgevoerd, weet welke verrassingen de beste kaarten, zooals de Nederlandsche, kunnen opleveren ten aanzien van uitzicht, en hoe snel de herziene kaarten wederom verouderd zijn.

De nieuwe richtwijzen en de verbeterde richt- en waarnemingsmiddelen, onmisbaar bij het gebruik van geschut met kanonterugloop, eischen echter meer dan ooit *grondige* verkenning, opdat men niet bij elke gedekte of gemaskeerde stelling bezwaren, nopens grootte van dooden hoek of wel te vuren strook ondervindt, zaken, welke zich ten tijde van de alleenheerschappij van de directe richting niet deden gevoelen.

Onze overtuiging is dan ook, dat de *totale tijd* aan de artilleristische verkenning te besteden, in vergelijking van voorheen, eer *groot* dan geringer dient te worden genomen.

Hierbij oefenen, gelijk van zelf spreekt, de terreinsomstandigheden factoren van niet vooraf te berekenen invloed uit, doch wel worde daarbij, en zulks ter vergelijking met den toestand ten tijde van het vorige veldkanon, de omstandigheid in aanmerking genomen, dat, zeer ten nadeele van eene vlugge verkenning, de Nederlandsche bodem jaar in jaar uit een meer bedekt karakter aanneemt.

Als slotsom van bovenstaande beschouwingen moge dus worden gesteld, dat het *tijdstip* en de *wijze*, waarop de te verrichten artilleristische verkenningen dienen plaats te hebben wijzigingen zullen moeten ondergaan, in dier voege, dat de resultaten van deze verkenningen eerder dan zulks voorheen geschiedde, ter beschikking van den Art.C. zullen kunnen staan, en dat de *omvang* en de *intensiteit* van de verkenningen zelf vergroot zijn.

*Dit is slechts
waar wat
betreft den
doodenhoek.
De nieuwe
richtwijzen
stellen juist
veel minder
eischen dan
vroeger aan
de stelling*

De vraag ware nu te stellen, of de Art.C. zelf, evenals vroeger, voor de verkenningstaak beschikbaar zal zijn. Ons dunkt, in het algemeen niet.

De Art.C. toch behoort voortdurend in de nabijheid van den A.B. te zijn, en wel ten einde van diens inzichten op de hoogte te blijven en, zoodoende — mede ter besparing van tijd — op elk oogenblik inlichtingen te kunnen geven nopens den steun, die zijne artillerie in de oogenblikkelijke gevechtsonstandigheden kan geven, dan wel nopens opmarsch, verzamelopstelling enz.

Hoewel ook deze regel uitzonderingen kent ¹⁾, leidt een en ander natuurlijkerwijs tot de slotsom, dat de uitvoering van de vroegtijdige artilleristische verkenning in het algemeen niet tot de taak van den Art.C. kan behooren, zoodat hiertoe *afzonderlijk personeel* zal zijn uit te zenden, hetgeen den Art.C. natuurlijk nimmer de vrijheid, ja zelfs de plicht ontnemt, waar hem zulks goeddunkt door eigen aanschouwen de hem verstrekte gegevens aan te vullen, dan wel de voorloopig door hem gemaakte gevolgtrekkingen te toetsen.

De werkkring nu van het, tot uitvoering van deze verkenningen bestemde, personeel wordt bij onze B.A.: *inlichtingsdienst* en de daartoe te bezigen patrouilles: *inlichtingspatrouilles* genoemd. Deze laatste bestaan meestentijds uit een of meer officieren, al naar mate van de vermoedelijk te wachten taak en van den beschikbaren tijd voor de verkenning, een of meer verkenners-ordonnans ²⁾ en een of meer paardenhouders.

De patrouille is bereden, te paard dan wel per rijwiel; indeeling van één man per rijwiel is gewenscht in alle gevallen, dat er harde wegen of rijwielpaden in de marschinrichting liggen.

Dat de verkenningsorganen voorzien moeten zijn van prismakijkers ³⁾ en z.m. van een instrument ⁴⁾ bestemd tot het opmeten van de minimum afstanden, waarop van uit eventueel te verkennen gedeekte

1) Deze uitzonderingen zullen, meestentijds dáár bestaan, waar de factor tijdwinst niet zoozeer spreekt, dan wel als een onmiddellijk handelen alle verkenning uitsluit. Wij noemen o.m. het geval dat veel tijd beschikbaar is, bijv. inname van eene verdedigende stelling lang vóór dat er contact met den vijand is, of wel bij den vooraf beraamden aanval, terwijl van het tegenstelde geval als voorbeeld kunnen gelden de voorhoede-artillerie, die als het ware ter plaatse, waar zij is, in stelling komt om hare infanterie den weg te banen of wel de rijdende artillerie in het cavalerie-gevecht.

En toch zullen, ook in deze uitzonderingsgevallen, de gegevens van eventueel vooruit zijnde verkenningsorganen door den Art.C. met dankbaarheid worden aanvaard.

2) Waarvan minstens één onderofficier.

3) Voorzien van verdeelingen in $\frac{0}{100}$.

4) Goede resultaten zijn in dit opzicht verkregen met een eenvoudig statief van kniehoogte, en voorzien van eene eenvoudige dioptervizierinrichting, de laatste met gelegenheid tot plaatsing van een richtboog van 7 cM. V.

of gemaskeerde stellingen vuur kan worden gebracht vóór de (het) vóórliggend(e) dekking (masker), behoeft geen betoog.

De werkzaamheid van eene dergelijke patrouille wordt in groote trekken omljnd door haar kwalificatie als *vooruitgeschoven artilleristische oriëntering*.

Haar opdracht is, het terrein voortdurend, in verband met den oogenblikkelijken toestand, uit een artilleristisch oogpunt bezien, en haren Art.C. tijdig meldingen, die voor dezen van belang kunnen zijn, doen toekomen.

Wat zullen nu dergelijke meldingen in algemeenen zin moeten inhouden?

Beschouwen wij daartoe eene inlichtingspatrouille, uitgezonden door den Commandant van eene afdeeling V.A. ingedeeld bij eene colonne in frontmarsch.

Of genoemde colonne alleen marcheert, dan wel aan eene of beide zijden is aangeleund aan nevencolonnes, eveneens van artillerie voorzien, is niet zonder invloed op den werkkring van de patrouille, zooals later zal blijken.

Zij marcheert zoover mogelijk als hare veiligheid gedooft naar voren, om de gedachten te bepalen tusschen infanteriespits en voortroep (c.q. vooruitgeschoven gedeelte) dan wel bij dezen laatsten ¹⁾.

Aangenomen dat de Art.C. bijvoorbeeld aan het hoofd van de hoofdmacht bij den A.B. marcheert, dan heeft de patrouille allicht een voorsprong van 2 à 3 K.M. op den Art.C. en wel 3 à 4 K.M. op de artillerie zelve.

Haar opdracht, hierboven omschreven, sluit natuurlijk niet in, dat zij voortdurend stellingen verkent, aangezien zulks niet in den oogenblikkelijken toestand ligt. Evenwel zal zij — en zulks in verband met de kaart — gedurende den marsch voortdurend een geopend oog moeten hebben voor aangelegenheden, die voor de, achter haar marcheerende, artillerie gevaar zouden kunnen opleveren, dan wel deze ten voordeel zouden kunnen strekken.

Wij noemen onder de eerste: hooge uitzichtpunten aan 's vijands zijde, belangrijke afwijkingen van de kaart, die c.q. van invloed op de indeeling in de marschcolonne kan zijn, en onder de tweede: plaatsen die zich zouden eigenen voor opmarsch- of verzamelplaatsen voor de artillerie, gezichtsdekkingen niet als zoodanig uit de kaart te onderkennen.

Meldingen nopens een en ander gaan echter niet uit, voordat de *waarschijnlijkheid* bestaat, dat zij den Art.C. van nut kunnen zijn.

(Wordt vervolgd.)

H. v. ademt dit artikel wat erg veel angst voor het mogelijk is dat het als gevolg van het werk met losse handen

1) Indeeling bij, of marcheeren onder beveiliging van verkenning- of voorhoede-cavalerie wordt niet wenschelijk geacht (natuurlijk behalve wanneer het om eene cavaleriebrigade gaat). Daarvoor heeft dergelijke cavalerie een te beweeglijk karakter.

het mogelijk is dat het als gevolg van het werk met losse handen maken van eenheden die aan de veldstelling moeten worden gesteld. Al worden deze eenheden met rechtsbrechts gevoerd, toch spelen zij zich nog partijen. Slechts een eenheid. Aan de opdracht moet kunnen worden voldaan. Een stelling doorgevoerde voor verkenning is echter natuurlijk zeer gewenscht.

Wel dergelyk stellingen van. Keunen met het oog op een eventueel leger tocht. Deze stellingen niet in details, maar wel 1/2 kaart aantekening. Het is mogelijk dat de veld (berichten werken) van

Aan de oud-Leeraren en oud-Cadetten der K. M. A.

Met voorkennis van den Gouverneur der Kon. Mil. Academie heeft zich eene commissie gevormd, met het doel aan die inrichting eene geschiedkundige verzameling te stichten, betrekking hebbende op die Academie. Door de welwillende medewerking van den Heer Hoofd-redacteur van „*De Militaire Spectator*” is de commissie in staat langs dezen weg Uw aller zeer gewaardeerde medewerking in te roepen.

Deze medewerking kan bestaan in:

1^e. Het geven of in bruikleen afstaan van voorwerpen, die voor die verzameling van belang zijn, zooals uniformen, wapens, prenten, portretten, schriftelijke bescheiden, enz.

Ten einde te voorkomen dat meerdere eventueele schenkers een soortgelijk voorwerp zouden toezenden, wordt U beleefd verzocht, van te voren te doen weten, wat — nauwkeurig omschreven — U voor de verzameling zoudt wenschen te bestemmen.

2^e. Het onder de oud-leeraren en oud-cadetten helpen verspreiden van het bericht, dat aan de K. M. A. eene verzameling wordt gesticht en het aan de commissie opgeven van namen en adressen van personen, waarvan U bekend is, dat zij voorwerpen bezitten, voor de te vormen verzameling van belang.

3^e. Het afstaan (niet zonder schroom wordt het gevraagd) van eene geldelijke bijdrage.

Ten slotte zij U medegedeeld dat de commissie bovengenoemd, als volgt is samengesteld:

A. DUDOK VAN HEEL, Kapitein der Infanterie. Voorzitter.

JHR. J. TH. ALTING VON GEUSAU, Eerste-Luit. der Art. Secretaris.

J. A. VAN DER KAMP, Eerste Luit.-Kwartierm. Penningmeester.

J. D. B. OPHORST, Bibliothecaris der K. M. A.

J. H. FRUYT VAN HERTOEG, Eerste-Luit. der Infanterie.

A. N. C. F. KEIJZER, Eerste-Luit. der Infanterie.

JHR. A. D. LAMAN TRIP, Eerste-Luit. der Infanterie.

H. F. M. BARON VAN VOORST TOT VOORST, Eerste-Luit. der Cavalerie.

H. W. TILANUS, Eerste-Luit. der Artillerie.

Van bovenstaand plan zijn aan een groot aantal oud-leeraren en oud-cadetten gedrukte kennisgevingen gezonden. Heeren, welke eene dergelijke circulaire, niet mochten ontvangen hebben, worden beleefd uitgenoodigd het bovenstaande als zoodanig te willen beschouwen.

De Secretaris.

J. TH. ALTING VON GEUSAU,
Eerste-Luitenant der Veld Artillerie.

Breda, 1 Januari 1914.

N. B. Adres der commissieleden: *Koninklijke Militaire Academie.*

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Algemeen: Stabilisatie-gyroscoop voor vliegtuigen, Streffl., Nov.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Inrichting tot aanduiding van de baan van een projectiel. Ongeval met geschut, Jahrb. A. u. M., Dec. Panama-kanaal. Garnizoensplaatsen, M. Woch., N°. 165.

Brazilië: Verkoop van een oorlogsschip, Jahrb. A. u. M., Dec.

Bulgarije: Vastlegging der nieuwe Turksch-Bulgaarsche grens, M. Woch., N°. 156. Commissie van officieren tot het overnemen van krijgsgevangenen in Griekenland, M. Woch., N°. 164.

China: Hervormingen, M. Woch., N°. 159. Troepenverplaatsingen en militaire bewaking van Peking, M. Woch., N°. 166. Chineesch-Mongoolsche vijandelijkheden. Opheffing van den staat van oorlog. Intrekking van het verdrag betreffende Russische militaire instructeurs in het Mongoolsche leger. Torpedobootvernieler, M. Woch., N°. 167.

Duitschland: In- en uitvoer van paarden. Ranglijst der officieren van het Koninklijk Pruisische leger en het 13^e Koninklijke Wurtembergsche legerkorps 1913/14, M. Woch., N°. 161. Ranglijst der officieren der veld- en vestingartillerie enz., M. Woch., N°. 162. Kalibervergrooting op de slagschepen en kruisers. Onderzeebooten, Streffl., Nov. Het derde actieve eskader, Int. Rev., Dec. Bewapening van een luchtschip, Jahrb. A. u. M., Dec.

Engeland. Verandering in de organisatie van een infanterie-bataljon. Vlootmanoeuvres, Streffl., Nov. Organisatieverandering der infanterie, Int., Rev., Dec. Motorrijwielen voor het overbrengen van berichten, Jahrb. A. u. M., Dec. Het Australische leger in 1913/14, M. Woch., N°. 166. Grootere oefeningen in Engelsch-Indië in 1914. Voorschriften op de winter-oefeningsperiode. Oorlogsorganisatie van eene sectie. Bevordering van de aanwerving, M. Woch., N°. 168.

Frankrijk: Versterking der jagerbataljons aan de grens. Het garnizoen Longuyon, M. Woch., N°. 162. Overgave van kustforten aan de marine. Aangelegenheden betreffende onderofficieren bij de marine, Streffl., Nov. De Fransche legermanoeuvres in 1913. De reorganisatie der slagschepen vloot, Troepenverplaatsingen aan de oostgrens, Int. Rev., Dec. Verdere gevolgen van den driejarigen diensttijd. Nieuwe voorschriften. Opkomst van verlofgangers in 1914. Ontploffing in een laboratorium. Eigenaardig geschut-ongeval. Telephoon- en seindienst bij de infanterie. Verdediging der Alpen. Ontmanteling van Lille, Jahrb. A. u. M., Dec. De vaandels der jagers bij het 10de bataljon. De lichting 1913. M. Woch., N°. 164. Gebrek aan officieren. Traktementen van stafofficieren. Officiersaanvulling, W. Woch., N°. 165.

Griekenland: Reorganisatie van het leger, Streffl., Nov.

Italië: Het DEPORT-materieel. Ongeval met geschut. Het 38 c. m. kaliber, Jahrb. A. u. M., Dec. Troepen in Lybië en op de eilanden

in de Aegäische Zee. Militaire afgevaardigden in de kamer. Verplichtingen der inspecteurs van de paardenfokkerij, M. Woch., N°. 164.

Japan: Militaire beschermingsmaatregelen in Korea. Manoeuvres, M. Woch., N°. 156. Oprichting der beide Koreaansche divisies. Vliegwezen, M. Woch., N°. 159. Nieuw geschut van groot kaliber. Kanonnen tot afweer van luchtvaartuigen. De pantserkruiser „Kongo,” Jahrb. A. u. M., Dec. Deelname van leerlingen van scholen en studenten aan de manoeuvres. Luchtvaart, M. Woch., N°. 165. Vlootversterking en herfst-vlootrevue. Gelden voor een automobielkorps, M. Woch., N°. 166. Keizerparade. Onderwerping van Formosa. Manoeuvres in 1913, M. Woch., N°. 167. Militaire opvoeding der jeugd, M. Woch., N°. 168.

Nederland: Vliegerafdeeling. Vrijwillig motorrijwielen- en automobielkorps, Jahrb. A. u. M., Dec.

Oostenrijk-Hongarije: Terugblik op de manoeuvres in Bohemen in 1913, Int. Rev., Dec. Ontevredenheid naar aanleiding van de legeruitbreiding. Artillerieaangelegenheden. Uitbreiding der afdeelingen voor 't leggen van bruggen en riviermijnen. Reserve-officiersscholen voor den fortificatiedienst, Jahrb. A. u. M., Dec. Plans der vesting Adrianopel, M. Woch., N°. 168.

Portugal: Vrijwillige dienstneming, M. Woch., N°. 159. Technische troepen, Jahrb. A. u. M., Dec.

Rumenië: Dislocatie der troepen in de Dobroedsja, M. Woch., N°. 156.

Rusland: Van stapel gelooopen schepen. Gelden voor scheepsbouw. Verhooging van het aantal leerlingen aan de Michailow- en Constantijn-artillerieschool, M. Woch., N°. 159. Een half onderduikende torpedoboot, Streffl., Nov. Verandering in de keuze der officieren-vliegeniers. Bijzondere bepalingen op het verhinderen c. q. bemoeielijken der door den vijand verrichte verkenningen uit luchtschepen en vliegtuigen. Oprichting van een cadettenkorps te Irkutsk, Int. Rev., Dec. Grootere cavalerie-oefeningen. Luchtverkeer. Oefeningen der verlofgangers. Proefmobilisaties. Nieuwe onderwijsinrichtingen. Nieuwe geschutgieterij. Verlenging van den actieven diensttijd. Opvoeders aan de onderwijsinrichtingen voor cadetten. Ongeval met geschut. Vliegercompagnieën. Wielrijderstroepen. Nieuwe schepen. Nieuw marineluchtschip. Vestingcommando te Grodno. Linievlaggen der ingenieur-, spoorweg- en luchtvaarttroepen. Nieuwe ingenieurs-school, Jahrb. A. u. M., Dec. Paardenfokkerij. Nieuwe stations voor draadlooze telegrafie, M. Woch., N°. 165. De eerste militaire oefening voor leerlingen der militair-geneeskundige academie, M. Woch., N°. 166. Stations voor draadlooze telegrafie, M. Woch., N°. 168.

Siam: Manoeuvres in 1913, M. Woch., N°. 161.

Spanje: Toelating tot de hoogere krijgsschool, M. Woch., N°. 164.

Turkije: Reglement voor de militaire voorschotkas, M. Woch., N°. 156. Overzicht der marine, Streffl., Nov.

Zweden: Gelden voor de marine. Bewapening van schepen tegen luchtvaartuigen, Jahrb. A. u. M., Dec.

Zwitserland: Manoeuvres in 1914. Legerbegroting 1914, M. Woch., N°. 165.

Boekaankondiging.

Het tactisch gebruik van mitrailleurs, door
W. J. J. HASSELBACH, Kapitein-Commandant
der 4de Mitrailleurafdeeling. *Ede*, 1913. TH.
MENGER.

Wederom heeft deze onvermoeide schrijver op mitrailleurgebied, een interessant werk het licht doen zien. Hoewel wij het niet altijd met den S. eens zijn, zooals b.v. het geval is met de conclusie van Hoofdstuk II. „De Organisatie der eenheden”, is het werk van zooveel belang, dat wij het ieder Officier ter bestudeering warm aanbevelen. Met de vroeger van zijn hand verschenen geschriften blijft geen enkel vraagpunt op mitrailleurgebied onbesproken. Daar het tactisch gebruik van een wapen althans eenige vakkennis vereischt, zegt S. in de voorrede, werd het nuttig geacht het eigenlijk tactisch gedeelte te doen voorafgaan door eenige technische en organisatorische beschouwingen. Uit den aard der zaak zijn deze beschouwingen beknopt, doch de S. heeft reeds gezorgd door zijn vorige uitgaven, dat men van zijn ideeën hieromtrent tot in details op de hoogte kan zijn.

Opgemerkt diene, dat, naar onze meening, de 10^e alinea op blz. 23 beter in de pen ware gebleven.

Het tweede gedeelte omvat het eigenlijke tactisch gebruik der mitrailleurs. Bijzonder viel ons daarbij op Hoofdstuk V, waarin de verhouding van den mitrailleurcommandant tot den Algemeenen Bevelhebber wordt behandeld. Als bewijs van onze instemming, nemen wij de volgende stelling, voorkomende op blz. 45, daaruit over.

„De commandant van eene mitrailleureenheid is in het gevecht „alleen verantwoordelijk aan den troepencommandant, die hem „zijne opdracht verstrekt heeft; aanwijzingen van andere com- „mandanten zijn voor hem niet verbindend”. Als toelichting hierop volgt: „Hierin ligt opgesloten, dat alleen de eerstbedoelde com- „mandant het recht tot bevelen bezit en dat de anderen alleen be- „voegd zijn tot het geven van aanwijzingen. De bevelen moeten „opgevolgd worden, de aanwijzingen kunnen al dan niet opge- „volgd worden, ter beoordeeling van den M. C.”

Nog werd onze aandacht getrokken door Schrijvers betoog, op de bladzijden 50, 51, 60 en 61, over het dekken van den terugtocht door mitrailleurs. De redactie van p. 189 O. R. 1912, kan ons wel bevredigen.

Waar S. het aanvallend gevecht (Hoofdstuk VI. De Gevechtstactiek, 2.) behandelt, is hij ons te theoretisch.

Het tactisch gebruik van de aanvalsmitrailleurs als door S. geschetst, „is alleen uitvoerbaar, wanneer de dieptespreiding volkomen in de hand van den schutter is, hetgeen bij de tegenwoordige inrichting van de affuit niet het geval is”.

Bij hen, die zich veel voorstellen van den intensen steun die onze mitrailleurs aan de aanvallende infanterie zouden kunnen verschaffen, zal Schrijvers conclusie, aan het slot van bladzijde 80, dan ook teleurstelling verwekken.

Dat overigens eene wijziging van de affuit, als door S. bedoeld, eene groote schrede voorwaarts zou zijn, erkennen wij gaarne.

BAZAINE et nos désastres en 1870, par le
Général PALAT. (PIERRE LEHAUTCOURT.) Paris,
1913. CHAPELOT.

De Schrijver, welbekend door zijne geschriften over den Fransch-Duitschen oorlog, heeft zich, na het vele wat reeds door anderen over BAZAINE is geschreven, vooral ten doel gesteld een juist beeld van dezen maarschalk te verkrijgen. Hij wil toch zijne lezers in staat stellen zich objectief een oordeel te vormen of deze krijgsman een verrader, een zondenbok, een bedachtzaam doch onfortuinlijk veldheer of een politicus zou zijn geweest, zooals door velen afwisselend is beweerd, dan wel of hij eenvoudig ongeschikt was voor de hem opgelegde taak.

Laat ons het aanstonds bekennen, het beeld, dat, bij de lezing van deze studie, voor ons verrijst, is niet aantrekkelijk. Wij zijn met BAZAINE in *Mexico*, wij doorleven met hem den veldtocht van 1870, de insluiting en eindelijk de overgave van *Metz*. En wij zien: een man met persoonlijken moed — geen held — die meer sluw en handig dan bekwaam, zonder bepaalde godsdienstige of politieke overtuigingen, overal en met alle partijen intrigeert.

Wij zien een karakterzwak bevelhebber, die zelden de volle waarheid zegt, weinig voor zijne soldaten gevoelt, allengs gemakzuchtig wordt en zich verschanst in zijn kabinet. Wij aanschouwen, hoe voornamelijk volksgunst en politiek de oorzaken zijn, dat een persoon, die zich in het gevecht meermalen heeft onderscheiden, doch inderdaad nooit meer dan eenige duizenden heeft aangevoerd, die op militair-wetenschappelijk gebied bijna kinderlijk onwetend is, die noch zijn Keizer, noch zijnen onderbevelhebbers veel vertrouwen inboezemt, tot opperbevelhebber wordt gekozen.

Waarover moet men zich meer verbazen: over eene regeering, die zulk een chef benoemt, of over den soldaat-fatalist, die een

commando aanvaardt, ook al voelt hij, er niet tegen opgewassen te zijn?

Het overige is voldoende bekend. Van leiding in de verschillende gevechten is nauwelijks sprake, sommige bevelen gelijken op parodieën; de chef van den staf verricht schrijverswerk. De opperbevelhebber ziet slechts kleinigheden, stellingen doen opgeld, enz.

En toch.... is dit laatste alles bijzaak. Iedere oorlog geeft ons voorbeelden, waarbij de overwinnaar van den gewonnen slag kan zeggen, evenals BLÜCHER aan *de Katzbach*: „Lasst uns d'ran denken, was wir klugerweise zusammenbringen, um den Leuten zu sagen, wie wir sie gewonnen haben”.

Maar ook iedere oorlog toont ons, dat: „Le caractère resta, malgré tout, la qualité maîtresse de l'homme de guerre, celle à laquelle ni les connaissances techniques, ni les moyens matériels ne peuvent suppléer. (Tome I. blz. 252.)

Gelukkig het volk, dat in dagen van strijd een man van karakter, den waren held, aan het hoofd zijner weermacht weet.

Het is een belangwekkend boek voor hen, die krijgsgeschiedenis studeeren; het is eene grafrede voor de „innéistes”.

Wij bevelen dit werk zeer, aan in de belangstelling onzer lezers.

DE G.

Remarques sur la défense de Port-Arthur, par le Général C. DE GRANDPREY. Préface de M. le Général DE LACROIX. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRULT.

Nadat in 1906 van denzelfden schrijver, bij denzelfden uitgever, een boek over „*Le siège de Port-Arthur*” was uitgekomen, verschenen, als waardevolle bijdragen tot de geschiedenis van genoemd beleg, de uitnemende beschrijving daarvan, door VON SCHWARZ & ROMANOWSKI, (Duitsche vertaling van ULLRICH, Fransche van LEPOIVRE), het om zijn onpartijdigheid zeer geroemde werk van den Russischen generalen staf (Duitsche vertaling van VON TETTAU), de verslagen nopens het Stoessel-proces en het werk van den Luit.-Generaal TRETJAKOW (*My experiences at Nan-Shan and Port-Arthur with the 5th East Siberian Rifles*). De bestudeering van deze bronnen, die overigens zijn hiervóór vermelde boek in zijn volle waarde lieten, gaf den Generaal DE GRANDPREY aanleiding, tot het publiceeren van de, in het hoofd dezer, genoemde verhandeling. Deze geeft niet een aaneengeschakelde beschrijving van het, voor de studie van den vestingoorlog zoo leerzame beleg van de Russische vesting in het Verre Oosten, doch bevat, onder vergelijking van de bovenvermelde, vaak onderling tegenstrijdige werken, in een 20-tal hoofdstukken

detailstudiën over verschillende, op den vestingkrijg betrekking hebbende, onderwerpen. Wij vermelden daarvan de volgende:

De verdediging van verschillende vooruitgeschoven stellingen, (als Nanschan, stelling aan de Passen, Wolfsbergen, Takoeschan en Siakoeschan, hoogten vóór het noordwestfront), en het vraagstuk van zoodanige stellingen in het algemeen, waarvan de Schrijver zich, in afwijking van de officieele Fransche denkbeelden, geen groot voorstander betoont.

De (onoordeelkundige) verdeling der stelling in sectoren en de indeeling der troepen.

De gewelddadige aanval van 19—24 Augustus. De beschouwingen aan het einde van dat hoofdstuk, leiden den Schrijver tot de conclusies, dat „une attaque brusquée bien menée, avec des moyens suffisants, est extrêmement redoutable” (blz. 85), en dat, had Generaal NOGI reeds in Augustus over de (in November bij het belegeringskorps aangekomen) 7de Divisie beschikt, Port-Arthur wéllicht reeds den 22sten Augustus in zijne handen ware gevallen.

De uitnemende samenwerking van de verdedigende infanterie met de veld-artillerie, bij den strijd om den Hoogen Berg in September, welke die gewichtige stelling voor de Russen behouden deed blijven.

De grootere en kleinere uitvallen; de eerste werden door Generaal STOESEL, die „n'était pas animé d'un esprit d'offensive assez ardent pour en perscrire” (blz. 98), niet ondernomen, wat overigens door den Schrijver, in verband met de omstandigheden, gebillijkt wordt, terwijl hij, niet bezittende „l'armature de convictions raisonnées que donne l'étude” (blz. 102), de laatste nu eens verbood, dan weer aanbeval.

De wenschelijkheid van het regelmatig aflossen der fort-bezettingen.

Materieel, personeel en gebruik van de vesting-artillerie, welk laatste op de groote afstanden onvoldoende, doch met betrekking tot de nabij-verdediging, uitstekend wordt geacht.

De technische troepen en hun arbeid ten aanzien van in staat van verdediging brengen, wegeaanleg, zoeklichten, electriche gemeenschappen, hindernissen, tegen-sappe-aanval en mijnoorlog (speciaal voor wat betreft Noord-Kikwanschan en Soensoeschan), welke laatste, ofschoon niet van zooveel belang als die vóór Schweidnitz, Dantzig, Saragossa en Sebastopol, toch „suffit à réhabiliter les mines dans toutes les armées d'Europe” (blz. 166).

De verpleging en den geneeskundigen dienst c.a.

De 7 zittingen van den Raad van Verdediging, van welke door den Schrijver minstens 2 overbodig worden geoordeeld.

De overgave, welke door hem wordt beschouwd als „une fatigue physique et morale qui engendra une défaillance chez quelques

chefs et malheureusement le premier de tous, Stoessel" (blz. 181), STOESSEL, die zich te veel liet leiden door twee mannen, „qui ne le poussaient pas vers les résolutions énergiques" (blz. 183), de Generaals REISZ en FOCK, welke laatste tijdens het STOESSEL-proces immers de booze genius van Port-Arthur werd genoemd. De Schrijver blijkt dan ook over de Generaals STOESSEL en SMIRNOW, in verhouding tot elkander, een andere meening te koesteren dan de bewerker van Hoofdstuk IV van het *Wetenschappelijk Jaarbericht 1911*, tegen wiens oordeel: de hemel beware ons voor een SMIRNOW" (blz. 255) ook wij in gedachten protest hadden aangeteekend.

Uit het geheele boek blijkt weder duidelijk, dat — geheel anders dan bij de Japanners, waaromtrent NÖRREGAARD in *Die Belagerung von Port-Arthur* schreef: „Es sind die japanischen Offiziere, die Japan seine Siege errungen haben" — het niet de Russische soldaat is geweest, aan wien de val van Port-Arthur is te wijten, doch zijn officieren, de goede als KONDRATENKO, GOEBATOWSKI, TRETJAKOW, e.a. niet te na gesproken. De Russische soldaat heeft zich schitterend gehouden, waarvan het allerbeste getuigenis wordt afgelegd door den strijd om den Hoogen Berg (Hoofdstuk XII), waar „la ténacité de quelques compagnies russes d'effectif réduit avait eu raison du choc formidable de deux divisions japonaises" (blz. 118). Maar de officieren! — juist wellicht de leiding! Men zie bijv. het optreden van Generaal FOCK, „dont l'autorité était nulle" (blz. 32), bij Kinchou (Nanschan), waar hij het 5e Regiment zonder eenige ondersteuning liet, tegenover de meervoudige Japansche overmacht, terwijl zijn 4e Divisie (à 4 régimenten) in de onmiddellijke nabijheid werkeloos bleef toezien (Hoofdst. I); het zonder eenige noodzaak verbreken van alle organisatorische en tactische verbanden reeds bij het begin, en zelfs vóór het gevecht (Hoofdst. II, V, VII, VIII), de onvoldoende, tot allerlei wrijvingen aanleiding gevende, regeling door Generaal KOEROPATKIN van de verhouding tusschen Generaal SMIRNOW als vestingcommandant en Generaal STOESSEL als commandant van het versterkte rayon Port-Arthur—Kinchou, en de door laatstgenoemde genegeerde, en zelfs verduisterde terugroeping door den Opperbevelhebber (Hoofdst. III), het dikwerf onoordeelkundig gebruik der reserves (Hoofdst. VI, VII), enz. Men zal moeten erkennen, dat in zekeren zin *ondanks* de Russische bevelvoering de vesting lang heeft stand gehouden.

Een uitstekende kaart, ontleend aan het werk van VON SCHWARZ & ROMANOWSKI, verduidelijkt de lezing van het boek, waarvan de bestudeering aan allen, die belang stellen in den vestingoorlog, warm zij aanbevolen.

v. D. B.

Les manoeuvres françaises du Sud-Ouest en 1913, par le Général MAITROT, *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

De bekwame auteur van „Nos frontières de l'Est et du Nord” Generaal MAITROT, die ons zelfs met een onderwerp, de Fortificatie betreffend, hoe weinig het zich daartoe ook moge leenen, wist te boeien, maakt ons in bovenaangegeven werk, deelgenoot van hetgeen hij bij de Fransche manoeuvres van 1913 opmerkte. Bedoelde ervaringen, verkregen in de kwaliteit van militair correspondent van „l'Echo de Paris”, ontleenen hun beteekenis aan het feit, dat zij de neerslag zijn van de nauwkeurige en deskundige waarneming van een generaal die, in Fransche militaire kringen, als een gezaghebbend schrijver bekend staat.

Naar mijne meening wordt de waarde van zijn mededeelingen belangrijk verhoogd door de onpartijdigheid, waarmede Schr. de waarheid zegt, ook, als deze onaangenaam, ja zelfs pijnlijk, klinkt moge, in het oor van hen, die hij nog korten tijd geleden zijn kameraden noemde en ook thans nog, als zijn oude vrienden beschouwt. Op een exposé van sterkte en organisatie der manoeuvreerende strategische eenheden, volgen zeer belangwekkende beschouwingen over luchtvaart, vliegeniers en verpleging, zaken, die de moderne strategie in zoo menig opzicht van de vroegere doen afwijken.

Dan vraagt Schr. zich af, welke lessen uit de gehouden manoeuvres, door legeraanvoerders zijn te trekken t. a. van de tactiek, de hoogere bevelvoering — lees strategie — en de drie hoofdwapens. Résumeerende zegt hij: „Il faut se mettre au travail, pour faire disparaître nos infériorités: il faut que le ministre de la guerre secoue l'inertie des bureaux et exige à bref délai ces trois choses qui nous manquent: une artillerie lourde pour nos corps d'armée, une artillerie légère pour les divisions de cavalerie, des cuisines roulantes pour les corps de troupe.

Mogen enkele punten van dit advies — ik behoef zeker niet nader aan te duiden, welke — ook in *andere* landen dan Frankrijk ter harte worden genomen.

Etudes de stratégie et de tactique générale, par le Général DE CASTELLI. Préface de M. le Général DE LACROIX. *Paris-Nancy*. 1913. BERGER-LEVRAULT.

Aan bovengenoemden titel herkenden wij onmiddellijk de belangwekkende artikelen door den Franschen Generaal DE CASTELLI, in de *Revue militaire générale* gesteld en hier in één boekdeel vereenigd.

Hierdoor werd uitvoering gegeven aan een goede gedachte; omdat thans zeer leerrijke studiën op het gebied der practische strategie in een overzichtelijk geheel zijn bijeengebracht.

Een practische studie, omdat zij de bewegingen der legers, zooals zij in onderling verband tot de hoofdbeslissing, den slag, voeren, behandelt.

Practisch ook, omdat Generaal DE CASTELLI aan de hand van de veldtochten van FREDERIK II en van NAPOLEON, van de operatiën der Pruisen in 1866 en 1870, en van de Japanners in Mandschoerije, de groote strategische beginselen, welke ten grondslag liggen aan de legeraanvoering, bespreekt.

En daar Schr. doordrongen is van het feit, dat de strategie onvermijdelijk den invloed van den modernen tijd ondergaat, met name van de enorm gestegen legersterkten, en hij evenmin verzuimt, de kenmerkende eigenschappen van den tegenwoordigen oorlog in rekening te brengen, is de grondslag, waarop hij zijn beschouwingen heeft opgebouwd, een waarborg te meer voor de juistheid zijner denkbeelden.

In het derde deel van zijn werk schetst Schr. ons op 'hoogst leerrijke en belangwekkende wijze den slag, de bekroning der operatiën, nadat hij die bespreking in de twee voorafgaande deelen heeft ingeleid, met:

1e. De algemeene en blijvende eischen, welke door de strategie in oorlogstijd moeten worden vervuld.

2e. Eene beschouwing over strategische operatiën.

De inhoud van deel I kan het best worden wedergegeven door de eischen, die Schr. als volgt formuleert:

„Être éclairé, être couvert, être en mesure d'agir.”

Het tweede deel spreekt ons van:

„Les éléments de la manoeuvre, la concentration et la manoeuvre initiale” en ten slotte van:

„La crise stratégique”, waarbij talrijke, treffende voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis zijn meening verduidelijken.

Inderdaad — het groote woord „strategie” schrikt dikwerf velen, zelfs hen, die studiezin bezitten, af. Men bedenke evenwel, dat strategie en algemeene tactiek — trouwens nauw aan elkaar verwant — geenszins mogen worden verwaarloosd, omdat juist zij het zijn, die tot de bloedige beslissing van het groote oorlogsdrama, den slag, leiden.

De heldere, beknopte wijze, waarop Schr. zijn denkbeelden ontwikkelt — en in tegenstelling met de Duitschers wijden zich slechts enkele, maar dan de beste der Fransche militaire schrijvers aan dit onderwerp — maakt het gemakkelijk, zich de zoo noodige strategische kennis te verwerven.

v. D.

Ter aankondiging ontvangen.

Het beheer, de belangen en de dienst der Koninklijke Marechaussee, eene studie door G. A. VAN HAEFTEN, Kolonel, Inspecteur der Koninklijke Marechaussee. 's *Gravenhage*, 1913. F. J. BELINFANTE.

Méthode d'instruction du groupe d'infanterie, par le Commandant breveté ROYÉ. Préface de M. le Général DE LACROIX. *Paris*, 1913. CHAPELOT.

L'Allemagne en péril. Etude stratégique, par le Colonel ARTHUR BOUCHER. *Paris-Nancy*, 1914. BERGER-LEVRAULT.

La Conquête du Maroc (Mai 1911—Mars 1913), par le Colonel SAINTE CHAPELLE. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

Het rapport van de Staatscommissie voor de verdediging van Nederlandsch-Indië, door W. R. DE GREVE, Kolonel. 's *Gravenhage*, 1913. MARTINUS NIJHOFF.

In en om Coevorden in 1813—'14, door F. H. A. SABRON, gep. Luitenant-Generaal, Adjudant in Buitengewonen Dienst van H. M. de Koningin. *Breda*, 1913. De Koninklijke Militaire Academie. **No. 543.**

Lichamelijke voorgeoefendheid (bedoeld bij het eerste lid van art. 70 der Militiewet van 2 Februari 1912, Staatsblad, No. 21), door JOH. H. KOERT, leeraar in de gymnastiek M. O. *Utrecht*, A. W. BRUNA & ZOON.

De ziekenverpleger op het oorlogspad, wenken voor het verleenen van de Eerste Hulp op het slagveld, door A. ARN. J. QUANJER, Inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht, met teekeningen van J. W. VAN OORSCHOT, Kapitein der Infanterie. *Gouda* 1914. G. B. VAN GOOR ZONEN.

Sammlung „Aus Natur und Geisteswelt". Die Luftfahrt. R. NIMFÜHR. *Leipzig-Berlin*, 1913. B. G. TEUBNER.

De revue der uitvindingen en ontdekkingen. Onder Hoofdredactie van R. A. DE ZAAIER en H. J. VAN EIJK. *Amsterdam*. COHEN ZONEN.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILLINOIS

GORDON KORNEN